

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

**MEVSİMSEL TARIM İŞÇİLERİ (MTİ) OLARAK
ÇALIŞAN AİLELERİN, OKUL ÇAĞINDAKİ
ÇOCUKLARININ EĞİTİM SORUNLARININ
ÖĞRETMEN, VELİ VE ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNE
GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUHAMMED DİLEKÇİ

GAZİANTEP
OCAK 2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

**MEVSİMSEL TARIM İŞÇİLERİ (MTİ) OLARAK
ÇALIŞAN AİLELERİN, OKUL ÇAĞINDAKİ
ÇOCUKLARININ EĞİTİM SORUNLARININ
ÖĞRETMEN, VELİ VE ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNE
GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUHAMMED DİLEKÇİ

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Bülent DÖŞ

GAZİANTEP
OCAK 2019

TEZ ONAY SAYFASI

Öğrencinin Adı ve Soyadı : Muhammed Dilekçi
Üniversite : Gaziantep Üniversitesi
Enstitü : Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Anabilim Dalı ve Program : Eğitim Bilimleri ABD, Eğitim Programları ve Öğretim
Tezin Başlığı : Mevsimlik Tarım İşçileri (MTİ) Olarak Çalışan Ailelerin, Okul Çağındaki Çocuklarının Eğitim Sorunlarının Öğretmen, Veli Ve Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi

Tezin Savunma Tarihi :/...../.....

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

(Unvanı Adı ve SOYADI)
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

(Unvanı Adı ve SOYADI)

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

(Unvanı Adı ve SOYADI)

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Onayı

(Unvanı Adı ve SOYADI)
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde, bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

İmza :

Adı ve Soyadı : Muhammed DİLEKÇİ

Öğrenci Numarası : 201621617

Tezin Savunma Tarihi : 10.01.2019

ÖZET

MEVSİMSEL TARIM İŞÇİLERİ (MTİ) OLARAK ÇALIŞAN AİLELERİN, OKUL ÇAĞINDAKİ ÇOCUKLARININ EĞİTİM SORUNLARININ ÖĞRETMEN, VELİ VE ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

DİLEKÇİ, Muhammed
Yüksek Lisans
Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Bülent DÖŞ
Ocak 2019, 110 sayfa

Türkiye’de tarım sektöründeki işgücünün önemli bir kısmı geçici mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmaktadır. Bu işçiler, çalışacakları bölgelere yoğunlukla aileleri ile birlikte geçici olarak göç etmektedir. Bu mevsimlik çalışma göçü, birçok sorunu barındırmakta ve özellikle de çocukların eğitimini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu araştırmanın amacı, Mevsimlik Tarım İşçisi (MTİ) olarak çalışan ailelerin okul çağındaki çocuklarının eğitim sorunlarını incelemektir. Araştırmada, nitel yaklaşım kapsamında durum çalışması deseni kullanılmıştır. Araştırma kapsamında Şanlıurfa İlinin Akçakale ilçesinde seçilen 18 öğretmen, 10 veli, 15 öğrenci katılmıştır. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından her bir katılımcı grup için hazırlanan görüşme formu yardımıyla toplanmıştır. Toplanan veriler Nvivo yazılımı ile analiz edilmiştir. Öncelikle veriler serbest kodlama ile kodlandıktan sonra kodlar kategori ve temalar altında toplanmıştır. Ham kodlama bir ay sonra tekrar gözden geçirilmiş ve tekrar kodlanmıştır. Her iki kodlamadaki benzer ve farklılıklar belirlenerek kodlama güvenilirliği hesaplanmıştır. Farklı kodlar sayısı 15 iken benzer kod sayısı 149 olduğu tespit edilmiştir. Benzerlik oranı %90 olarak hesaplanmıştır. Araştırma sonucunda i) MTİ olarak çalışan ailelerin çocuklarının ailelerinden yeterince destek almadıkları ve bunların büyük kısmının kız çocukları olduğu; ii) Öğrencilerin okul devamsızlıkları ve sürekli yer değiştirmeleri sonucu okula yönelik tutumlarının negatif olduğu; iii) Öğrencilerin gerek akademik gerekse sosyal ve psikolojik sorunlar yaşadığı ve iv) Öğrenciler için yeterli düzeyde telafi eğitim hizmeti sağlanamadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Çalışmada ayrıca, velilerin ve öğretmenlerin sorunların çözümü için ekonomik ve istihdam odaklı öneriler getirdiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Mevsimlik tarım işçisi, çocuk, eğitim sorunu

ABSTRACT

EVALUATION OF THE EDUCATIONAL PROBLEMS OF SCHOOL-AGE CHILDREN OF PARENTS WORKING AS SEASONAL AGRICULTURAL WORKERS (SAW) ACCORDING TO THE TEACHERS', PARENTS' AND STUDENTS' OPINIONS

DİLEKÇİ, Muhammed

Master Thesis

Educational Sciences Department

Education Programs and Teaching Science

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Bülent DÖŞ

January-2019, 110 pages

The significant portion of the workforce of the agricultural sector in Turkey has been working as temporary seasonal agricultural workers. These workers usually migrate to the agricultural regions where they work, with their families. This seasonal migration reveals many problems and especially have negative effects on the education of the workers' children. The aim of this research was to determine educational problems of Seasonal Agricultural Workers' (SAW) school-age children according to teachers', parents' and students' opinions. The research was designed as qualitative status study. The participants of the research were 18 teachers, 10 parents and 15 children in Akçakale District of Şanlıurfa. As data collection tool, the researcher prepared a separate interview form for each participant group (teacher, parent and student). The data collected were analyzed with Nvivo Software. After the data was coded with free coding, codes were collected under categories and themes. The raw coding was reviewed and re-coded after one month. Similarities and differences in both coding were determined and coding reliability was calculated. While the number of different codes is 15, similar code number has been found to be 149. The similarity rate was calculated as 90%. The research findings showed that: i) Children of SAW did not receive adequate support from their families and that most of them were girls; ii) The children's attitudes towards school were negative due to school absenteeism and permanent displacement; iii) The children suffered from not only academic but also social and psychological problems and iv) The children were not provided sufficient compensation of education service. In The study it was seen that parents and techers brought economic and employment oriented suggestions to solve the problems.

Keywords: Seasonal agricultural worker, children, educational problem,

ÖNSÖZ

Evvela ‘İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olandır.’ hadisini hayatımda düstur edinmeye çalışmışımdır. Bu münasebetle yaptığım bu araştırma çalışmasının insanlara faydalı olmasını temenni ediyorum. Alan yazında mevsimlik tarım işçileri ile ilgili yapılan araştırmaların ekserisi, bu kesimin sosyal ve ekonomik problemlerine değinmişken benim araştırmam genel itibariyle eğitim sorunlarına yönelik olmuştur. Bu kapsamda öğretmen-veli-öğrenci değişkenleri göz önünde bulundurularak konu araştırılmış ve bulgular elde edilmiştir.

Öncelikle akademik çalışmalarına her yönüyle büyük destek veren Prof. Dr. Hikmet YILDIRIM CELKAN’a, araştırma sürecinde gerek fikirleri ile gerek yönlendirmesi ile desteklerini benden esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Bülent DÖŞ’e, yüksek lisans sürecinde özellikle etkili öğretim stratejileri ile farkındalık uyandıran Doç. Dr. Erdal BAY’a, eğitimin esasları bağlamında farklı yaklaşımları ile Dr. Öğr. Üyesi Recep KAHRAMANOĞLU’na, Doç. Dr. Birsen BAGÇECİ’ye ayrıca jüri üyelerine müteşekkirdiğimi ifade etmek isterim.

Ayrıca araştırmanın yürütülmesinde ve uygulanmasında benden desteklerini esirgemeyip çalışmama verdikleri sonsuz desteklerinden dolayı öğretmen ve idareci arkadaşlara çok teşekkür ederim.

Bu önemli süreçte manevi destekleriyle yanımda olan eşim, annem ve babama da ayrıca teşekkür ederim.

Ocak, 2019
Muhammed DİLEKÇİ

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
TEZ ONAY SAYFASI.....	I
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER	VI
TABLolar LISTESİ.....	VIII
ŞEKİLLER LISTESİ.....	X
KISALTMALAR	XI
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Problem Cümlesi	5
1.3. Araştırmanın Amacı	5
1.4. Araştırmanın Önemi	5
1.5. Sınırlılıklar	6
1.6. Sayıtlar	7
1.7. Tanımlar	7
BÖLÜM II.....	8
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	8
2.1. Mevsimlik Tarım İşçiliğine Genel Bakış	8
2.1.1. Dünya’da mevsimlik tarım işçiliği.....	10
2.1.1.1. Amerika Birleşik Devletleri	11
2.1.1.2. Avrupa ülkeleri.....	12
2.1.1.3. Kanada.....	14
2.1.1.4. Birleşik Krallık.....	15
2.1.2. Türkiye’de mevsimlik tarım işçiliği.....	16
2.1.2.1. Osmanlının son dönemlerinde mevsimlik tarım işçiliği	17
2.1.2.2. Cumhuriyetten günümüze mevsimlik tarım işçiliği.....	19
2.1.3. İlgili mevzuat ve projeler	22
2.1.3.1. Başbakanlık ve diğer bakanlıklar tarafından yapılanlar.....	22
2.1.3.2. MEB tarafından yapılanlar	27

2.1.3.3. Diğer faaliyet ve projeler	28
2.1.4. Mevsimlik tarım işçiliğindeki sorunlar	30
2.2. İlgili Araştırmalar	33
2.2.1. Konuya ilişkin yurtiçinde yapılan çalışmalar	33
2.2.2. Konuya ilişkin yurtdışında yapılan çalışmalar	39
BÖLÜM III.....	42
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	42
3.1. Araştırma Modeli	42
3.1.1. Durum çalışmasının özellikleri	42
3.2. Ölçme Araçları	44
3.2.1. Veli Görüşme Formu	44
3.2.2. Öğretmen Görüşme Formu	45
3.2.3. Öğrenci Görüşme Formu	45
3.3. Çalışma Grubu	45
3.4. Veri Analizi	48
BÖLÜM IV	53
BULGULAR.....	53
4.1. Öğrencilerin Görüşlerine İlişkin Bulgular	53
4.2. Velilerin Görüşlerine İlişkin Bulgular	61
4.3. Öğretmenlerin Görüşlerine İlişkin Bulgular	67
4.4. Öğretmen, Veli ve Öğrencilerin Düşüncelerinin Karşılaştırılması	76
4.4.1. Sorunlara ilişkin düşüncelerin karşılaştırılması	76
4.4.2. Çözüm önerilerine ilişkin düşüncelerin karşılaştırılması	77
BÖLÜM V.....	79
TARTIŞMA	79
6.1. Bulgulara İlişkin Genel Tartışma	79
BÖLÜM VI.....	86
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	86
6.1. Sonuçlar	86
6.2.Öneriler	87
KAYNAKÇA	88
EKLER.....	93
Ek-1 Veli Görüşme Formu.....	93
Ek-2 Öğretmen Görüşme Formu.....	95
Ek-3 Öğrenci Görüşme Formu.....	97
ÖZGEÇMİŞ.....	99
VITAE	99

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2. 1. Bazı Avrupa Ülkelerinde Tarım Sektöründeki İşgücü Dağılımı (2012)..	13
Tablo 3. 1. Okullara İlişkin Bilgiler	45
Tablo 3. 2. Öğrencilerin Demografik Değişkenlerine İlişkin Bilgiler	46
Tablo 3. 3. Öğretmenlerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler	47
Tablo 3. 4. Velilerin Demografik Değişkenlerine İlişkin Bilgiler	48
Tablo 3. 5. Öğrenci Görüşlerine İlişkin Tema ve Kategorilerin Tanımları	49
Tablo 3. 6. Velilerin Görüşlerine İlişkin Tema ve Kategorilerin Tanımları	50
Tablo 3. 7. Öğretmenlerin Görüşlerine İlişkin Tema ve Kategori Tanımları	51
Tablo 4. 1. Öğrencilerin Aile Kategorisine İlişkin Düşünceleri	53
Tablo 4. 2. Öğrencilerin Çözüm Önerilerine İlişkin Görüşleri	55
Tablo 4. 3. Öğrencilerin Okul Temasına İlişkin Düşünceleri	57
Tablo 4. 4. Öğrencilerin Gidilen Yerlere Eğitim Durumlarına İlişkin Düşünceleri ..	60
Tablo 4. 5. Velilerin Çözüm Önerileri Temasına İlişkin Düşünceleri	61
Tablo 4. 6. Velilerin Öğrencilerin Çalışmaya Gidilen Yerlerde Eğitime Devam Etmek Konusundaki Düşünceleri.....	63
Tablo 4. 7. Velilerin Uzun Vadede Eğitimin Önemine İlişkin Düşünceleri	63
Tablo 4. 8. Velilerin Gittikleri Yerlerde Öğrencilerin Eğitim İhtiyaçlarını Karşılama Konusundaki Düşünceleri	64
Tablo 4. 9. Velilerin Öğretmenler İle Görüşme Sıklıklarına İlişkin Düşünceleri.....	64
Tablo 4. 10. Velilerin Öğrencilerin Eğitim Sorunlarına İlişkin Düşünceleri	65
Tablo 4. 11. Velilerin Öğrencilerin Uyum Sorunu İçin Yapılanlara İlişkin Düşünceleri	66
Tablo 4. 12. Öğretmenlerin Öğrencilerin Başarı Durumlarına İlişkin Görüşleri	68
Tablo 4. 13. Öğretmenlerin Çözüm Önerilerine İlişkin Görüşleri	68
Tablo 4. 14. Öğretmenlerin Öğrencilerin Gittikleri Yerlerdeki Eğitimlerine Devam Konusunda Görüşleri	70
Tablo 4. 15. Öğretmenlerin Öğrencilerin Problemlerine İlişkin Düşünceleri	70
Tablo 4. 16. Öğretmenlerin Yapılan Telafi Eğitimlerine İlişkin Düşünceleri	72

Tablo 4. 17. Öğretmenlerin Öğrencilerin Uyum Sağlamaları Konusundaki Görüşleri	74
Tablo 4. 18. Öğretmenlerin Veli İletişim Konusundaki Görüşleri	75
Tablo 4. 19. Sorunlara İlişkin Olarak Veli ve Öğretmen Görüşleri	76
Tablo 4. 20. Öğretmen, Veli ve Öğrencinin Çözüm İlişkin Düşüncelerinin Karşılaştırılması	77

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 4. 1. Aile Desteği Alan ve Almayan Öğrencilerin Kıyaslanması	54
Şekil 4. 2. Çözüm Önerilerin Öğrencilere Göre Karşılaştırılması	56
Şekil 4. 3. Öğrencilerin Okulu Sevmeme ve Eğitim Kodlarının Karşılaştırılması	58
Şekil 4. 4. Okulu Sevmeme ve Maddi Destekler Kodlarının Karşılaştırılması	59
Şekil 4. 5. Okulu Sevmeme ve Okula Devam Etmeme Kodlarının Karşılaştırılması	59
Şekil 4. 6. Gidilen Yerlerdeki Öğretmen Görüşmeleri ve Eğitime Devam Durumlarının Karşılaştırılması	60
Şekil 4. 7. Velilerin Sorun Çözümü İçin Önerilerin Karşılaştırılması	62
Şekil 4. 8 Velilerin Sorunların İfade Edişlerinin Karşılaştırılması	65
Şekil 4. 9. Velilerin Uyum Sorunlarına Karşın Çözüm Uygulamalarının Karşılaştırılması	67
Şekil 4. 10. Öğretmenlerin Çözüm Önerilerine İlişkin Düşüncelerinin Karşılaştırılması	69
Şekil 4. 11. Öğretmenlerin Problemlere İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması	71
Şekil 4. 12. Öğretmenlerin Telafi Programının Etkiliğine İlişkin Düşüncelerinin Karşılaştırılması	73
Şekil 4. 13. Öğretmenlerin Uyum Sağlamaya İlişkin Düşüncelerin Karşılaştırılması	75

KISALTMALAR

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

STL: Support To Life

METİP: Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Projesi

MTİ: Mevsimlik Tarım İşçisi

ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

TDK: Türk Dil Kurumu

ÇSGB: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Toplumsal yaşam içinde, ekonomik faaliyetler çeşitli sektörlerde ve alanlarda gerçekleştirilmektedir. Sanayi sektörü üretime katkı sağlarken, hizmet sektörü ise toplumun farklı talep ve ihtiyaçlarını gidermek için faaliyetler gerçekleştirmektedir. Bununla birlikte, tarım sektörü, tüm toplumların ekonomik yaşamlarında oldukça önemli bir yere sahiptir. Çünkü insanların beslenebilmesi için gereken gıda maddeleri ile hammaddelerin temini tarım aracılığı ile sağlanmaktadır (Doğan, Arslan ve Berkman, 2015). Tarım sektörü doğası gereği diğer alanlardan farklılık göstermektedir. Tarımsal alanlar çoğunlukla şehir merkezinden uzaktadır. Tarımsal işletmelerin büyük bir kısmı, aile işletmesi kapsamında değerlendirilebilecek küçük işletmelerdir. Makine gücü yanı sıra insan gücü gerektir ve gelişmekte olan ülkelerde insan gücüne dayalı tarım daha fazladır. Ürünler özelliklerine göre yılın zaman dilimlerinde yetişir ve aynı zamanda her ürün farklı ekim, yetiştirme, ilaçlama ve hasat zamanlarına sahiptir. Bu nedenle, işlerin kısa sürede art arda yapılması gerekmektedir ve işler için kısa süreli yoğun mevsimlik işgücü gerektirir. Bu sektörde işlerin mesleki tanımlamalarının yapılmamış olması ve kısa süreli olmaları nedeniyle iş olarak görülmez ve kayıt dışılık yaygındır. Ürün tipine ve işin iklime bağlı olarak genellikle tarla başı yaşam tercih edilir (Donham ve Thelin, 2006; Harran Üniversitesi Tarımda İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2013).

Tarım genellikle kırsal ekonomilerin çekirdeğidir ve kırsal kesimin %86'sı geçimlerini tarımdan sağlamaktadır. Tarım, Afrika'daki kırsal hane halkı gelirinin %63'ünü, Asya'da %62'sini, Avrupa'da yüzde 50'sini ve Latin Amerika'da %56'sını

oluşturmaktadır. Kırsal bölgelerde çalışanlarda iş ilişkisi tam zamanlı, gezici veya geçici, mevsimlik de dahil olmak üzere farklı kategoriler içerebilir. Çalışanların çoğunluğu, kısmi düzeyde örgün eğitim almış ve okuryazarlık düzeyleri düşük çalışanlardır. Kırsal kesimdeki ücretlilerin çalışma koşulları muazzam ölçüde farklılıklar göstermektedir, ancak bunlar kırılğan ve sömürölme eğilimindedir (ILO, 2012).

Türkiye’de tarım sektörü çalışanlar açısından değeriendirildiğinde; gezici tarım işçilerinin çoğunlukla aileleri ile birlikte çalıştığı ve yapılan işlerin yoğun işgücü gerektirdiği görölmektedir. Ürünler bakımından, elma, zeytin, üzüm, pamuk, fındık, kayısı ve turunçgiller toplamanın yanı sıra şekerpancarı, patates ve soğan işçiliğinde çoğunlukla geçici tarım işçilerinin çalıştığı gözlemlenmektedir. Bu bakımdan, İç Anadolu, Ege, Akdeniz ve Karadeniz bölgeleri en çok geçici tarım işçisinin çalıştığı bölgeler olarak görölmektedir. Bu çalışma şekli, yaşanan ilin merkezinden kırsaldaki tarım alanlarına günlük ya da tarla başında yaşam şeklinde olabildiği gibi, farklı illerden daha uzun süreli mevsimlik göçler biçiminde de gerçekleşebilmektedir. Türkiye’de gezici mevsimlik tarım işçiliği, özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi başta olmak üzere, şehirlerde yaşayan düşük eğitimli, mesleği olmayan kişilerin genellikle aileleriyle beraber tarımsal üretimin daha fazla yapıldığı bölgelere göç şeklinde gerçekleşmektedir (TBMM, 2015).

Kendine ait toprağı hiç olmayan veya işleyecek düzeyde yeterli toprağı ya da toprağını çeşitli nedenlerle işleyemeyen aileler, tarımsal sektördeki işgücü ihtiyacının daha fazla olduğı bölgelere gitmekte ve geçici olarak bu bölgelerde istihdam edilmektedir. Tarım doğası gereği işlerin mevsime göre değışmesi ve teknoloji, araç ve gereç kullanım düzeyi gibi faktörlerin yanında ülkenin mevcut ekonomik durumu gibi faktörler mevsimlik tarım işçiliğine ilişkin talebi ve işçi sayısını değıştirmektedir. Bu işçiler oldukça zor şartlar altında çalışmakta ve bunun yanında eğitim düzeyleri ve sosyal hakları için örgütlenme gibi alanlarda oldukça yetersiz durumdadırlar. Mevsimlik gezici tarım işçilerinin bu yetersizliklerinin yanında, sağlık, güvenlik, barınma, sosyal uyum, ulaşım, iş ve sosyal güvenlik gibi çok boyutlu problemlerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu bakımdan, mevsimlik gezici tarım işçilerinin gerek çalışma ve gerekse sosyal yaşam şartlarının geliştirilmesine yönelik çalışmaların gerçekleştirilmesi oldukça önemlidir (ÇSGB, 2010).

Dünya’da 18 yaşın altındaki 130 milyondan fazla çocuk tarımda çalışmaktadır ve bu da dünyadaki toplam çocuk işçilerinin %60’ını oluşturmaktadır (ILO, 2012). Türkiye İstatistik Kurumunun 2018 rakamlarına göre, Türkiye’de istihdam edilen işgücünün yaklaşık %19’u tarım sektörü oluşturmaktadır (TÜİK, 2018). Net olarak bir istatistiki veri olmamakla birlikte, tarımda çalışanların en az %40’ının mevsimlik tarım işçilerinden oluştuğu tahmin edilmektedir (TBMM, 2015).

Geçici mevsimlik tarım işçileri tarım alanlarına, çoğunlukla çocuklarını da beraberinde götürdükleri bilinmektedir. Eğitim çağındaki çocuklar da çalışma mevsiminde okulların devam ettiği zamanların çakışması nedeniyle okullarına devam edememektedir. Bununla birlikte, eğitimin kendilerine getirisinin yetersiz olduğu ve ekonomik fayda sağlamadığı düşüncesiyle de okula devam oldukça düşük düzeyde gerçekleşmektedir (Yıldırak, Gülçubuk, Gün, Olhan ve Kılıç, 2003).

Göçmen tarım işçilerinin çocukları genellikle aşırı yoksulluk içinde yaşamaktadır. Çocuklar, ailenin ekonomisine katkı sağlamak amacıyla genellikle tarlada çalışmaktadır. Göçmenler için düşük ücret seviyeleri nedeniyle, her aile üyesinin işgücüne ihtiyaç vardır. En önemlisi, birçok göçmen çocuğun eğitimi bu nedenlerle kesintiye uğramaktadır. Bazı durumlarda, bu çocukların eğitimleri kesintiye uğramamış olsa da uyum sorunları ve önemli eğitim dezavantajları yaşamaktadır (Branz-Spall, Rosenthal ve Wright, 2003).

Genel inancıya göre, çok fazla okul değiştirmenin öğrencileri olumsuz etkilediği düşüncesi hakimdir. Yapılan çalışmalar bunu destekler niteliktedir. Birçok uluslararası çalışmada sürekli okul değiştiren öğrencilerin matematik ve okuma düzeyleri okul değiştirmeyen akranlarına göre düşük düzeydedir (Brent ve Diobilda, 1993; Miller ve Cherry, 1991). Cleveland Public Schools(1989) okul bölgesi tarafından yapılan çalışmada, çok fazla okul değiştiren öğrencilerin okul devam oranlarının düşük olduğu, okul terki olasılıklarının yüksek olduğu, okuma ile ilgili düzeylerinin de yetersiz olduğu ifade edilmiştir. Bu problem özellikle kırsal alandaki (Ingersoll, Scamman ve Eckerling, 1989), düşük gelir düzeyine sahip (Corcoran, 1995) ve sekiz yıldan az eğitim almış ailelerdeki çocuklarda (Straits, 1987) daha da belirgin ve etkili bir biçimde kendini göstermiştir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede ifade edildiği gibi, temel eğitim herkesin eşit olarak yararlanması gereken en temel haklardan birisidir. Türkiye, ifade edilen bu uluslararası metinlere taraf ülkelerden

birisidir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 28'inci maddesi; "Sözleşmeye imza atan devletler çocuğun eğitim hakkını kabul eder ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde özellikle ilköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler. Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar." şeklinde ifadeler yer almaktadır (MEB, 2011).

Uluslararası belgelerin yanı sıra ulusal düzeydeki mevzuatta da çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Anayasasının 87'nci, 1961 Anayasasının 50'nci ve 1982 Anayasasının 42'nci maddesi ile 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda "İlköğretim, öğretim çağındaki çocuklar için zorunlu ve devlet okullarında parasızdır" ifadesi yer almaktadır (MEB, 2011).

Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısı ve coğrafi şartları gereği birçok insan yılın belirli dönemlerinde ikamet ettikleri yerleşim birimlerinden mevsimlik gezici tarım işçisi olarak farklı bölgelere göç etmektedirler. Eğitim öğretim dönemi içine rastlayan zorunlu göçler neticesinde öğrenim çağındaki birçok çocuk eğitim ortamından uzaklaşmaktadır (MEB, 2011).

Kırsal alanda topraksız çiftçilerin yanı sıra tarım işletmelerinin çeşitli nedenlerle giderek küçülmesi ve parçalanması nedeniyle tarımsal işlerle uğraşan çoğu aile, geçimini sağlayabilmek amacıyla tarımsal iş imkanlarının daha fazla olduğu bölgelere göç ederek mevsimlik işçi olarak çalışmaktadır. Toplam işgücünün yaklaşık %25'inin istihdam edildiği tarım sektörü, özellikle gezici tarım işçileri bakımından oldukça zor koşullara sahiptir (ÇSGB, 2010).

Tarım sektörü, eğitim bakımından özellikle okula devamsızlık ve benzeri sorunlarla ilişkilidir. Tarım alanlarının kırsal bölgelerde olması nedeniyle ulaşım sorunları, okul ve öğretmen yetersizliği ve bununla ilişkili olarak eğitimin kalitesindeki problemler ve bu zorluklara rağmen okula devam etmeye çalışan çocukların akademik ve sosyal sorunları Dünyanın farklı bölgelerinde çeşitli şekillerde görülmektedir. Bu durum, sık sık yer değiştirmek zorunda kalan mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarında daha da ciddi boyutlara ulaşmıştır. Bunun da ötesinde, aileler ve çocuklardaki, eğitimin getirisinin ve faydalarının ekonomik düzeylerini değiştirmedeği algısı nedeni ile eğitime devam etme düzeyleri düşmektedir (Yıldırak vd., 2003).

1.2. Problem Cümlesi

“Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ailelerin okul çağındaki çocuklarının eğitim sorunları nelerdir?” genel sorusuna cevap bulmak için aşağıdaki alt problemler belirlenmiştir:

- 1- Öğrencilerin sorun ve çözüme ilişkin düşünceleri nelerdir?
- 2- Velilerin sorun ve çözüme ilişkin düşünceleri nelerdir?
- 3- Öğretmenlerin sorun ve çözüme ilişkin olarak düşünceleri nelerdir?
- 4- Sorunlara ilişkin olarak veli ve öğretmenlerin düşüncelerindeki benzer ve farklılıklar nelerdir?
- 5- Çözüm önerilerine ilişkin öğretmen, veli ve öğrencilerin düşüncelerinde benzer ve farklılıklar nelerdir?

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ailelerin okul çağındaki çocuklarının eğitim sorunlarını incelemektir. Bu temel amaç doğrultusunda; öğretmen, veli ve öğrenci görüşleri doğrultusunda değerlendirmeler yapılacaktır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Tarımsal üretim içerisinde zor şartlar içinde çalışan mevsimlik tarım işçileri, ortalama yaşam standartlarının altında yer alan bir toplumsal grubun içerisinde yer almaktadır. Bu grup; genellikle tarımın yapıldığı coğrafyaya uzak bölgelerden gelen geçici tarım işçileri ile tarımın yapıldığı bölgenin insanlarından oluşan yerel mevsimlik işçilerden meydana gelmektedir (Yiğit, 2018).

Avrupa Komisyonu tarafından farklı tarihlerde yayınladığı İlerleme Raporlarında Türkiye’deki mevsimlik tarım işçiliği ve çocuk işçiliğine ilişkin hususlara yer verildiği görülmektedir. 2011 yılı raporunda (Avrupa Komisyonu, 2011), özellikle mevsimlik işçi ailelerindeki çocukların ve Roman çocukların okulu bırakma oranı, 2013 yılı yayınlanan raporda ise (Avrupa Komisyonu, 2013), mevsimsel tarım işçilerinin yaşama ve çalışma koşullarının endişe konusu olmaya

devam ettiği vurgulanmıştır. Takip eden yıllarda, (Avrupa Komisyonu, 2014), mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının eğitime erişim konusunda bazı zorluklar yaşadığı, çocuk işçiliği ve çocuk yoksulluğu endişe konusu olmaya devam ettiği ifade edilmiştir. Daha sonra, Avrupa Komisyonu 2015 yılı raporunda da (Avrupa Komisyonu, 2015), “en kötü biçimleri de dâhil olmak üzere, çocuk işçiliğinin devam ettiği” ve hâlâ önemli bir husus olmayı sürdürdüğu, mevsimlik fındık toplama içinde çocuk işçiliğinin önlenmesi için atılan adımların sınırlı olduğu ifade edilmektedir.

Farklı araştırmacılar tarafından Türkiye’nin değişik bölgelerindeki mevsimlik tarım işçileri ve aileleri ile çeşitli araştırmalar yapılmış; bu çalışmalarda ailelerin yaşadığı genel ekonomik ve sosyal sorunlarına değinilmiş ve çeşitli önerilerde bulunulmuştur (Akalin, 2018; Benek ve Ökten, 2011; Kaya ve Özgülnar, 2015; Özbekmezci ve Sahil, 2004; Yiğit, 2018). Ancak, mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının eğitime ilişkin sorunlarına doğrudan odaklanan az sayıda çalışmaya ulaşılmıştır (Uysal vd., 2016; Uzundere, 2015).

Türkiye Büyük Millet Meclisi - TBMM (2015) tarafından mevsimlik tarım işçileri ile ilgili hazırlanan araştırma raporunda, “Türkiye’nin en yoksul gruplarından birini oluşturan, esasen emek-yoğun bir iş yapan, sunduğu iktisadi girdi bilgi ve teknoloji gerektirmeyen, vasıfsız işgücü olarak değerlendirilen, tarımsal faaliyetlerde kol kuvvetinden yararlanan insanlar olarak mevsimlik tarım işçileri, dikey sosyal hareketliliği oldukça düşük bir grup olmaları itibariyle bilhassa eğitim hizmetlerine erişimleri açısından değerlendirilmeleri” gerektiği ifade edilmektedir.

Bu kapsamda, gerek ulusal bazdaki rapor ve araştırmalar gerekse uluslararası toplum açısından Türkiye’deki mevsimlik işçi ve onların çocuklarının eğitimi hususlarındaki değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğuunda bu alanda yapılacak araştırmaların önemli olduğu düşünölmektedir. Bu çalışmanın, gerek alanda çalışan araştırmacılara gerekse uygulayıcı ve karar vericilere ortaya koyacağı bulgular bakımından da önemli olduğu düşünölmektedir.

1.5. Sınırlılıklar

1- Bu alışma, şanlıurfa İli Akçakale ilçesinde araştırmaya katılan öğretmen, veli ve öğrencilerin görüşleri ile sınırlıdır.

2- Bu çalışmada analiz edilen veriler, katılımcıların cevaplandığı görüşme formları ile sınırlıdır.

1.6. Sayıtlar

1- Katılımcıların görüşme formundaki sorulara içtenlikle cevap verdiği varsayılmıştır.

2- Ölçme araçlarıyla elde edilen verilerin gerçeği yansıttığı varsayılmıştır.

1.7. Tanımlar

Mevsimlik İş: Yılın belirli bir döneminde tam çalışıp diğer dönemlerde işçi sayısının düşürüldüğü veya işin tamamen durdurulduğu, her zaman aynı sayıda işçi çalıştırmayıp her yıl belirli dönemlerde işçilerin yoğun olarak çalıştığı, çalışılmayan dönemlerde ise iş sözleşmesinin askıya alındığı iş (Mollamahmutoğlu, 2004).

Mevsimlik Tarım İşçisi: Mevsimlik tarım işçisi, kendisinin ya da başkasının tarım alanında ekim, yetiştirme, ilaçlama, hasat gibi tarımsal üretimin herhangi bir aşamasında çalışan, ücretli/yevmiyeli veya ayni ödeme karşılığı, sözleşmeyle veya sözleşme olmaksızın, o ülkenin vatandaşı ya da göçmen olup sürekli ya da gezici mevsimlik çalışan kişidir (Alpagut, 1998; Alpar, 2002)

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde mevsimlik tarım işçiliği ve ilgili kavramlar incelenecek, Dünya’da ve Türkiye’deki mevcut durum ortaya konulmaya çalışılacaktır. Ayrıca konu ile ilgili alanda yapılmış yurt içi ve yurt dışı araştırmalar özetlenecektir.

2.1. Mevsimlik Tarım İşçiliğine Genel Bakış

Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük’te *iş* kavramı; “sanayi, ticaret, tarım, maliye vb. alanlara ilişkin ekonomik etkinliklerin bütünü” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2018). Mevsimlik iş denilince, yılın belirli bir döneminde sınırlı süreli olarak yapılan iş anlaşılmaktadır (Alpagut, 1998). Mollamahmutoğlu (2004) yaptığı tanımda mevsimlik işi “yılın belirli bir döneminde tam çalışıp diğer dönemlerde işçi sayısının düşürüldüğü veya işin tamamen durdurulduğu, her zaman aynı sayıda işçi çalıştırmayıp her yıl belirli dönemlerde işçilerin yoğun olarak çalıştığı, çalışılmayan dönemlerde ise iş sözleşmesinin askıya alındığı iş” olarak ifade etmektedir.

Mevsimlik tarım işçisi ise; kendisinin ya da başkasının tarım alanında ekim, yetiştirme, ilaçlama, hasat gibi tarımsal üretimin herhangi bir aşamasında çalışan, ücretli/yevmiyeli veya ayni ödeme karşılığı, sözleşmeyle veya sözleşme olmaksızın, o ülkenin vatandaşı ya da göçmen olup sürekli ya da gezici mevsimlik çalışan kişi olarak tanımlanmaktadır (Alpagut, 1998; Alpar, 2002).

Mevsimlik tarım işçiliği sisteminde gezici ve geçici tarım işçiliği olmak üzere iki farklı çalışma türü mevcuttur. Sahip olduğu kendi tarım alanlarından yeterli geliri elde edemeyen, yeterince toprağı olmayan veya topraksız aileler, daha fazla

gelir elde etmek için tarımsal iş imkânı bakımından geniş olan bölgelere mevsimlik ve/veya geçici olarak günlük çalışmaya gitmektedir (K. Karaman ve Yılmaz, 2011).

Gezici tarım işçiliği, işçilerin yaşadıkları yerlerden çalışmak üzere tarımsal üretimin fazla olduğu bölgelere gerçekleşen kısa süreli göçtür. Bu aileler, iklim ve zamana bağlı olarak birden fazla yerleşim yerine çalışmak için gidebilmektedir. İşçilerin çalışacağı alan, şartlar ve ücretler gibi hususlar tarım araçları ya da yerel adlarıyla elçi veya dayıbaşları tarafından belirlenir. Geçici tarım işçiliği ise çoğunlukla günü birlik çalışma şeklinde gerçekleşir. Tüm aile fertlerinin çalışmak için birlikte yer değiştirmesi ve göç etmesi çoğunlukla gezici mevsimlik tarım işçiliğinde gerçekleşir. Özellikle ürün toplama türü işlerde daha çok gelir elde etmek için ailede çalışabilir durumda olan herkes işçi olarak görülmektedir (Friedrich-Ebert-Stiftung, 2012).

Tarım işçileri çoğunlukla köylülüğün topraksız veya az topraklı kesimleri içinden gelmektedir. Yaşadıkları köylerde yeterli geçim imkânlarına ulaşamayan köylüler, işlerin yoğunlaştığı özellikle bahar ve yaz aylarında çapalama, budama, ilaçlama, hasat gibi tarım makineleriyle yapılamayan işlerde geçici olarak ücretlilik ilişkisi içine girerler. Tarımda mevsimlik işçilik, kentsel sektörlerdeki kalıcı ve istikrarlı işlerde olduğu gibi yılın bütün zamanlarında yapılan bir iş değildir. İşlerin yoğunlaştığı aylarda aile emeği dışında ek iş gücüne ihtiyaç duyan küçük işletmelerde ve büyük çiftliklerde mevsimlik işçilere ihtiyaç duyulmaktadır (Yıldırım, 2014).

Ekonomik gelişmenin görece zayıflığı, toprak dağılımının eşitsizliği yanında topraklar üzerinde nüfus baskısının fazla oluşu mevsimlik tarım işçisi gönderen yerlerin tipik özelliğidir. Bunun yanında ülke ve dünya pazarlarıyla bütünleşme derecesinin daha yoğun ve hızlı yaşandığı bölgelerde, rekabet baskısı ve kar arayışı altında üretim yapan üreticiler, tarımsal üretimin belirli aşamalarında aile emeği ve yerli işçi olmadığında dışarıdan ucuz işgücüne ihtiyaç duymaktadırlar. Köylerde yeterli arazisi olmayan ve/veya yeterli gelir imkanlarına sahip olmayan köylü nüfusu, yeterli göç bağlantıları kuramamaları, kentsel sektörlerde uygun vasıflara sahip olmamaları, yaşadıkları yerlerde azda olsa yeniden üretim faaliyetlerine devam etmeleri yanında kentlerin yeni göçmenleri içermeye, bütünleştirme kapasitesini yitirmesi gibi birçok nedenle, daha çok diğer tarımsal alanlardaki mevsimlik işleri tercih etmektedir (Yıldırım, 2014).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı verilerine göre, sayıları 300.000 civarında olduğu düşünülen mevsimlik gezici tarım işçilerinin kayıt dışı olanlar ve çocuklar ile birlikte en az bir milyonluk bir nüfusu oluşturduğu ifade edilmektedir (Friedrich-Ebert-Stiftung, 2012).

Akbıyık (2014) mevsimlik tarım işçiliğinin sosyo-ekonomik özelliklerini şöyle sıralamıştır:

i) Mevsimlik tarım işçiliğinin insan kaynağı, kırsalda yaşayan çoğunlukla topraksız ya da az toprağı olan kesimdir. Bu nüfus, kırsaldaki nüfusun yaklaşık yarısıdır. Bir başka ifadeyle, mevsimlik tarım işçiliğinin temel nedeni yoksulluktur.

ii) Mevsimlik tarım işçileri mevcut durumları itibariyle köylü sınıfından ücretli tarım işçisine dönüşmüştürler.

iii) Mevsimlik tarım işçileri arasında büyük aile-köylü dayanışması görülmektedir. Ancak sürecin sonunda bu aile yapısının birçok faktörüyle birlikte çözülmesi beklenmektedir.

iv) Mevsimlik tarım işçileri, çalışmaya gittikleri birçok bölgede etnik ayrımcılıkla karşılaşmaktadır. Bu durum, onların çalıştıkları bölgelere uyumunu ve kaynaşmasını olumsuz yönde etkilemektedir.

2.1.1. Dünya’da mevsimlik tarım işçiliği

1970’lerden itibaren rekabetin hız kazandığı dünya ekonomisinde göçmen, mevsimlik gibi geçici adlarla anılan işgücü birçok ülke ekonomisinin önemli bir parçası haline gelmektedir. Çeşitli sektörlerde yarattığı maliyetler nedeniyle istikrarlı, güvenceli istihdam biçimlerinin yerine düşük maliyetli göçmen işgücüne olan ihtiyaç giderek artmaktadır. Özellikle tarım, inşaat ve hizmet sektörü, mevsimlik çalışmanın daha fazla görüldüğü sektörlerdir. Uluslararası Çalışma Örgütü’nün 2017 yılı itibariyle verdiği rakamlara göre, dünya genelinde toplam işgücünün %27’si olan yaklaşık 870 Milyon kişi tarım sektöründe çalışmaktadır. Yine aynı tarih itibari ile dünya tarım nüfusunun %75’ini düşük ve orta-düşük gelir grubundaki insanlar oluşturmaktadır (ILO, 2018).

Dünyadaki toplam işgücünün yaklaşık %27’si tarım alanında çalışmaktadır (ILO, 2018). Tarım sektöründe çalışan yaklaşık 1,1 milyar çalışanın, 450 milyona

yakını çalışmak için bir ülkeden bir başka ülkeye ve ülke içerisinde farklı bölgeler arasında yer değiştirmektedir (Hurst, 2007). Yani dünyadaki tarımsal işgücünün %40'ını göçmen işçiler oluşturmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde tarımsal üretimdeki istihdamın büyük bir kısmı mevsimlik tarım işçilerinden meydana gelmektedir. AB üyesi İspanya, Fransa ve İtalya gibi üye ülkelerde tarımda çalışan geçici işçilerin sayısının sürekli çalışan işçilerden daha fazla olduğu tahmin edilmektedir. Avrupa'da, yaklaşık 500.000'i Avrupa dışından gelen işçiler olmak üzere 4,5 milyon tarım işçisi olduğu ifade edilmektedir. ABD'ye bakıldığında ise, tarım sektöründe çalışan 2,5 milyonda fazla işçinin %50'sinden fazlasının diğer ülkelerden gelen göçmen işçiler olduğu bildirilmektedir (Donham ve Thelin, 2006; Friedrich-Ebert-Stiftung, 2012; ILO, 2004; Şimşek, 2012).

2.1.1.1. Amerika Birleşik Devletleri

1700'lü yılların sonuna kadar ABD'de pamuk işçiliğinde Afrika'dan getirilen kölelerin çalıştırıldığı bilinmektedir. Daha sonraları, Birinci Dünya Savaşı sonrası ABD'de tarımdaki işgücü sorunu Meksika'dan getirilen işçilerle çözülmeye çalışılmıştır. II. Dünya Savaşı sonrası tarım sektöründe işçi yetersizliğinin ortaya çıkmasıyla, 1943 yılında Acil Tarım İşçileri Programı yürürlüğe girmiştir. ABD'de meyve ve sebze bahçelerinde mevsimlik olarak çalışacak olan göçmen işçiler “Göçmen ve Mevsimlik Tarım İşçileri Sözleşmesi” ile korunmaktadır. Ancak, bu sözleşmede işçilerin çalışma koşulları ve ücretleri net olarak belirlenmemiştir. Yapılan araştırmalarda işçilerin sağlık sorunları yaşadığı ve çalışma koşullarında olumsuzluklar olduğu; kötü barınma koşulları, tarımda kullanılan böcek ilaçları ve kimyasallar, dil problemi, yoksulluk ve hareketlilik gibi nedenler bu ve benzer problemlerin ortaya çıkmasına neden olduğu ifade edilmiştir (Friedrich-Ebert-Stiftung, 2012).

Mevsimlik tarım işçileri bakımından göçmen tanımı, ABD Federal hükümet kurumları ve göçmen ve mevsimlik tarım işçilerine hizmet veren programlar arasında farklılık göstermektedir. Ulusal Tarım İşçileri Araştırmasında, bir tarım işi için 75 milden fazla hareket edenler “göçmen tarım işçisi” olarak kabul edilmiştir. Bu tanım bakımından çalışmaya katılan işçilerin %16'sı göçmendir. Bunların %49'u ülke

içindeki yerli göçmenler, %40'ı ise uluslararası göçmenlerdir (U.S. Department of Labor, 2016).

Tarım işçilerinin büyük bir kısmı ABD'nin Kaliforniya, Florida, Texas, Washington, Oregon ve North Carolina gibi bölgelerinde çalışmaktadır. Artan küresel rekabet koşullarında düşük maliyetli işgücüne ihtiyaç duyan Amerikan çiftçileri bu ihtiyaçlarını büyük ölçüde Meksika'da yoğun işsizliğin ve yoksulluğun yaşandığı kırsal alanlardan gelen göçmenlerle karşılamaya çalışmaktadırlar. 2006 yılı rakamlarına göre tarımsal istihdam toplam 3 milyonu bulmaktadır. Bunun yaklaşık 1 milyonu tarım işçilerinden, geri kalan 2 milyonu ise kendi tarlalarında çalışan ücretsiz aile emeğinden oluşmaktadır (Kandel, 2008).

Bugün ABD, tarımdaki işgücü kıtlığını gidermek amacıyla ülke dışından gelen geçici işçiler için vize programları uygulamakta Birleşik Devletler Vatandaşlık ve Göçmen Servisi'ne bağlı H-2A Tarımsal İşçi Programına başvuruları gerekmektedir. Aynı şekilde göçmen işçi yaşadığı ülkedeki Amerikan Elçiliği'nde H-2A programına başvurarak Amerika'da tarımda çalışmak üzere geçici göçmen işçi vizesi alabilmektedir. H-2A vize programı göçmen işçi çalıştıran işverenler için ücretlerin yerli işçilerle aynı düzeyde olması, yeterli barınma, ulaşım koşullarının sağlanması ve sigorta yapılması gibi zorunlulukları da içermektedir (Bruno, 2012).

ABD Çalışma Bakanlığı tarafından düzenli olarak gerçekleştirilen Ulusal Tarım İşçileri Araştırmasında (National Agricultural Workers Survey) meyve, sebze tarımı yapılan Amerikan çiftliklerinde çalışan tarım işçilerinin yaklaşık %68'inin Meksika doğumlu olduğu, yaklaşık %80'inin ise Hispanik etnik kökenli işçiler olduğunu ortaya koymuştur (U.S. Department of Labor, 2016).

2.1.1.2. Avrupa ülkeleri

Kuzey Batı Avrupa ülkeleri 1950'lerden bu yana dünyanın farklı bölgelerinden göç almaya devam etmektedir. Özellikle 1970'lerin başından itibaren göçlerin büyük bir kısmı Avrupa'nın belli başlı kentlerine yönelmiş olmasına rağmen tarımsal alanlarda çalışan göçmen işçilerin sayısında hızlı bir artış yaşanmaktadır. İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya gibi ülkelerin tarımsal alanlarında yaşanan işgücü kıtlığı sorunu ülke dışından göçmen işçilerle çözülmektedir. Ancak bu çözümle birlikte göçmenler ülkelerin gündeminde önemli bir sorun haline

gelmektedir. Avrupa ülkeleri tarımında göçmen işgücünün büyük bir kısmı Afrika ve Doğu Avrupalılardan oluşmaktadır. İspanya'nın kırsal alanları emek yoğun ürünlerin üretiminde hızlı bir gelişme sürecine girerken aynı zamanda ücretsiz hane emeği yerini göçmen işçilere bırakmıştır. Tarımsal üretim ve ihracat artışıyla kendisini gösteren işgücü ihtiyacı çoğunlukla Avrupa dışından gelen özellikle Afrika'dan gelen göçmen işçilerle giderilmektedir. İtalya'da ise tarımdaki üreticilerin büyük bir kısmı yarı zamanlı çiftçilerdir. Ülkede çiftçilerin dörtte üçü ya emeklidir ya da tarım dışı işlerde çalışmaktadır. Dolayısıyla küçük ölçekli üretim yapan bu çiftçiler büyük ölçüde ücretli emeğe bağımlı hale gelmişlerdir. Almanya'da tarımsal işletmelerin büyük bir kısmı küçük ve orta ölçekli aile üreticilerinden oluşmaktadır. Almanya ve İsviçre'de ailelerin meyve, sebze üreticiliğinde uzmanlaştığı ülkelerde büyük bir kısmı ülke dışından illegal yollarla gelen mevsimlik işgücü, tarımsal istihdamın önemli bir parçası haline gelmiştir (Yıldırım, 2014).

Tablo 2. 1.

Bazı Avrupa ülkelerinde tarım sektöründeki işgücü dağılımı (2012)

Ülke	Geçici/ Mevsimlik Tarım İşçisi	Toplam Tarım İşçisi	Mevsimlik İşçi Oranı (%)
Fransa	1.050.000	1.250.415	83,97
Almanya	330.000	523.000	63,10
Letonya	106.745	287.739	37,10
Birleşik Krallık	172.000	239.000	71,97
İspanya	720.000	850.000	84,71
İtalya	978.075	1.093.470	89,45
Polonya	44.124	133.345	33,09
Macaristan	83.471	171.887	48,56
Hollanda	120.233	207.566	57,93
Danimarka	---	34.814	---
Portekiz	8.018	38.587	20,78
Litvanya	2.944	30.859	9,54
İsveç	16.641	38.340	43,40
İrlanda	6.000	26.000	23,08
Avusturya	40.339	53.041	76,05
Belçika	45.337	54.576	83,07
Finlandiya	15.500	22.180	69,88
Toplam	3.739.427	5.054.819	73,98

Tablo 2.1.' de 2012 yılı rakamlarına göre Avrupa'daki bazı ülkelere ait mevsimlik tarım işgücü verileri görülmektedir. Özellikle Almanya, İngiltere, Fransa gibi Avrupa'da gerek ekonomik gerekse nüfus yönünden büyük ülkelerde toplam tarım işgücünün önemli bir kısmının geçici veya mevsimlik işçilerin oluşturduğu görülmektedir. Tabloda verilen ülkeler bağlamında Avrupa'da tarım işgücünün yaklaşık %74'ünü mevsimlik veya geçici işçilerin oluşturduğu görülmektedir (Institut der deutschen Wirtschaft Köln, 2014).

Özellikle batı ve doğu Avrupa ülkeleri arasındaki ücret farklılıkları, tarım işçilerinin göç etmelerinin temel nedenidir. AB'de özellikle eski üye ülkelerdeki tarım sektörü, göçmen işçilere (özellikle vasıfsız ve mevsimlik) değer vermektedir. Çünkü ülkenin göçmen olmayan yerli vatandaşları düşük maaşları ve kötü işleri kabul etmemekte veya her zaman işverenlerin taleplerini karşılamamaktadır (Siudek ve Zawojka, 2016).

İşgücü maliyetleri Avrupa Birliği'nde önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Öyleki, en pahalı ülkedeki işgücü maliyetleri en az pahalı olan yerlerden dokuz kat daha yüksektir. AB ülkelerinin yaklaşık yarısında, mevsimlik işçilerin maliyetleri, sürekli çalışanlardan daha düşüktür (Institut der deutschen Wirtschaft Köln, 2014).

Mevsimlik tarım işçileri dünyanın farklı bölgelerinde olduğu gibi Avrupa ülkelerinde de kötü şartlar içinde yaşamaktadır. Barınma koşullarındaki yetersizlik, düşük ücret ve uzun çalışma saatlerinin yanında yerli halkın ırkçı saldırılarıyla da karşılaşmışlardır. Avrupa'da yabancı mevsimlik tarım işçilerinin neredeyse hepsi, çalıştıkları ülkedeki asgari ücretin altında bir ücrete çalışmaktadır (Friedrich-Ebert-Stiftung, 2012).

2.1.1.3. Kanada

Kanada'nın mevsimlik tarım işçilerine olan talebi, tarımsal üretiminde ve ihracatında özellikle meyve-sebze yetiştiriciliği ve bahçe bitkilerinin önemi ile ilgilidir. Kanada'nın Ontario ve Quebec bölgeleri mevsimlik tarım işçilerine gerek duyulan bölgeler arasındadır. Kanada'nın artan meyve ve sebze tüketimi ve serbest ticaret anlaşmaları nedeniyle tarımsal yatırımları artmış, aile çiftlikleri birleşerek

daha büyük şirketleşmiş tarım çiftliklerine dönüşmüştür (Canadian Agricultural Human Resource Council, 2017).

Kanada Mevsimlik Tarım İşçileri Programı (CSAWP) ilk olarak 1960'lı yıllarda Ontario'lu çiftçiler tarafından “Kanada Tarım İş Programı (CFLP)” kapsamında tütün tarımında çalıştırılmak üzere Jamaikalı işçiler için özel bir girişim olarak ortaya çıkmıştır. Belirli bir süre düzensiz bir şekilde devam eden program 1966 yılında Kanada Hükümeti'nin kontrolüne geçmiştir (F.A.R.M.S., 2018).

1966 yılında, Jamaika'dan 264 işçi Kanada'ya, Ontario'daki meyve ve sebze çiftliklerinde mevsimsel ve sözleşmeli olarak çalışmak üzere başvurdu. 1967'de, Trinidad ve Tobago ile Barbados'tan gelen işçilerin Kanada'ya gelmelerine izin verildi. 1973'e gelindiğinde, Karayip Mevsimlik Tarım İşçileri Programı olarak bilinen programla Kanada'ya yıllık hareket, 1966'daki ilk “deneysel” hareketin başlamasından bu yana yaklaşık 12 kat artışla 3.048'e yükseldi. 1974'te Meksika'dan geçici olarak Kanada tarımında çalışmaya başladı. Meksika'dan yıllık hareket yavaş yavaş artmaya başladı ve 1985'te 835 işçiye ulaştı. Aynı yıl, Karayipler'den 4.173 işçi geldi. Bununla birlikte, 2002 yılında Kanada'daki 18.535 mevsimlik tarım işçisinin çoğu Meksika'dan gelmiştir (Satzewich, 2007).

Günümüzde, Kanada'da sayıları 25-30 bin arasında olan mevsimlik işçilerin ülkeye girişlerini ve çalışma koşullarını, CSAWP ve benzeri programlar tarafından düzenlemektedir. Bu programa göre tarımda çalışacak mevsimlik göçmenler en az 18 yaşında olmalıdır. Ayrıca bu işçilerden, 65 yaşını aşanlar ve yeterli primi ödeyenler emekli aylığı, sakatlık durumunda özürlü aylığı ve ölüm durumunda da ailelerine ölüm aylığı verilmektedir. Mevsimlik tarım işçilerinin %80 gibi büyük bir kısmının SAWP kapsamında ülkeye getirildiği bilinmektedir. Ancak yapılan çalışmalarda, mevsimlik işçilerin; sağlık imkânlarından yeteri kadar yararlanamama, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, uzun çalışma saatleri ve sosyal dışlanma gibi problemler yaşadıkları ifade edilmektedir (Friedrich-Ebert-Stiftung, 2012; Marshall, 2015; McLaughlin, Wells, Mendiburo, Lyn ve Vasilevska, 2017).

2.1.1.4. Birleşik Krallık

Birleşik Krallıkta, çiftlikler, diğer tarım ve bahçecilik işletmelerinde, ister İngiltere'de yerleşmiş olanlar isterse de geçici kalanlar için olsun çoğunlukla göçmen

işçiler çalışmaktadır. Kesin sayısı bilinmemekle birlikte, Çiftçiler Birliği (Farmers' Union) Birleşik Krallık tarımında yaklaşık 75.000 mevsimlik işçi bulunduğunu tahmin etmektedir. Bu sayının %98'inin AB'nin başka yerlerinden gelen göçmenler olduğu ifade edilmektedir (McGuinness ve Grimwood Garton, 2017).

İlk Mevsimlik Tarım İşçileri Programı, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra işgücü eksikliklerine yanıt olarak 1945'te ortaya konuldu. Bu program, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkmış ve gençlerin tarımdan başlayarak özellikle yoğun sezonda ek bir kaynak olarak hareket etmesini kolaylaştırmaktı. Başlangıçta genç insanlar için kültür alışverişi için bir fırsat olarak kurulmuştu, ancak talep ve işgücü arzındaki ve politika ortamındaki eğilimlerle birlikte gelişmiştir (MAC, 2013).

İkinci Dünya Savaşı sırasında bir dizi örgüt, arazi ve binaların restore edilmesine ve yoğun hasat dönemlerinde yardımcı olmaları için gönüllüleri koordine etti. Savaştan sonra, İngiltere gönüllüleri Avrupa'da yeniden yapılanma konusunda yardım etmek için yurtdışına gitti ve diğer ülkelerden gönüllüler de İngiltere'ye kabul edildi. Katılımcılar çoğunlukla 18 ve 25 yaşları arasında genç insanlardı (MAC, 2013; McGuinness ve Grimwood Garton, 2017).

Programın işleyiş ve kurallarında değişiklikler olmasına rağmen, bu program esas olarak aynı kaldı. Bu da işçilerin kısa dönemler için Birleşik Krallığa gelmelerini sağlamak, çiftliklerde yaşamak ve yoğun mevsimlerde çiftliklerde çalışmalarını sağlamak içindi. Birleşik Krallık 'ta program kapsamında çalışmasına izin verilen yıllık kotalar, planın tarihi boyunca değişmiştir. 1990'da 5.000'den başlayarak 2004'te 25.000'e yükseldi. Bu rakam 2005'te 16.250 ye kadar geriledi. Hükümet, 2009 yılında 16.250'den 21.250'ye 5.000'e kadar SAWS kapsamında yıllık kotayı genişletmektedir. Hükümet bu tavsiyeyi kabul etmiştir ve 2009'dan bu yana kota bu seviyede kalmıştır (McGuinness ve Grimwood Garton, 2017).

2.1.2. Türkiye’de mevsimlik tarım işçiliği

Türkiye’de mevsimlik tarım işçiliği Osmanlının dönemi ve Cumhuriyet dönemi bağlamında incelenerek ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

2.1.2.1. Osmanlı'nın son dönemlerinde mevsimlik tarım işçiliği

Osmanlı İmparatorluğu'nda 16. yüzyıldan itibaren etkili olmaya başlayan iç ve dış dinamikler, klasik toprak tasarrufu ve tarımsal alanda büyük dönüşümler ortaya çıkarmıştır. 16. yüzyıldan itibaren Osmanlı'nın klasik sosyo-ekonomik, siyasi yapısında başlayan dönüşüm ve 18. yüzyıldan itibaren etkileri görülmeye başlanan dünya ekonomisiyle bütünleşme süreci, büyük çiftliklerin ve bu çiftliklerde ücretli olarak çalışan işçilerin ortaya çıktığı genel toplumsal yapıyı oluşturmaktadır. Pazara dönük üretim yapan, ücretli işçi çalıştıran çiftlikler, tarımın küresel pazarlarla bütünleştiği Batı Anadolu, Akdeniz, Makedonya gibi bölgelerde yaygınlaşmaya başlamıştır. 18 ve 19. yüzyılda çoğunlukla çiftliklerde iş bulmak amacıyla imparatorluğun çeşitli bölgelerine belirli sürelerle gidip gelen birçok insanın varlığından söz edilmektedir (Kasaba, 1998; Yıldırım, 2014).

İmparatorluğun batı bölgelerinde yer alan tarımsal alanlarda yaygınlaşmaya başlayan mevsimlik ücretli işçi çalıştırma uygulamaları, işçilerin imparatorluğun farklı bölgelerinden mevsimlik göçlerle gelen köylüler oluşu Osmanlı'nın kırsal yapısında büyük bir sınıfsal farklılaşmanın yaşandığını göstermektedir. Osmanlı'nın son döneminde, tarımda yeni bir emek biçimi olarak mevsimlik tarım işçiliğini görmekteyiz (Kasaba, 1998; Yıldırım, 2014). Tarımsal sermayenin yoğunlaştığı bölgeler özellikle hasat zamanında imparatorluğun çeşitli bölgelerinden gelen yoksul köylülerden oluşan mevsimlik işgücünün akın ettiği bölgeler haline gelmiştir (Yıldırım, 2014).

Osmanlı'nın son döneminde artan savaşların, toprak kayıplarının, mali ve idari yapıda bozulmanın ve yerel ve merkezi yönetici sınıfların baskısı nedeniyle artan vergiler, savaşların neden olduğu işgücü kaybı köylülüğün önemli bir kısmını yoksullaştırmış, bu nedenle köylüler kendi toprakları dışında kalan bölgelere mevsimlik işlerde çalışmaya gitmeye başlamıştır. Köylülerin topraklarını tamamen kaybedip sadece işçiye dönüşmelerinden öte, kendine ait topraktan sağladıklarıyla geçimini sağlayamadığı için mevsimlik olarak ücretli, kiracı veya ortakçı olarak çalıştığı ifade edilmektedir (Yıldırım, 2014).

Tarımsal üretimin doğası gereği, belirli aylarda işlerin yoğunlaşması ve azalması nedeniyle işçiler hem kendi topraklarında hem de göçmen işçi olarak başkalarının topraklarında çalışabilmekteydiler (Kasaba, 1998) Mevsimlik işçilik, bugünküne çok benzer bir biçimde köylü ailelerinin farklı tarımsal alanlarda göçmen

işçiler olarak kendini göstermiştir. Genellikle çevredeki toprakların az olduğu ve geçimin zor olduğu dağ köylerinden ya da nüfus-toprak dengesizliği nedeniyle yerleşik nüfusun en azından bir kısmında daha uzak bölgelerden, tarımsal işgücünün oluşmaya başladığı Batı Anadolu, Çukurova gibi bölgelere doğru bir göçten söz edilebilir (Yıldırım, 2014).

1800'lü yıllar Adana Çukurova tarımının yoğunlukla pamuk üretimi ile küresel piyasalara entegre olduğu dönemdir. 1861 – 1865 yılları arasında gerçekleşen Amerikan İç Savaşı'nın Amerika'daki pamuk üretimini azaltmasının da etkisiyle İngilizlerin ve Fransızların alternatif pamuk üretim alanı olarak Çukurova'da yoğunlaşmaya ve etkili olmaya başladıkları, bölgedeki pamuk çıkarılma, iplik ve dokuma sanayiine yatırım yaptıkları yıllardır. Aynı zamanda Mersin Limanı ve Adana-Mersin demiryolu inşaatının tamamlandığı, buna bağlı olarak küresel aktörlerin tarımsal üretimde belirleyici olduğu dönemdir. 1800'lü yıllarda ayrıca, tarımsal üretim büyük çiftliklerde yapılmaya başlanmıştır. Bitkisel üretimin gelişmesine yönelik başlatılan faaliyetlerin de etkisiyle, işgücü ihtiyacı artmış; buna çözüm olarak bölge dışından işgücünün getirilmesi ve özellikle de göçer aşiretlerin Çukurova'ya kalıcı olarak yerleştirilmesiyle bölge nüfusunda artış yaşanmıştır. Bu demografik dönüşüm, bölgede yaşanan yapısal değişimlerin de önemli nedenlerinden biridir (Karabıyık, 2017).

19. yüzyılın son çeyreği ve 20. yüzyılın başlarında Osmanlı işçi sınıfı birçok açıdan çok zayıftı. Bu dönemde Osmanlı işçi sınıfının zayıflığının nedenleri şu şekilde özetlenebilir: Osmanlı ülkesindeki işçi geliri ile yaşamını sürdüren kesimi, küçük bir azınlıktı. Ücret karşılığında çalışanların çoğunluğu, nakit ihtiyaçlarını sağlamak için geçici sürelerle işçilik yapan toprağı olmayan köylülerdi. Ülke toprakları geniş ancak nüfus azdı. Tarım alanındaki teknoloji ise oldukça yetersizdi. Ancak, insanların toprak sahibi olmasıyla ve bir çift öküzle ve karasabanla çalışarak emeğinin karşılığını alması mümkündü. Müslüman işçilerin önemli bir kısmı belirli bir mesleği olmayan vasıfsız ve geçici işçilerdi. Bu işçilerin belirli bir bölümünde işçilik bilinci bile gelişmemişti (Koç, 2013).

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Batı Anadolu'da halkın çoğu geçimlerini tarımdan sağlayan, küçük ölçekli toprak sahibi veya tarım işçisi niteliğindedir. XIX. yüzyılda Batı Anadolu'da tarım sektöründeki işgücü eksikliği mevsimlik işçiler ve benzeri çalışma şekilleriyle giderilmeye çalışılmıştır. Batı Anadolu'da yerleşim

merkezlerinin kısmen dağılık olması nedeniyle işçilerin, istenilen tarım bölgelerinde her zaman hazır bulunması mümkün olmamıştır. Bu nedenle, işgücü ihtiyacı bölgeye en yakın yerlerden ve Anadolu'nun doğusu olmak üzere imparatorluğun farklı bölgelerinden gelen mevsimlik kısa süreli işçilerle giderilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, XIX. yüzyılın ikinci yarısında her ne kadar yasaklanmış olsa da bölgede köle alım satımı devam etmiş ya da azat edilen kölelerin tarımsal işçi olmasına çalışılmıştır. Batı Anadolu'da gerek Avrupa kaynaklı talebin ve gerekse mevsimlik işçi kıtlığının yaşandığı durumlarda tarım işçisi ücretleri zaman zaman artmıştır. Yapılan yorumlar ve ilgili değerlendirmelerde bu bölgedeki tarım işçisi ücretlerinin yaşam için yeterli olduğu, kadın tarım işçilerinin ise erkek tarım işçilerinin yevmiyelerinin yarısı kadar bir ücret aldıkları ifade edilmektedir (Özgün, 2012).

2.1.2.2. Cumhuriyetten günümüze mevsimlik tarım işçiliği

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında, kırsal alanlarda ücretli çalışma düzeninin yaygınlaştığı, bununla birlikte işçilerin köyleriyle bağlarını sürdürdükleri görülmektedir. Uzun yıllar süren savaşlar, ağırlaşan vergiler ve göçlerin neden olduğu eşitsiz toprak dağılımı, cumhuriyetin ilk yıllarında köylülerin büyük bir kesimi için mevcut imkânlarla ayakta kalmayı zorlaştırmıştır (Yıldırım, 2014).

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında tarım işçilerini konu alan çalışmalar oldukça sınırlı olduğu, Anadolu genelinde tarımda mevsimlik işlerde çalışanların sayısı 600 bine yaklaştığı ifade edilmiştir. Bu yıllarda Anadolu genelinde yaklaşık 6 milyonu bulan köylü nüfusu olduğu tahmin edilmektedir (Yıldırım, 2014)

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında tarım işçilerinin kendi tarlalarında elde ettikleri gelirlerin yeterli olmaması nedeniyle başkalarının tarlalarında çalışmaya gittikleri bilinmektedir. Bu işçiler, vergi borcu, öküz parası, kışlık ihtiyaçları için gerekli olan parayı kazandıktan sonra tekrar kendi topraklarına dönmektedir. Tarım işçileri büyük çiftliklerde çalışarak elde ettikleri gelirler yanında kendi köylerinde az ve verimsiz topraklardan elde ettiklerini birlikte değerlendirerek geçinirler. Köylüleri yoksullaştıran, mülksüz hale getiren sistemik problemler köylülerin tarımda ve diğer sektörlerde geçici olarak çalışmasını zorunlu hale getirmiştir (Yıldırım, 2014).

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Türkiye'de yaşanan dönüşüm tarım kesimini önemli ölçüde etkilemiştir. Bu kesim açısından son derecede önemli olan

arazi mülkiyetinde küçük toprak mülkiyeti şeklinde kendini göstermektedir. Bunun yanında tarım kesiminde yaşanan teknolojik değişme, bu kesime sağlanan kredi vb. olanaklar ile tarım kesimi iç ve dış piyasalara açılmaya başlamıştır (Makal, 2001).

Bu gelişmelerden öncede Türk tarımında topraksız köylüler ile küçük araziye sahip olan köylülerden oluşan geniş bir kesim bulunmaktaydı. Bunlar, tarım ve tarım dışı faaliyet alanlarına yönelip, yılın belirli dönemlerinde geçici işçilik yapıyordu. 1950'li yıllarda yaşanan değişimler, arazi mülkiyetinde ciddi değişimler olmamasına karşın, arazi kullanımında ve bunun sonucunda tarımdaki işgücü ihtiyacında değişikliklere yol açmıştır. (Makal, 2001).

Türkiye’de tarımda mevsimlik çalışma, 1950’li yıllarda sanayinin hızla gelişmeye başladığı ve tarımda makineleşmenin ortaya çıktığı yıllarda artmaya başlamıştır. Kırsal kesimdeki hızlı nüfus artışıyla beraber tarım alanlarının artık yetersiz olmaya başlaması, bulunulan bölgedeki iş olanaklarının kısıtlı olması ve gelişen ulaşım ağıyla insanlar aileleri ile birlikte sürekli ya da geçici olarak göç etmeye başlamışlardır. Tarımsal nedenlerle mevsimlik göçte, Doğu, Güneydoğu ve Orta Anadolu Bölgelerinde yaşayan insanların genellikle aileleri ile birlikte, yılda birkaç aylığına, pamuk, fındık, tütün, çay, üzüm ve şekerpancarı tarımının yoğun olarak yapıldığı Çukurova, Karadeniz, Ege, Marmara ve İç Anadolu Bölgelerine göç ettikleri görülmektedir (ÇSGB, 2010; Selek Öz ve Bulut, 2013).

Bir yanda köylerde yaşayıp diğer tarafta tarımda ve tarım dışı işlerde çalışan, yarı işçi yarı köylü olarak ele alınan kesim cumhuriyetin ilk yıllarında da varlığını devam ettirmektedir. 1940’lı yılların sonundan itibaren etkili olmaya başlayan iktisadi vesiyasi dinamiklerle birlikte geleneksel üretim yapan köylülerdeki değişim, kırsal alanlarda mülksüzleşme ve işçileşme süreçleri daha belirginleşmiştir (Yıldırım, 2014).

1900’lü yıllara gelindiğinde Çukurova’da mevsimlik tarım işçiliğinin üretim miktarına bağlı olarak dalgalandığı, yoğunlaştığı yıllardır. Özellikle başta pamuk üretiminin arttığı, ancak Birinci Dünya Savaşı esnasında ve sonrasında üretimin düştüğü, buna bağlı olarak işgücünde de yıllara göre dalgalanmaların yaşandığı yıllardır. 1950’li yıllardan sonra bölgede başta pamuk üretiminde olmak üzere mevsimlik tarım işçiliğine ihtiyaç artmıştır. Başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu illeri olmak üzere, Çukurova’nın çevre il ve ilçelerinden mevsimlik gezici tarım işçileri yoğun olarak bölgeye gelmiştir. 20. yüzyılın başında Almanlar, İngiliz ve

Fransızlarla bölge ölçeğinde rekabete girmiş; tarımsal üretime kredi, girdi ve pazarlama konularında destek vermiştir. Ayrıca Ova'da üretimin daha yaygın ve etkili olması için bataklıklar kurutulmaya, sulama kanalları açılmaya başlanmıştır (Karabıyık, 2017).

1930'larda sayıları yüz binlerle ifade edilen ve Batı Anadolu, Çukurova gibi bölgelerde yoğunlaşan tarım işçilerinin boyutları bu dönemde büyük bir artış gösterdiği gibi ücretlilik ilişkileri daha geniş tarımsal alanlarda kırsal işgücünün önemli bir parçası haline gelmişti. Tarım işçilerinin çalıştıkları bölgelerin genişlemesi ve sayılarının artması bize 1950'li yıllardan itibaren endüstriyel tarımda yaşanan hızlı gelişmelerle birlikte kırım istihdam yapısında büyük dönüşümler yaşandığını gösteriyor. Dışa açık, yabancı sermaye yatırımlarının ve dış yardımların belirleyici olduğu bir ekonomik gelişme modeli uygulanmaya başlanması, traktörlerin tarımda kullanımının artmasıyla tarımda daha önceki dönemlerde olmayan hızlı bir gelişme başlamıştır. Bunun sonucunda da tarımda aile emeği yanında ücretli işçiye olan talep de artmaya başlamıştır (Yıldırım, 2014).

Makineli tarımın yaygınlaştığı 1948-52 yılları arasında, çiftçilerin giderek daha geniş kesimleri ücretli işçi çalıştırmaya başlamıştır. Yapılan araştırmada çevreden veya bölge dışından gelen özellikle iş zamanlarında çalıştırılan geçici işçilerin toplamda sayılarının arttığı tespit edilmiştir. Toplam artışın yanında özellikle Ege ve Marmara Bölgesi'nde çalıştırılan geçici işçi sayılarında belirgin artışlar ortaya çıkmaktadır. Ayrıca araştırmada özellikle tarımda makine düzeyinin daha yüksek olduğu Ege, Marmara ve Akdeniz gibi bölgelerde çalıştırılan tarım işçilerine nakit olarak ödemenin yapıldığı, Güneydoğu Bölgesi'nde de yıllara göre azalsa dahi aynı ödemelerin ağırlığını koruduğu tespit edilmiştir. Ankara Üniversitesi'nin araştırmasının bulguları traktörün girişiyle kırdaki emek süreçlerinde ciddi dönüşümler yaşandığını göstermektedir. Osmanlı'dan bu yana büyük toprak sahipliğinin yaygınlaştığı Akdeniz, Batı Anadolu ve Güneydoğu Anadolu gibi bölgelerde topraksız köylü oranlarının Türkiye ortalamasının üstünde olmuştur (Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1954).

Türkiye'de ikinci dünya savaşını izleyen yıllarda gerçekleşen kırsal dönüşüm sürecinde kentlerde hızlı bir değişim olmakla birlikte, kırsalda da kalanlar ya da henüz göç etmeyenler üzerinde de önemli etkileri olmuştur. Bu süreç, bazı

bölgelerde kentlere kitlesel göç hareketi olarak meydana gelirken, bazı bölgelerde ise tarımda ücretli işçilik biçiminde çalışma kendini göstermektedir. Gerek kırsalda kalanlar ve gerekse kente göç edenler her iki alanda da ucuz işgücünü oluşturarak farklı bir süreci oluşturmuşlardır

1948-1970 yılları arasında tarımda dönüşüm, kapitalistleşme ve makineleşme süreci toplumsal yapı üzerinde çok önemli etkileri olan kırsal dönüşüm sürecini oluşturmaktadır. Bu süreç mevsimlik tarım işçiliğini köklü bir biçimde değiştirdiği gibi kırsal alanda işgücü arzını da artırmıştır. Daha sonra 1986-1995 yılları arasındaki zorunlu göç sürecinde, sosyal ve ekonomik politikalarındaki değişim, zorunlu göçün de etkisiyle iç göç sürecinde yaşanan değişimle beraber mevsimlik tarım işçisi sayısında artışı da beraberinde getirmiştir (Çınar ve Lordoğlu, 2011).

2000’li yıllara gelindiğinde Birleşmiş Milletler kuruluşları, uluslararası sendikalar, vakıflar vb. uluslararası ve yerel sivil toplum kuruluşlarının etkisiyle doğrudan veya dolaylı olarak özellikle mevsimlik gezici tarım işçilerine, onların çalışan veya çalışmayan çocuklarına yönelik eğitim, sağlık, çocuk koruma, çalışma ve yaşam ortamını iyileştirmeye yönelik çeşitli program ve projelerin uygulandığı yıllardır. 2011’de başlayan Suriye krizinin sonucunda ortaya çıkan Türkiye’ye göç dalgası ise, Adana Ovası’nda çok yüksek oranda Suriyeli göçmenin Türkiye vatandaşı mevsimlik tarım işçilerinin yerini aldığı; yoksulların rekabetinin başladığı dönemdir (Karabıyık, 2017).

2.1.3. İlgili mevzuat ve projeler

Mevsimlik tarım işçilerine yönelik olarak çeşitli mevzuat ve projeler hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda Başbakanlık ve MEB genelgelerinin yanı sıra ÇSGB ve diğer kamu kurum ve kuruluşları tarafından çeşitli eylem plan ve faaliyetleri ortaya konulmuştur.

2.1.3.1. Başbakanlık ve diğer bakanlıklar tarafından yapılanlar

Mevsimlik tarım işçilerinin ulaşım, barınma, eğitim, sağlık, güvenlik, sosyal çevreyle ilişkiler, çalışma ve sosyal güvenlik bakımından mevcut sorunlarının tespiti ile bu sorunların giderilmesi amacıyla 24.03.2010 tarihinde 2010/6 Sayılı

Başbakanlık genelgesi çıkarılmıştır. Bu genelge kapsamında aşağıda belirtilen çalışmaların yürütülmesi hedeflenmiştir (Başbakanlık, 2010):

1. Merkezde, konuyla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması, yürütülmesi gereken faaliyetlerin izlenmesi, uygulama sırasında doğabilecek sorunlara çözüm üretilmesi ve bir veri tabanı oluşturulması için çeşitli kamu kurumu temsilcileriyle bir “*Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri İzleme Kurulu*” oluşturulması.

2. Mevsimlik gezici tarım işçisi gönderen ve alan her il ve ilçede, mülki idare amirinin başkanlığında; o ildeki ve ilçedeki ilgili kurum ve kuruluş, işçi, aracı ve işveren temsilcilerinin katılımı ile “*İl/ilçe Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri İzleme Kurulu*” oluşturulması.

3. İşçilerin göç döneminde yolculuklarının güvenli ve sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için; göç alan ve veren yerler arasında ulaşım ile ilgili koordinasyon sağlanması ve gerekli bütün tedbirler alınması.

4. İhtiyaca göre tren seferleri artırılması, işçilerin geçici konaklamaları için ihtiyaç halinde ve imkanlar dahilinde kamuya ait alan ve tesislerden yararlanma imkânı sağlanması.

5. İşçilerin ihtiyaç duyduğu ekmek ve yemek pişirme, çamaşır ve bulaşık yıkama ile tuvalet ve banyo mahalleri gibi asgari ihtiyaçların karşılandığı barınma yerlerinin işverenlerce karşılanması sağlanması.

6. İşçilerin yerleşim alanlarının; doğa olaylarından fazla etkilenmeyecek, elektrik, su, kanalizasyon ve yol gibi hizmetlerin sunumunun kolaylıkla sağlanabileceği, sağlık şartları ve barınacak işçilerin sayısına uygun büyüklükteki hazine arazileri arasından seçilmesi.

7. Çadır yerleşim yerlerinde seyyar tesislerin kurulması ve buralarda tuvalet, banyo, çamaşır ve bulaşık yıkama yerleri ile ekmek pişirme imkânları ve gerektiğinde derslik olarak kullanılabilecek tesislerin bulundurulması.

8. Bu yerleşim yerlerindeki içme ve kullanım suyu ile elektrik ihtiyacı; şebeke tesisi, mahallinde sondaj, su tankı/tankeri, elektrik hattı tesisi veya jeneratör temini suretiyle il özel idarelerince sağlanması ve kullanım bedellerinin kullananlardan alınması.

9. Çadır yerleşim yerlerinin belli aralıklarla zararlılara karşı ilaçlanması ve çöplerin alınması.

10. İşçilerin ve ailelerinin kimlik bilgileri ilgili Kanun esaslarına göre alınarak kolluk kuvvetlerince bunların konakladıkları bölgelere gece ve gündüz güvenlik amaçlı devriye faaliyetleri yapılması. Ayrıca bu işçiler ve ailelerine ilişkin bilgiler Türkiye İş Kurumunca alınacak ve bunlar hakkında veri tabanı oluşturulması.

11. İşçilerin ve ailelerinin bulaşıcı ve salgın hastalıklara karşı düzenli sağlık taramaları, çocukların gelişimi ve gebelik takipleri periyodik olarak yaptırılması, aileler ve çocuklarına sosyal hizmetler kapsamında bilgilendirmeler yapılması, psikolojik destek verilecek ve varsa özürlü ve yaşlıların imkân ve hizmetlerden yararlandırılması.

12. İşçilerin zorunlu öğretim çağındaki çocuklarının eğitimlerini devam ettirmek üzere; kendi bölgelerindeki ya da göç ettikleri bölgelerdeki Yatılı İlköğretim Bölge Okullarına misafir öğrenci olarak yerleştirilmeleri veya taşınmalı eğitim, mobil eğitim gibi çalışmalardan en uygun olanı belirlenerek çocukların okula devamları sağlanacaktır. Bu bağlamda, şartlı nakit transferi gibi teşvik edici önlemlerin uygulanması ve çocukların okul kıyafetleri ve malzemeleri İl/İlçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca sağlanması.

13. Mevsimlik işçilere yönelik olarak, okuma-yazma, meslek edindirme kursları ve sosyal-kültürel faaliyetlerin düzenlenmesi.

14. İşçilerin sosyal güvenlikleri açısından mevcut durumlarının iyileştirilmesi ve çocuk işçiliği ile etkin mücadele edilmesi.

15. Tarımda iş araçlarının belgelendirilmesi zorunlu hale getirilerek, iş araçları ile işverenler veya doğrudan işçiler ile işverenler arasında sözleşme yapılmasının sağlanması için gerekli tedbirlerin alınması.

16. Belgesi olmayan ve sözleşme imzalamadan iş alan araçlar hakkında, ilgili mevzuata göre gerekli işlemlerin yapılması.

17. Yapılacak tüm tedbirlerin ve çalışmaların valiliklerin gözetim ve denetimi altında gerçekleştirilmesi.

18. Yapılacak faaliyetlerin gereken kaynak, valiliklerce hazırlanacak projeler doğrultusunda; işsizlik sigortası fonundan aktarılan ödenekler ve imkânlar

ölçüsünde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ve il özel idarelerinin bütçelerinden karşılanması.

19. İl/İlçe İzleme Kurullarınca, mevsimlik çalışma döneminin başında ve sonunda, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri İzleme Kurulunda görüşülmek üzere Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına gönderilmesi.

20. Tüm bu faaliyetlerin istismara yol açmadan, sosyal ve siyasal sorunlara fırsat verilmeden gerçekleştirilmesi.

2010/6 sayılı Başbakanlık genelgesi, mevsimlik tarım işçilerinin sağlık, barınma, eğitim, ulaşım, dışlanma ve güvenlik gibi sorunlarının ifade edilmesi ve bunlara çözüm sağlamayı hedeflemesi bakımından hukuki alanda büyük bir boşluğu doldurmuştur. Ancak geçen süreçte genelgede belirtilen fiziki, sosyal, ekonomik ve hukuki iyileşmeler gerçekleştirilemeyince, Başbakanlık tarafından benzer bir genelge 19.04.2017 tarih ve 2017/6 sayı ile “Mevsimlik Tarım İşçileri Başbakanlık Genelgesi” başlığı ile yayınlanmıştır. Bu genelgede, 2010/6 sayılı genelgede yer alan direktif ve emirler benzer şekilde ifade edilmiş, farklı olarak ise; bütçe, harcama usulleri ve raporlama gibi bazı hususlarda güncellemeler yapılmıştır. Bunun yanında mevsimlik işçi ve ailelerinin inanç ve ibadet ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik müftülüklere görev verilmiştir (Başbakanlık, 2017).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) tarafından Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Stratejisi ve Eylem Planı oluşturulmuştur. Bu çalışma, mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalışma ve sosyal hayat koşullarını bütünsel ve çok boyutlu bir bakış açısıyla belirleyerek, oluşturulan faaliyet planı çerçevesinde iyileştirme öngörmektedir. Bu çalışmanın amacı; Ulaşım, barınma, eğitim, sağlık, güvenlik, sosyal çevre ile ilişkiler, iş ve sosyal güvenlik koşulları gibi konular itibarıyla,

- Ülkenin uzun vadeli nitelikli işgücünü karşılamak,
- Mevsimlik gezici tarım işçilerini kayıt altına almak,
- Mevsimlik gezici tarım işçilerinin, özellikle çocuklar olmak üzere aile

üyelerinin çalışma ve sosyal hayatlarını iyileştirmektir (ÇSGB, 2010).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının bu eylem planındaki eğitime ilişkin hedefler ise;

- Mevsimlik gezici tarım işçilerinin zorunlu eğitim çağında olup eğitimden çeşitli nedenlerle uzak kalan çocuklarının tamamının eğitim hizmetlerine erişiminin sağlanması,
- Mevsimlik gezici tarım işçisi aileleri ile tarım araçlarının nitelikleri geliştirilmesi ve
- Hizmetlere ilişkin bilinçlendirme çalışmaları yapılması şeklinde ifade edilmiştir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından 20.09.2012 tarihli 2012/20 sayılı Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi genelgesi de bu kapsamda değerlendirilebilecek bir adım olarak görülmektedir. Genelgede aşağıda belirtilen hususların yerine getirilmesi hedeflenmiştir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2012):

- Çocuk işçiliğinin önlenmesi ve eğitim çağında olup eğitime devam edemeyen çocukların herdurumda eğitime devamlarının sağlanması ile ilgili alınacak tedbirlerin belirlenmesi, tüm kurumların işbirliği ve koordinasyonun sağlanması,
- Çocukların tarım, sokak, sanayi ve ev işlerinde çalıştırılmasını önleyici tedbirlerin alınması ve bunların titizlikle uygulanması,
- Çocukların çalıştırılma riskinin yüksek olduğu mahalle ve semtlerde, ilgili çocukların ve ailelerin belirlenerek desteklenmesi ve çocukların çalıştırılması konusunda gerekli önlemlerin alınması,
- İşçi olarak çalıştırılmış çocuklardan eğitime ara veren veya hiç okula başlamamış olanların, İl Milli Eğitim Müdürlüğü iş birliğinde eğitime yönlendirilmesi, bu çocukların eğitim ortamında desteklenmesi ve izlenmesi,
- Mevsimlik gezici tarım işçilerinin tespit edilmesi, ihtiyaçlarının belirlenerek imkânlar ölçüsünde giderilmesi ve bu ailelerin çocuklarının sağlık, eğitim, giyim, gıda ihtiyaçlarının karşılanması ve çalıştırılmasının sonlandırılması, çocuk işçiliğinin olumsuz etkileri konusunda anne ve babaların ve çocukların farkındalıklarının artırılması, okul çağındaki çocukların İl/İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ile işbirliği içerisinde okullara kayıtlarının yaptırılması ve eğitime devamlarının sağlanması, sağlık problemi olanların İl Sağlık Müdürlüğü ile işbirliği

içerisinde tedavilerinin gerçekleştirilmesinin sağlanması ve ihtiyaç duydukları psikolojik ve sosyal desteğin ilgili uzmanlar tarafından sağlanması,

- Başta, Çocuk ve Gençlik Merkezleri olmak üzere, kamu kurum ve kuruluşlarının sahip olduğu olanaklar ile çocuk işçiliğinin önlenmesi ve sona erdirilmesine yönelik çocuk, aile ve topluma yönelik bilinçlendirme ve farkındalık oluşturma faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi.

2.1.3.2. MEB tarafından yapılanlar

Mevsimlik tarım işçileri ile göçer veya yarı göçer ailelerin çocuklarının, eğitime erişimi, okullaşması ve devamlarının sağlanması hususunda MEB tarafından gerçekleştirilecek faaliyetlere ilişkin 2011/25 sayılı Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Çocuklarının Eğitimleri genelgesi 20.04.2011 tarihinde yayınlanmıştır. Bu genelge kapsamında yapılacak çalışmalar aşağıda belirtilmiştir (MEB, 2011):

- Mevsimlik gezici tarım işçilerinin zorunlu eğitim çağındaki çocuklarının öncelikle kendi bölgelerindeki yatılı ilköğretim bölge okullarına yerleştirilmeleri sağlanacaktır. Bunun gerçekleştirilemediği bölgelerdeki çocuklar ise çalışmak için göç edilen bölgelerdeki taşınmalı ilköğretim uygulamasından faydalandırılacaktır. Gerektiği durumlarda ise gezici öğretmen görevlendirilerek mobil okul ya da çadır okul uygulaması yapılacaktır.

- Çocuklardan, okul kayıtlarını zamanında yaptıramamış veya öğrenimlerine ara vermiş olanlardan şartları uygun olanlar, Yetiştirici Sınıf Öğretim Programından yararlandırılacaktır. Bununla birlikte, özel eğitim ihtiyacı olanlar için gerekli çalışmalar gerçekleştirilecektir.

- Ekonomik durumu yetersiz olan ailelerin çocuklarının şartlı eğitim ve diğereğitim yardımlarından yararlandırılması için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

- Yönetici, rehber öğretmen, gönüllü veli ile katkıda bulunacak diğer kurum vekuruluş çalışanlarından oluşturulacak ekiplerle halk eğitim merkezlerinde; eğitimin önemi, eğitime erişim, eğitim hakkından faydalanma gibi konularda bilgilendirme çalışmaları yapılacaktır. Ayrıca I. ve II. Kademe okuma yazma kursları, mevsimlik gezici tarım işçilerine ve toplumun önde gelenlerine yönelik

bilgilendirme çalışmaları yapılarak yaşam boyu eğitim yaklaşımı kapsamında yaygın eğitim ihtiyacı bulunanların belirlenerek gerekli çalışmalar yapılacaktır.

- İşçilerin çalışmaya gittikleri bölgelerdeki halk eğitim merkezlerinde, ailelere yönelik sosyal faaliyetler gerçekleştirilecek, meslek edindirme kursları düzenlenecek, bununla birlikte toplumsal gelişime destek bağlamında uzman kişilerce aile içi ve bireysel eğitim-danışmanlık hizmetleri sağlanacaktır.

- İl/İlçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından, mevsimlik ve gezici tarım işçilerinin ekonomik ihtiyaçlarının giderilmesine öncelik verilerek çocukların okulkıyafetleri, kırtasiye vb. ihtiyaçlarının giderilmesi sağlanacaktır.

- Mevsimlik gezici tarım işçisi aile çocuklarının eğitim bakımından izlenebilmesi içine-okul sisteminde oluşturulacak bölüme okul yönetimince öğrenciye ilişkin bilgiler düzenli olarak girilecektir.

- Mevsimlik gezici tarım işçisi ailelerin çocuklarına yönelik yapılan çalışmalar altı aylık dönemler halinde raporlanarak Bakanlığa iletilecektir.

- MEB bu kapsamdaki çalışmalarına devam etmiş ve 2016/5 sayılı Mevsimlik Tarım İşçileri ile Göçer ve Yarı Göçer Ailelerin Çocuklarının Eğitime Erişimi genelgesini 21.03.2016 tarihinde yayınlanmıştır. Bu genelge kapsamında yapılacak çalışmalar 2011 yılında yayınlanan genelgeyle benzerlik göstermekte ek olarak bu il/ilçeler bünyesinde ekipler kurulması ve bu ekiplere çeşitli sorumluluklar yüklenmiştir. Ayrıca öğrenciler için gerektiğinde telafi eğitimlerin verilmesi de bu genelgede ifade edilmiştir (MEB, 2016).

2.1.3.3. Diğer faaliyet ve projeler

Mevsimlik tarım işçiliği ile ilgili kapsamlı bir uygulama olan ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca 2010 yılından itibaren yürütülmeye başlanan Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Projesi (METİP), mevsimlik tarım işçisi çocuklarının eğitimlerini de kapsayan, işçilerin çalışma ve sosyal hayatlarıyla ilgili çeşitli önlemleri ve faaliyetleri içeren bir projedir. Araştırmanın sürdürüldüğü ve METİP kapsamında olan, Ankara/Polatlı, Adana, Ordu, Diyarbakır, Şanlıurfa ve Manisa illerindeki saha çalışmalarında, 2013

yılından itibaren METİP kapsamında herhangi bir çalışma gerçekleştirilmediği belirlenmiştir. Mevsimlik işçilerin barınma ortamları METİP bünyesinde gerçekleştirilen fiziksel alt yapı ve temel hizmetler (elektrik, su, tuvalet, duş gibi) ile kısmen daha iyi duruma getirilmiş ve bölgelere kısmen daha iyi çadır kentler kurulmuştur. Ancak söz konusu proje sonrası bu faaliyetler devam etmediği için, çadır kentlerde çoğunlukla sağlıksız ve bakımsız koşullar gözlenmektedir. METİP kapsamı dışında kalan bölgelerde ise; barınma şartlarının çok kötü olduğu, tamamen kendi haline terk edilmiş bir durumda, toprak sahibinin gösterdiği bölgelerde, barınak ve çadırlarda yaşamlarını sürdürdükleri tespit edilmiştir (Uysal vd., 2016).

Sağlık Bakanlığı, Harran Üniversitesi, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu, Hollanda Büyükelçiliği ve Toros Tarım ortaklığı ile 2011-2015 yılları arasında, Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sağlığını Geliştirme Programı yürütülmüştür. Program kapsamında; mevsimlik tarım işçilerinin sağlık bilgilerinin artırılması, arama davranışlarının güçlendirilmesi, sağlık hizmetlerine erişimin ve kullanımın yaygınlaştırılmasına yönelik olarak eğitim modelleri, araçları ve materyalleri geliştirilmiştir. Sağlık hizmeti dahil olmak üzere kamu hizmet sağlayıcılarının bu kitlenin dinamiklerinin farkına varmaları ve ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak daha etkin ve verimli hizmetler sağlamak için, hizmet sağlayan kurumlara yönelik çeşitli programlar geliştirilerek kademeli bir biçimde uygulamaya konulmuştur. Programda ayrıca, mevsimlik tarım işçilerinin ihtiyaçları konusunda farkındalığı artırmak üzere gerçekleştirilen savunuculuk çalışmaları da yer almıştır (www.mevsimliktarimiscileri.com, 2018).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından, Türkiye’de Mevsimlik Fındık Tarımında Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Ortadan Kaldırılması” isimli proje çalışması Kasım 2012-Aralık 2017 tarihleri arasında yürütülmüştür. Projenin genel hedefi, Türkiye’nin Ulusal İstihdam Stratejisi 2014-2023 tarafından çizilen stratejiye paralel olarak mevsimsel tarımda en kötü çocuk emeğinin ortadan kaldırılmasına katkı sağlamaktır. Proje, kamu kurumlarının, yerel yönetimlerin, Tarım Odalarının ve yerel STK’ların kurumsal sosyal sorumluluk ve kapasite geliştirme çalışmalarının teşvik edilerek, Ordu, Düzce ve Sakarya illerinde mevsimlik fındık tarımında çocukları çalışma ortamından geri çekmeyi ve/veya engellemeyi hedeflemektedir. Ayrıca, ulusal düzeyde sürdürülebilir bir politika oluşturma sürecine katkıda bulunurken kamu ve özel sektör ortaklıkları dahil olmak

üzere izleme modelleri ve ortaklıklar geliştirmektir. Proje, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve ILO tarafından ortaklaşa yürütülmüştür(ILO, 2018a).

2.1.4. Mevsimlik tarım işçiliğindeki sorunlar

Geçici ya da gezici tarım işçilerinin çalışma ve yaşam şartlarıyla ilgili çalışmalara ilişkin bulgular Karaman ve Yılmaz(2011) tarafından şu şekilde özetlenmiştir:

a. Taşıma: Mevsimlik işçilerin çalışacakları bölgelere ulaşımı, uygun olmayan araçlarla ve kötü koşullar altında gerçekleşmektedir.

b. Barınma: Mevsimlik tarım işçileri ve aileleri barınma için uygun olmayan yerlerde ve çadırlarda yaşamaktadır.

c. Sosyal Güvenlik: Mevsimlik işçilerinin büyük bir kısmının herhangi bir sosyal güvenceleri ve sosyal güvenlik kurumuna kayıtları yoktur.

ç. Eğitim: Mevsimlik işçilerin çocukları ya okula hiç gitmemekte ya da çalışma mevsimlerinde devamsızlık yapmaktadırlar.

d. Sağlık: Başta kadınlar ve çocuklar olmak üzere, mevsimlik işçilerin çalışma koşulları ve barınma imkanlarına bağlı olarak, çeşitli sağlık problemleri bulunmaktadır. Bu bireylerde, yaygın bulaşıcı hastalıkların görülme riski oldukça yüksektir.

e. Temizlik: Mevsimlik işçilerin yaşadıkları alanlarda, yeterli temiz su, tuvalet ve kanalizasyon altyapısı mevcut değildir.

f. Beslenme: Mevsimlik işçiler ve aileleri yeterli düzeyde sağlıklı beslenme olanaklarına sahip değildir.

g. Ücret: Mevsimlik tarım işçileri ücret bakımından yerli çalışanlardan daha düşük düzeydedir.

ğ. İşveren ve araçlarla ilgili şartlar: Aracıların, iş bulma, ücret miktarı, ücretleri zamanında alma ve çalışma saatigibi beklentileri mevsimlik tarım işçilerini zorlamaktadır.

h. Dışlanma: Mevsimlik tarım işçileri, kendilerinin çeşitli nedenlerle dışlandıklarını düşünmektedirler.

TBMM’de grubu bulunan siyasi partilere mensup milletvekilleri tarafından mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarının araştırılarak gerekli tedbirlerin alınması amacıyla meclis araştırması komisyonu kurulması konusunda araştırma önergeleri verilmiş ve TBMM’nin 11.11.2014 tarihli 12. Birleşiminde benimsenen 1074 sayılı TBMM Kararı ile 17 üyeden oluşan “Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu” kurulmuş ve bununla ilişkin karar, 14.11.2014 tarih ve 29175 sayılı Resmi Gazete ’de yayımlanmıştır. Kurulan meclis araştırma komisyonu tarafından yapılan çalışmalar sonucunda; tarım sektörünün en önemli işgücü olan mevsimlik tarım işçileri ve ailelerinin sorun alanları 14 başlık altında toplanmıştır:

- Yönetsel/Mevzuat sorunları
- Ücret ve çalışma ilişkileri sorunları
- Ulaşım sorunları
- Aracı ilişkileri sorunları
- Barınma sorunları
- Sosyal çevre ile ilişkilere yönelik sorunlar
- Sağlık sorunları
- Mevsimlik tarım işçisi kadınların sorunları
- İş sağlığı ve güvenliği sorunları
- Çocuk işçiliği sorunları
- Eğitim sorunları
- Yabancı işçi sorunları
- Sosyal güvenlik sorunları ve
- Örgütlenme ve siyasal hakların kullanımına yönelik sorunlar olarak

ifade edilmiştir (TBMM, 2015).

Söz konusu araştırma raporunda ifade edilen eğitime ilişkin sorunlara ise aşağıda yer verilmiştir (TBMM, 2015):

Çocukların Eğitimi bakımından;

- Geçici/gezici mevsimlik tarım işçisi ailelerinin çocukları, eğitime erişim bakımından oldukça dezavantajlı durumdadır.
- Tarım işçisi ailelerin büyük bir çoğunluğu çocuklarının aile bütçesine katkı sağlamaları gerektiğini düşünmekte ve bu nedenle çalışma bölgelerinde yeterli eğitim olanakları olsa dahi çocuklarını okula göndermemektedir.
- Ayrıca, mevsimlik tarım işçilerinin küçük çocuklarının bakımını yaşça daha büyük olan okul çağındaki çocuklar tarafından gerçekleştiriliyor olması, bu çocukların okula gitmesini zorlaştırmaktadır.
- Sınırlı oranları olsa da çocuklarının eğitimlerinin aksamamasını isteyen bazı aileler, çocuklarının okula nakli konusunda problemler yaşamaktadır.
- Öğrencilerin okul kayıtları sürekli yaşadıkları yerlerde olduğundan, tarımsal göç zamanlarına gelen zamanlarda yapılan sınavlara katılamamaktadır.
- Mevsimlik tarım işçilerinin e-okul kayıtlarındaki devamsızlık nedenlerine bakıldığında, tarım işleri nedeniyle çocukların okula gelemedikleri görülmektedir.
- Mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarından okul devasızlıkları nedeniyle akademik başarı olarak problemler yaşayabilmekte ve bu nedenle öğrencilerin eğitime yönelik motivasyonlarını azaltmaktadır.
- Mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarında bulundukları sınıf düzeyine göre akademik bakımdan bilgi eksikliği bulunmaktadır.
- Düşük bir gelir mevsimlik tarım işçisi aileleri için, çocuklarının giyim, kırtasiye, beslenme, ulaşım gibi okul masrafları karşılanması zor ilave bir ekonomik yük olarak görülmektedir.

Yetişkin Eğitimi bakımından;

- Mevsimlik tarım işçisi ailelerindeki yetişkinlerin eğitim düzeyleri ve eğitim hizmetleri hakkındaki farkındalık seviyeleri düşüktür. Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışanların önemli bir bölümü okur-yazar durumunda değildir.
- Yerleşim yerlerinde elektriğe erişim imkânının zorluğu ve bunun yanında işçilerin ekonomik bakımdan yetersizliği sebebiyle televizyon, radyo,

internet gibi araçları yeterince kullanamadıkları için bilginin tarım işçilerine kitle iletişim yoluyla aktarılmasını zorlaştırmaktadır.

2.2. İlgili Araştırmalar

Çalışmanın bu bölümünde, araştırma konusu kapsamında yapılmış yurt içi ve yurt dışı araştırmalara yer verilmiştir.

2.2.1. Konuya ilişkin yurtiçinde yapılan çalışmalar

Yiğit (2018) tarafından Isparta ili sınırlarında; gezici mevsimlik tarım işçileri ile Yalvaç ilçesi, Yalvaç ilçesine bağlı Kozluçay ve Dedeçam köyleri ile Şarkikaraağaç ilçesi ile Şarkikaraağaç ilçesine bağlı Göksöğüt köyünde yapılmıştır. Yerel mevsimlik tarım işçilerine Isparta iline bağlı Eğirdir ve Gelendost ilçeleri ile bu ilçelere bağlı Hacılar, Serpilköy ve Büyükgökçeli köylerinde anket uygulanmıştır. 200 gezici mevsimlik tarım işçisi ve 200 yerel mevsimlik tarım işçisi ile toplamda 400 mevsimlik tarım işçisiyle gerçekleştirilen anketler sonucu elde edilen veriler frekans analizi yapılarak karşılaştırılmıştır. Çalışma sonucunda, sosyal haklar açısından dezavantajlı olan bu işçilerin aynı zamanda ekonomik bakımdan da toplumun gerisinde olduğu ifade edilmektedir. Tek geçim kaynaklarının sadece çalıştıkları dönemde elde ettikleri gelirler olan bu ailelerde, çalışabilecek durumda olan tüm fertler çalışmak zorunda kalmaktadır. Bu nedenle, çocuklar eğitimlerini tamamlayamamakta, ayrıca çocuk işçiliği sorunuartarak devam etmektedir. Bu durum çocukların farklı meslekler ve beceriler edinmelerini de zorlaştırmaktadır.

Özbekmezci ve Sahil (2004) tarafından yapılan çalışmada, mevsimlik tarım işçilerinin sosyal, ekonomik ve barınma sorunlarını incelemiştir. Araştırma, Çukurova Aşağı Seyhan Ovasındaki 107 aile ile gerçekleştirilmiştir. Yapılan anketler sonucunda; söz konusu ailelerin, kalabalık ve eğitim düzeyleri oldukça düşük Güneydoğu kökenli çekirdek aileler olduğu görülmüştür. Birçok sosyal imkândan yoksun olan ailelerin ekonomik durumları da ülke ortalamasının oldukça altındadır. Ailelerin büyük bir çoğunluğunun gerek sürekli yaşadıkları gerekse geçici olarak çalışmaya geldikleri yerle oldukça yetersiz şartlar altında barındıkları tespit edilmiştir. Ailelerin eğitim düzeyine bakıldığında oldukça düşük olduğu görülmüştür. Ayrıca araştırma sonucunda, mevsimlik tarım işçisi ailelerin barınma sorununun

çözümlemesinin, ekonomik ve sosyal sorunları da büyük ölçüde çözümleyebileceği ifade edilmiştir.

Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu iş birliği ile yürütülen Mevsimlik Tarım İşçilerinin ve Ailelerinin İhtiyaçlarının Belirlenmesi Araştırması 2011-2012 yıllarında Adıyaman ve Şanlıurfa illerinde mevsimlik işçi olarak çalışan ailelerle yürütülmüştür. Çalışma sonucunda elde edilen sonuçlardan bazıları;

- Ailelerin %80'i aile üyeleriyle birlikte göç ettiği,
- 48 farklı ile tarım işgücü göçü olduğu,
- Tarlada hastalandığında her dört kişiden biri sağlık hizmetine başvurmadığı,
- Her üç kadından biri, yaklaşık her beş erkekten biri sağlıklarını 'kötü' olarak değerlendirdiği ve
- Kadınların %30'u okula gitmek istediği halde gönderilmediği şeklinde ortaya konulmuştur (Şimşek, 2012).

Benek ve Ökten (2011) tarafından, Şanlıurfa'nın Hilvan ilçesinde yapılan araştırmada, geçimlerini tarımla sağlayan topraksız veya az topraklı mevsimlik tarım işçilerinin yaşam şartları incelenmiştir. Araştırma, Hilvan İlçesindeki devlet okullarında eğitim-öğretim takviminde göçe katılan öğrencilerinin aileleri ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri 523 kişi ile yapılan yüz yüze görüşmelerden elde edilmiştir. Araştırma sonucunda, mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının büyük bir bölümü okula zamanında başlayamamaktadır. Ayrıca çocukların bir kısmı da okula dönem sonuna kadar devam edememektedir. Mevsimlik tarım işçilerinin çalışma bölgelerine giderken kullandıkları araçlar da güvenli değildir. Çalışmak için gittikleri yerlerde, yetersiz beslenme, sağlıksız koşullarda barınma ve düşük ücret gibi sorunlar yaşamaktadırlar. Bu koşullarda yaşamak zorunda kalan aileler sık sık sağlık sorunlarıyla karşılaşmaktadır. Sağlık güvencesi bakımından, çalışmaya katılanların büyük bir kısmının yeşil kart sahibi oldukları tespit edilmiştir. Çalışmaya katılan ailelerin %74,8'i erkek çocuklarının mutlaka okuması gerektiğini ifade ederken bu oran kızlarda %55,1 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Akalın (2018) tarafından yapılan çalışmada, Mersin ilinde çalışan mevsimlik tarım işçilerinin barınma koşulları değerlendirilmiştir. Çalışmada, nitel yaklaşım

kapsamında, derinlemesine görüşme, katılımlı gözlem ve fotoğraf analizi yöntemleri gerçekleştirilmiştir. Saha çalışması, Mart-Eylül 2017 döneminde, 120 kişi ile yapılmıştır. Araştırma sonucunda, mevsimlik tarım işçilerinin barınma koşullarının yetersiz ve sağlıksız olduğu ve insan onuruna yakışır düzeyde olmadığı ortaya konulmuştur.

Kaya ve Özgülnar (2015) ise, mevsimlik tarım işçilerinin iki yerleşim birimindeki yaşam, çalışma koşulları ve sağlık durumlarının belirlenmesi amacıyla bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Çalışmada veriler, Adana ve Mersin illeri ile mevsimlik tarım iş gücünün temel kaynak illerinden biri olan Şanlıurfa ilinde, işçilerin yaşadıkları ve çalıştıkları alanlarda 26 kişiyle yapılan derinlemesine görüşmelerle toplanmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen sonuçlar şu şekilde özetlenebilir: Mevsimlik tarım işçileri; işçi sağlığı ve güvenliğine yönelik gerekli önlemler alınmadan, sosyal güvencesiz ve güvenli ulaşım imkânları olmadan çalışmaktadır. İşçilerin barınma ve yaşam alanları temel altyapıdan yoksun ve korunaksızdır. Ayrıca, mevsimlik tarım işçileri sosyal dışlanmaya uğramaktadır. Sağlık hizmetleri bakımından işçiler ve aileleri, aşılama, doğum öncesi takipler, üreme sağlığı ve poliklinik hizmeti gibi temel sağlık hizmetlerine erişim olanakları kısıtlı ve yetersizdir. Tarım işçileri, yeterli ve dengeli beslenememektedir. Bununla birlikte, çocuklar tarım işçisi olarak çalıştırılmakta, yer değiştirmelerden dolayı çocuklarının okullara kabulünde ve kayıtlarında problem yaşamakta dolayısıyla eğitim imkânlarından yeterince faydalanamamaktadır. Bu durum çocukların eğitimlerini aksatabilmekte ve çocukları okul terkine zorlamaktadır.

Uysal vd. (2016) tarafından, mevsimlik tarım işçilerinin temel eğitim çağındaki çocuklarının eğitim sorunlarını belirlemek amacıyla, Ankara, Adana, Manisa, Ordu, Ordu-Fatsa, Diyarbakır ve Şanlıurfa'yı kapsayan bölgelerde çalışma gerçekleştirilmiştir. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formları ve gözlem formları ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, çeşitli mevzuat ve düzenlemelere rağmen, tarımda çocuk işçiliğinin devam ettiği, bu problemin tespit ve izlenmesi yönündeki mekanizmalarının etkili bir şekilde çalışmadığı görülmüştür. Ayrıca, sürekli kesintiye uğrayan öğrenim sürecinin çocukların öğrenmeyi birikimli ve devamlı bir şekilde sürdürmelerini engellediği tespit edilmiştir. Bu sorunları çözmek için gerçekleştirilen telafi eğitim gayretlerinin ise oldukça yetersiz olduğu görülmüştür. Çalışmada, tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitim sorununun ailelerin

içinde bulunduğu aşırı yoksunluk şartlarıyla ilgili olduğu ifade edilmektedir. Çalışmada çözüm olarak durumun sadece pedagojik bir problem olmadığı ve toplumsal koşullarla birlikte düşünülerek ele alınması gerektiği belirtilmiştir.

Uzundere (2015) tarafından, mevsimlik tarım işçi olarak çalışan ailelerin temel eğitim çağındaki çocuklarının; eğitime erişim, okula devam, sağlık ve gelişim hakları bakımından nasıl etkilendiklerinin belirlenmesi amacıyla nitel yaklaşım çerçevesinde bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında Şanlıurfa ve Diyarbakır illeri ile Şanlıurfa'nın Siverek ilçesi ve Diyarbakır'ın Çınar ilçesinde seçilen 11 okuldaki, 28 okul yöneticisi ve 88 öğretmen ile bu bölgelerden Ordu iline çalışmaya giden 150 mevsimlik tarım işçisi olmak üzere toplam 266 kişi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Toplanan veriler betimsel analiz ve içerik analizi teknikleriyle çözümlenmiştir. Araştırmada Mevsimlik Tarım İşçisi (MTİ) ailelerin çocuklarının eğitimde yaşadıkları zorluklar ele alınmaktadır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre mevsimlik tarım işçiliği mart ayında başlayıp kasım ayına kadar devam edebilmektedir. MTİ olarak çalışan aile fertlerinin tamamının bu işe katılması, ailenin bir üyesi olan zorunlu eğitim çağındaki çocukların okullarından uzak kalmalarına neden olmaktadır. Bu durum, eğitime devam etmesi gereken MTİ ailelerin çocuklarının, eğitimden mahrum kalarak mağduriyet yaşamalarına neden olduğu belirtilmiştir. Sonuç olarak mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan aileler, tarım sektöründe işgücü ihtiyacının yoğun olduğu aylarda çalışmaktadır. Bu ayların bir bölümü okul eğitiminin yoğun olduğu aylarla çakışmaktadır. Bu durumda ailelerin çocuklarını okula gönderme ile MTİ olarak çalıştırma arasında bir tercih yapmaları gerekmektedir. Bu tercih, yoksulluk ve çaresizlik nedeniyle çocuklarını MTİ olarak çalıştırmadan yana olmaktadır.

STL (Support To Life) Uluslararası İnsani Yardım Vakfı tarafından 2014 yılında Türkiye'de mevsimlik tarım işçileri olarak çalışan ailelere sosyo-ekonomik yapıların, çalışma ve yaşam koşullarının, yoksulluğun ve yoksunluğun etkilerini incelemek amacıyla Adana, Afyon, Konya, Aksaray, Ordu, Yozgat, Nevşehir ve Şanlıurfa illerinde saha araştırmaları yapılmıştır. Araştırma sonucunda; yaşam koşullarına göre, çalışmaya katılan hanelerin %80'i çadırlarda ve / veya diğer geçici barınaklarda yaşadığı; %56'sının elektriğe erişiminin olmadığı ve %62'si içme suyu olarak musluk suyunu kullandıkları ve yeterli tuvalet ve banyo tesislerine erişemedikleri tespit edilmiştir. Ayrıca, tüm ailelerin kötü koşullarda çalıştıklarını ve

çoğu zaman çocuklarını mevsimlik tarım işçiliği piyasasına dahil etmek zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Eğitim bakımından, ankete katılan ailelerden çocukların okula devam oranları incelendiğinde, çocukların yaşları arttıkça okul terklerinin de artma eğiliminde olduğu görülmektedir. 5-11 yaş grubundaki çocukların %35'i, 12-15 yaş grubunda %78'i ve 16-18 yaş grubunda ise %85'inin çalıştığı görülmektedir. Erken çocukluk eğitimine neredeyse hiç erişim olmadığı ve 0-4 yaş grubundaki 99 çocuktan sadece 2'sinin okul öncesi eğitime katıldığı belirtilmiştir (Uyan Semerci, Erdoğan ve Kavak, 2015).

Zengin (2016) tarafından, Şanlıurfa ve Adıyaman'da mevsimlik tarım işçiliği yapan ailelerin çocuklarının beslenme durumlarını değerlendirmek amacıyla yapılan 250 ailenin katılımıyla bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Çalışmada çocukların annelerinin %66,8'inin 18-34 yaş arasında olduğu, %39,2'sinin okur-yazar olmadığı, %58,2'sinin tarlada çalıştığı ve %68,5'inin tarlaya çocuğuyla gittiği belirlenmiştir. Çalışma sonucunda mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarında %4,8 oranında zayıflık, %14 oranında düşük kiloluluk ve %22 oranında da bodurluk olduğu belirlenmiştir. Yapılan istatistiksel analizlerde; bodurluk ile aile yapısı, tarlada kalınan yer, düzenli sağlık kontrolü yapılma durumu açısından gruplar arasındaki ilişki anlamlı bulunurken; düşük kiloluluk ile tarlada kalınan yer açısından gruplar arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur.

Altın (2014) tarafından Mevsimlik Göç ve Yoksulluk: Ankara-Polatlı Mevsimlik Tarım İşçileri Örneği isimli çalışmada, mevsimlik tarım işçiliği yapan ailelerin büyük çoğunluğunun eğitim seviyelerinin son derece düşük olduğunu ifade etmektedir. Çalışmada, katılımcıların %75,2'sinin herhangi bir mesleğe sahip olmadığı, meslek sahibi olanların büyük bir bölümünün ise inşaat-nakliye işlerinde çalıştığını ifade etmiştir. Bununla birlikte, çalışanların %77,4'lük gibi çok büyük bir bölümü ilkökul ve ortaokul mezunu, okuma- yazma bilenler ile hiç okuma-yazma bilmeyenlerden oluşan düşük eğitilmiş bir grup olduğunu tespit etmiştir. Diğer yandan örneklem grubundan her beş görüşmeciden dördünün şu anda okula devam etmediği ve annelerinin ve babalarının tamamına yakın bir bölümü okula hiç gitmedikleri tespit edilmiştir.

Havlıoğlu ve Koruk (2013) tarafından, göçebe mevsimlik tarım işçisi ergenlerde sağlıkla ilişkili yaşam kalitesi düzeyini ve sorun davranışları belirlemek, bunların sosyoekonomik değişkenlerle ilişkisini ortaya koymak amacıyla Şanlıurfa ili

kent merkezindeki üç sağlık ocağı b6lgesindeki tarım alanlarında çalışan 13-16 yaş arası g6ebe mevsimlik tarım işçisi 203 ergenle bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonunda, katılımcıların yaş ortalamasının yaklaşık 14 olduğu, %60'ının kadın ve %58'inin ise okula devam etmediği tespit edilmiştir. Çalışmada, g6ebe mevsimlik tarım işçisi ergenlerde sağlıkla ilişkili yaşam kalitesi d6zeyi d6ř6k olduğu, erkekler kadınlardan daha y6ksek yaşam kalitesi puanına sahip olduğu g6r6lm6řt6r. Sonuç olarak, kadın olmak ve sorun davranışları g6ebe mevsimlik tarım işçisi ergenlerin yaşam kalitesi ile negatif y6nde ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Akbıyık (2014) tarafından mevsimlik tarım işçiliğinin 6cret ve çalışma şartlarını incelemek amacıyla Malatya'ya Adıyaman ve şanlıurfa'dan, mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmaya gelen kişilerin katılımıyla bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda, Malatya'ya çalışmaya gelen mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarıyla beraber geldikleri, bu işçilerin %30'unun okur-yazar olmadığı, %20'sinin ise diplomasız okur-yazar olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, tarım işçisi ailelerin %70 gibi 6nemli bir kısmının 5.000 TL'nin altında yıllık gelire sahip olduğu g6r6lm6řt6r. Çalışmaya katılan işçilerin %33'6n6n iş bağlantısını elçi-avuş aracılığı ile gerçekleştirdiği ortaya konulmuştur. Çalışmada ayrıca, katılımcıların %70'inin çalıştıkları araziye yakın yerlerde kurulan çadırlarda barındıkları belirlenmiştir. Çalışmanın sonuç b6l6m6nde, mevsimlik tarım işçisi ailelerin barınma ve çocukların eğitimi sorununun 6z6mlenmesi durumunda, ailelerin ekonomik ve sosyal problemlerinin 6nemli bir kısmının 6z6mlenebileceği ifade edilmektedir.

Karaman (2013) tarafından, şanlıurfa ve Diyarbakır illerinde 6đrenim g6ren mevsimlik tarım işçisi olarak çalıştırılan çocuklara 6đretmenlik yapan 31 6đretmen ile mevsimlik gezici ve geçici tarım işçiliğinde çalıştırılan çocukların eğitim hakkına erişim durumları ve sosyal beceri yeterlilikleri incelenmiştir. Araştırma bulgularına g6re mevsimlik gezici ve geçici tarım işçisi olarak çalıştırılan çocukların eğitim hakkına erişimleri engellenmektedir. Bu engellemeden dolayı bu çocukların eğitim hayatları genellikle uzun olmamaktadır. Çocuklar ya eğitim hayatlarını yarıda bırakmaktadırlar ya da ilkokul ve ortaokulu bitirdikten sonra geleceğe y6nelik eğitim hayatlarını devam ettirme gibi bir d6ř6nceleri olmamaktadır. Bu ocukların sınıflarında utangaç oldukları, kendilerini okula ait hissetmedikleri tespit edilmiştir. Ayrıca okula ara verip tekrar d6nd6klerinde hissettikleri yoğun suçluluk duygusu ile

mevsimlik tarım işçisi olarak çalıştırılan çocukların sosyal beceri yeterliliklerinin yeteri kadar gelişmediği tespit edilmiştir.

2.2.2. Konuya ilişkin yurtdışında yapılan çalışmalar

Henderson (2005) tarafından vaka analizi yaklaşımı kullanarak, Avustralya'da Kuzey Queensland ilköğretim okulundaki gezici tarım işçisi çocuklarının sosyal ve söylemsel yapısını incelemiştir. Araştırmada, öğretmenlerin gezici tarım işçilerinin çocuklarına yönelik anlatımlarının ağırlıklı olarak negatif olduğu, çocukların, ailelerinin ve yaşam tarzlarının açık ve klişeleşmiş terimlerle yapılandırıldığı tespit edilmiştir. Öğretmenlerin çocuklara yönelik düşük akademik beklentileri olduğu görülmüştür. Ayrıca, çocuk aileleri, çocuklarının yaşadığı zorluklardan dolayı sık sık suçlu olarak görülmektedir. Öğretmenlerin ifadeleri çoğunlukla, tarım işçileri ve düşük sosyo-ekonomik statüdeki aileler hakkında daha geniş toplumsal öykülerle ilgili toplumsal hikâyelerini yansıtmaktadır. Hem okul hem de toplum bağlamında bazı olumlu hikâyeler olsa da bunlar sayısının oldukça az olduğu ifade edilmektedir.

Kanada'nın Mevsimlik Tarım İşçileri Programı (SAWP) kapsamındaki Meksikalı işçiler kapsamında ailelerinin refahı ve uyumu üzerindeki etkilerini değerlendirmek amacıyla erkek işçiler, eşleri ve çocukları ve öğretmenlerle yapılan 74 derinlemesine yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın kapsamı; çocukların sağlığı ve eğitim başarısı, çocukların davranışı, annelerin rol ve çalışma ile başa çıkma yetenekleri ve işçiler, çocuklar ve eşler arasındaki duygusal ilişkiler üzerindeki etkileri içermektedir. Araştırma bulguları, ailelerin çalışmak için bulundukları yerlerden ayrılmalardan genellikle olumsuz etkilendiğini ve özellikle çocukların zihinsel ve fiziksel sağlığına ilişkin sonuçlarının ortaya çıktığını göstermektedir. Çocukların yaşadığı zorluklar; genellikle kötü okul performansı, suça karışmak, uyuşturucu ve alkol kullanımı ve kızlarda erken gebeliklerdir. Anneler ise eşler, Kanada'da çalışırken, fazladan işlevler ve yüklerle başa çıkmakta güçlük yaşamakta ve destek sıkıntısı çekmektedir(McLaughlin vd., 2017).

Marshall (2015) tarafından Kanada'da Mevsimlik Tarım İşçileri 'ne ilişkin deneyimleri ve politikaları incelemek için yapılan içerik analizinde, geçici tarım

işçilerinin yaşadığı sorunları *yaşam koşulları, çalışma koşulları, sağlık hizmetlerine erişim ve toplumsal olarak izole olma* şeklinde ifade edilmiştir.

Ziebarth (2006) tarafından, 2001 yılında ABD'nin Minnesota eyaletinde mevsimlik tarım işçilerinin barınma koşullarına ilişkin yapılan araştırmada 282 anket değerlendirilmiştir. Çalışmaya katılanların %70'i ABD'deki eyaletlerde yaşadıklarını, %5'i ise ABD dışından çalışmak için Minnesota'ya geldiklerini belirtmişlerdir. ABD'de ikamet eden tarım işçilerinin sadece %8'i Minnesota eyaletinde yerleşik olduğunu ifade etmiştir. Çalışmaya katılanların %87'si barınma koşullarının olumsuz olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %26'sı tuvalet ve banyo yetersizliği, %18'i mutfak yetersizliği ve %13'ü ise yaşadıkları yerin çok küçük veya kalabalık olduğunu dile getirmiştir.

ABD Çalışma Bakanlığı tarafından; tarımsal istihdamın şart ve koşullarını izlemek ve tarım çalışanlarının koşullarını değerlendirmek amacıyla düzenli olarak araştırmalar yapılmaktadır. Bu araştırmanın 2013-2014 yılı sonuçlarına göre, tarım işçileri ve aileleri, eğitim alma konusunda çeşitli zorluklarla karşı karşıya olduğu görülmektedir. Çalışanların %3'ü resmi bir okul eğitimi almadığı, %36'sının altıncı sınıfa ya da daha düşük düzeyde okul tamamladıkları tespit edilmiştir. İşçilerin %21'si ise 7., 8. ya da 9. sınıfı bitirdiklerini ve %28'inin ise 10., 11. ya da 12. sınıfların tamamlandığı ortaya konulmuştur. Tarım işçilerin %11'i, liseden sonraki bazı eğitim seviyelerini tamamladıklarını bildirmiştir (U.S. Department of Labor, 2016).

Alanda yapılan yurt içi ve yurt dışı çalışmalarda elde edilen bulgular şu şekilde özetlenebilir: Mevsimlik tarım işçileri ekonomik yönden oldukça dezavantajlı bir gruptur. Gelirlerini artırmak için sık sık farklı bölgelere göç ederek çalışmaktadır. Göç ettikleri yerlere çoğunlukla aileleri ile birlikte gitmektedir. Bu işçilerin çalışma ve yaşam koşulları oldukça kötüdür. Ücret ve sosyal haklar bakımından yetersiz ve barınma bakımından da ciddi sıkıntılar yaşamaktadırlar. Yeterli düzeyde beslenme imkanları bulunmadığı ve hijyen bakımından düşük şartlar altında yaşadıkları için ciddi sağlık problemleri ile karşılaşmaktadırlar. Ancak, sağlık hizmetlerinden de yeterince faydalanamamaktadırlar. Genel olarak bu sosyal grubun yaşam kalitesi oldukça düşüktür. Aile fertlerinin genelinin yaşadığı bu sıkıntıların yanında, okul çağındaki çocuklar için eğitime erişim ve devam ciddi bir problemdir. Çocuklar kalıcı olarak yaşadıkları bölgelerden aileleri ile birlikte göç etmekte, bu sırada

okullarına ara vermekte veya bırakmaktadır. Göç ettikleri bölgelerde bir kısmı okullara kayıt yaptırmakta ve devam etmeye çalışmaktadır. Ancak sürekli yer değiştirmek, okul dışında tarlada çalışmak, küçük kardeşleriyle ilgilenmek veya okulu hiç takip edememek gibi nedenlerden hem akademik hem de sosyal gönden ciddi problemler yaşamaktadırlar. Bu problemleri gidermek için yapılmaya çalışılan telafi eğitimler, danışmanlık ve destek hizmetleri de yetersiz kalmaktadır.

BÖLÜM III

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

3.1. Araştırma Modeli

Araştırma nitel yaklaşım ile hazırlanmıştır. Örnek olay (durum çalışması) çalışmasıdır. Çalışma Mevsimlik Tarım İşçisi Ailelerin çocuklarının yaşamış oldukları sorun ve çözüm önerilerini öğretmen, veli ve öğrenci bakış açısıyla sunulmasını içermektedir. Yıldırım ve Şimşek (2011:77)'e göre durum çalışması bir birey, bir kurum, bir grup, bir ortam çalışılacak durumlara örnek olabilir. Büyüköztürk vd. (2013:21)' göre de bir sosyal grubun incelenmesinde durum çalışması kullanılabilir. Bu çalışmada MTİ ailelerinin çocuklarının eğitim sorunları incelendiğinden dolayı durum çalışmasına dahil edilebilir.

3.1.1. Durum çalışmasının özellikleri

Durum ya da vakıa çalışması olarak da adlandırılan örnek olay incelemesi, bir sosyal olgunun kendi bağlamı içinde, çeşitli veri toplama teknikleriyle bilgi toplanarak ampirik olarak incelenmesidir (Robson, 2000:51-52). Bir ya da birkaç olayın yoğun bir şekilde incelenmesini içeren örnek olay incelemesi sürecinde nicel ve nitel veri toplama teknikleri kullanılabilir ama derinlemesine inceleme yapmayı içerdiği için genellikle nitel veri toplama tekniklerinden yararlanılır (Walliman, 2006:45-46)

Durum çalışması nasıl ve niçin sorularını temele alan, araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayı derinliğine incelenmesine imkân veren araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 277). Durum çalışmaları a) bir olayı meydana getiren ayrıntıları tanımlamak ve görmek b) bir olaya ilişkin olası açıklamaları geliştirmek, c) bir olayı değerlendirme amacıyla kullanılabilir

(Büyüköztürk vd. 2013:21). Yıldırım ve Şimşek (2011: 281)' göre durum çalışması yapılırken kullanılacak aşamalar şunlardır:

1. Araştırma sorularının geliştirilmesi

Öncelikle çalışma konusu belirlendikten sonra literatür taraması yapıldı ve araştırmanın ana problemine karar verildi. Çalışmada temel olarak “Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ailelerin okul çağındaki çocuklarının eğitim sorunları nelerdir?” sorusuna cevap aranmasına karar verilmiştir.

2. Araştırmanın alt problemlerinin geliştirilmesi

Ana probleme karar verildikten sonra aşağıdaki sorular alt problem olarak kararlaştırılmıştır.

- a) Öğrencilerin sorun ve çözüme ilişkin düşünceleri nelerdir?
- b) Velilerin sorun ve çözüme ilişkin düşünceleri nelerdir?
- c) Öğretmenlerin sorun ve çözüme ilişkin olarak düşünceleri nelerdir?
- d) Sorunlara ilişkin olarak veli ve öğretmenlerin düşüncelerindeki benzer ve farklılıklar nelerdir?
- e) Çözüm önerilerine ilişkin öğretmen, veli ve öğrencilerin düşüncelerinde benzer ve farklılıklar nelerdir?

3. Analiz biriminin saptanması

Araştırmada alt problemlere cevap olacak şekilde öğretmen, veli ve öğrencilere açık uçlu görüşme formu kullanılmasına ve her bir sorunun analiz birimi olması kararlaştırılmıştır.

4. Çalışılacak durumun belirlenmesi

Çalışılacak durum olarak mevsimlik tarım işçilerinin yoğun olarak bulunduğu Şanlıurfa Akçakale ilçesindeki okullarda öğrenim görmekte olan öğrenciler seçildi.

5. Araştırmaya katılacak bireylerin seçilmesi

Öğrenci, veli ve öğretmen seçiminde ise maksimum çeşitlik sağlamak için farklı okullarda görev yapan farklı branşlardaki öğretmenler seçilmiştir. Öğrenci

seçiminde ise her okuldan ğrenci seçilmiştir. Veli eşitliliği için farklı okul kademesinde ğrencisi olan veliler seçilmiştir.

6. Verilerin toplanması ve toplanan verinin alt problemler ile ilişkilendirilmesi

Soru formlarındaki maddeler teker teker araştırma soruları ile ilişkilendirilmiştir. Bulgular bu ereve de düzenlenmiştir.

7. Verinin analiz edilmesi ve yorumlanması

Soru formlarından elde edilen ifadeler teker teker kodlanmıştır. Analiz bölümünde detaylı açıklanmıştır.

8. Durum çalışmasının raporlaştırılması

Sonuçların raporlanmasında tez formatı tercih edilmiştir.

3.2. lme Araçları

lme aracı olarak ğretmen, ğrenci ve veliler için ayrı ayrı açık uçlu görüşme formu hazırlanmıştır. Alan yazında ifade edilen ve çalışma sonucunda merak edilen sorulardan bir madde havuzu oluşturulmuştur. Bu maddeler konuya ilişkin uygunluğu ve hedef kitlenin cevap verme durumu değerlendirilerek açık uçlu soru formları oluşturulmuştur. Formların geçerlik çalışması için uzman görüşüne başvurulmuştur. Eğitim Bilimleri alanında bir ğretim yesi ve bu alanda doktora ğrencisi olan iki uzman tarafından incelenmiştir. Bu görüşler doğrultusunda görüşme maddelerine son hali verilmiştir.

3.2.1. Veli Görüşme Formu

Velilerin ğrencilerinde hangi eğitim sorunlarını yaşadıkları, çocuklarının uyum sorunu olup olmadığı, okul ve ğretmen ile görüşüp görüşmedikleri ve bu sorunlar için çözüm önerilerinin neler olduğunu belirtmeleri istenmiştir. Soru form rneği Ek-1’de sunulmuştur.

3.2.2. Öğretmen Görüşme Formu

Öğretmenlerin MTİ öğrencilerine ilişkin olarak hangi sorunları yaşadıklarını, çözüm için önerileri ve yaptıkları uygulamaların neler olduğunu belirtmeleri istenmiştir. Soru form örneği Ek-2’de sunulmuştur.

3.2.3. Öğrenci Görüşme Formu

Öğrencilere okulu sevip sevmedikleri, ailesinin destek olup olmadığı, gittikleri yerlerde eğitime devam edip etmedikleri ve sorunlarının çözümü için neler önereceklerine ilişkin sorular sorulmuştur. Soru form örneği Ek-3’de sunulmuştur.

3.3. Çalışma Grubu

Çalışma grubunun belirlenmesinde maksimum çeşitliliği sağlayacak ve farklı öğretim kademelerini de temsil edebilecek sayıda kişi seçilmiştir. Çalışma grubu yoğun olarak mevsimlik işçilerin bulunduğu yerleşim yerlerinden birisi olan Şanlıurfa ili Akçakale ilçesinde bulunan okullar seçilmiştir. Çalışma gerçekleştirilen okullara ilişkin bilgi Tablo 3.1.’de verilmiştir.

Tablo 3. 1.

Okullara İlişkin Bilgiler

Okul Adı	Eğitim Kademesi	Açıklama
Necip Fazıl Kısakürek	İlkokul	Taşınmalı eğitim yapılmaktadır. Eğitim tam gündür. 3 yıllık yeni bir okuldur.
Ceylanlı Takuşlar	İlkokul	İlçe merkezinde bulunmakta ve tam gün eğitim yapılmaktadır. 5 yıllık bir okuldur.
Güneren	İlkokul	Köy okulu ve tam gün eğitim yapılmaktadır. 6 yıllık bir okuldur.
Yalınlı	İlkokul	Köy okulu ve tam gün eğitim yapılmaktadır. 15 yıllık bir okuldur.
Atatürk	İlkokul	İlçe merkezinde ve tam gün eğitim yapılmaktadır. 20 yıllık bir okuldur.
Necip Fazıl Kısakürek	İmam hatip ortaokulu	Taşıma merkezi ve tam gün eğitim verilmektedir. 3 yıllık bir okuldur.
Ceylanlı Takuşlar	Ortaokul	İlçe merkezinde bulunmakta ve tam gün eğitim yapılmaktadır. 5 yıllık bir okuldur.
Yunus Emre	İmam hatip ortaokulu	Taşıma merkezi ve ikili eğitim verilmektedir. 6 yıllık bir okuldur.
Mehmet Akif Ersoy	Ortaokul	İlçe merkezinde bulunmamaktadır. Tam gün eğitim verilmekte ve 4 yıllık bir okuldur.
Fatih Sultan Mehmet	Ortaokulu	İlçe merkezinde bulunmamaktadır. İkili eğitim verilen okul 12 yıllıktır.

Tablo 3.1./ (Devam)

Okul Adı	Eğitim Kademesi	Açıklama
Akçakale Anadolu Lisesi	Lise	İlçe merkezinde bulunmaktadır. 7 yıllık olan okulda tam gün eğitim yapılmaktadır.
Anadolu İmam Hatip Lisesi	Lise	Köy okuludur. 16 yıllık olan okulda tam gün eğitim verilmektedir.
Halil Kanat Lisesi	Lise	İlçe merkezinde bulunmaktadır. Tam gün eğitim verilen okul 30 yıllıktır.
Mimar Sinan Meslek Lisesi	Lise	İlçe merkezinde tam gün eğitim verilmektedir. Okul 4 yıllıktır.
Hatice Kübra Kız Lisesi	Lise	İlçe merkezinde bulunmaktadır. Tam gün eğitim verilen okul 8 yıllıktır.

Tablo 3.1. incelendiğinde okullar yerleşim birimlerine göre çeşitlilik göstermektedir. Okulların 13 tanesinde tam gün eğitim sürerken 2 tanesi ikili eğitim yapmaktadır. Okullardan üç tanesi taşıma merkezi okul olarak görev yapmaktadır. Okulların çoğu yeni sayılabilecek durumdadır.

Çalışmaya dahil edilen öğrenciler çeşitlilik sağlamak için ilkokul, ortaokul ve lise öğrencilerinden seçilmiştir. Her kademedeki kız ve erkek öğrencilerin olmasına dikkat edilmiştir. Öğrencilerin demografik değişkenlerine ilişkin bilgiler Tablo 3.2.'de sunulmuştur.

Tablo 3. 2.

Öğrencilerin Demografik Değişkenlerine İlişkin Bilgiler

Öğrenci	Cinsiyet	Yaşanan Merkez	Gidilen Şehir	Okul Türü	Kardeş Sayısı
Öğrenci A	Kız	Köy	Konya	İlkokul	8
Öğrenci B	Kız	İlçe	Edirne	ortaokul	6
Öğrenci C	Kız	Köy	Nevşehir	ortaokul	12
Öğrenci D	Kız	Köy	Konya	ortaokul	11
Öğrenci E	Erkek	Köy	Konya	ortaokul	5
Öğrenci F	Kız	Köy	Çanakkale	ilkokul	4
Öğrenci G	Erkek	İlçe	Amasya	ilkokul	7
Öğrenci H	Kız	İlçe	Kayseri	Lise	8
Öğrenci I	Erkek	İlçe	Ankara	Lise	7
Öğrenci J	Kız	Köy	Çorum	ortaokul	10
Öğrenci K	Kız	Köy	Niğde	Lise	6
Öğrenci L	Erkek	İlçe	Giresun	Lise	9
Öğrenci M	Kız	İlçe	Karaman	ilkokul	7
Öğrenci N	Erkek	İlçe	Çorum	ilkokul	12
Öğrenci O	Kız	Köy	Konya	ilkokul	8

Tablo 3.2.'e göre çalışmaya 10 kız öğrenci katılırken 5 tane de erkek öğrenci katılmıştır. Bu öğrencilerden 8'si köyde ikamet etmekte ve 7 tanesi ise ilçe merkezinde ikamet etmektedir. 6 öğrenci ilkokulda okumakta iken 5 öğrenci ortaokulda ve 4 öğrenci de lisede eğitimine devam etmektedir. 2 aile Marmara, 4 aile Karadeniz ve 9 aile de İç Anadolu bölgesine çalışmak için mevsimlik olarak gitmektedir. En az kardeş sayısı olan 4 iken en fazla 12'dir. Ortalama kardeş sayısı 8'dir.

Tablo 3. 3.

Öğretmenlerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler

Öğretmen	Cinsiyet	Yaş	Kıdem	Branş	Okul türü	Mezuniyet	Okul bölgesi
Öğretmen A	Kadın	20-30	1-5	Bilişim Teknolojileri	ortaokul	Lisans	Köy
Öğretmen B	Kadın	20-30	1-5	Fen Bilimleri	ortaokul	Lisans	İlçe
Öğretmen C	Kadın	20-30	1-5	İngilizce öğretmeni	ortaokul	Lisans	İlçe
Öğretmen D	Erkek	20-30	6-10	Sınıf Öğretmeni	ilkokul	Lisans	İlçe
Öğretmen E	Kadın	31-40	1-5	Sınıf Öğretmeni	ilkokul	Lisans	İlçe
Öğretmen F	Erkek	20-30	1-5	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni	ortaokul	Lisans	İlçe
Öğretmen G	Kadın	20-30	6-10	Beden Eğitimi öğretmeni	ortaokul	Lisans	İlçe
Öğretmen H	Erkek	20-30	1-5	Sosyal Bilgiler	ortaokul	Lisans	İlçe
Öğretmen I	Kadın	20-30	1-5	Sınıf öğretmeni	ilkokul	Lisans	Köy
Öğretmen J	Kadın	20-30	1-5	Arapça	ortaokul	Lisans	İlçe
Öğretmen K	Erkek	20-30	1-5	ilköğretim Matematik	ortaokul	Lisans	Köy
Öğretmen L	Kadın	20-30	1-5	Sınıf Öğretmeni	ilkokul	Lisans	Köy
Öğretmen M	Erkek	31-40	11-15	Sınıf Öğretmeni	ilkokul	Lisans	Köy
Öğretmen N	Erkek	51 ve üzeri	16-20	Kimya	Lise	Lisans	ilçe
Öğretmen O	Erkek	20-30	1-5	İngilizce öğretmeni	Lise	Lisans	Köy
Öğretmen P	Erkek	20-30	1-5	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni	Lise	Lisans	Köy
Öğretmen R	Kadın	20-30	6-10	İngilizce öğretmeni	Lise	Lisans	Köy
Öğretmen S	Kadın	20-30	1-5	Matematik	Lise	Lisans	Köy

Tablo 3.3.'e göre çalışmaya 10 kadın öğretmen ve 8 erkek öğretmen katılmıştır. Öğretmenlerin çoğunluğu 20-30 yaş aralığında ve 2 öğretmen 31-40 yaş aralığında iken bir öğretmende 51 ve üzeri yaş aralığındadır. Öğretmenlerin tamamı lisans mezunu aralarında yüksek lisan mezunları bulunmamaktadır. Öğretmenlerin

çoğunluğu 1-5 yıllık deneyime sahiplerdir. 5 öğretmen lisede görev yaparken 8 öğretmen ortaokulda ve 5 öğretmen de ilkokulda görev yapmaktadır.

Tablo 3. 4.

Velilerin Demografik Değişkenlerine İlişkin Bilgiler

Veli	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Düzeyi	Yaşadığı Bölge	Gidilen il	Aylık gelir	Aile birey sayısı
Veli A	Erkek	41-50	Lise	İlçe	Konya	2001-3000	9
Veli B	Erkek	41-50	ilkokul	İlçe	Ankara	2001-3000	11
Veli C	Erkek	31-40	ilkokul	İlçe	Kayseri	1000-2000	10
Veli D	Kadın	31-40	ilkokul	ilçe	Aksaray	1000-2000	13
Veli E	Erkek	41-50	ilkokul	Köy	Konya	1000-2000	12
Veli F	Erkek	20-30	Lise	Köy	Malatya	2001-3000	5
Veli G	Erkek	20-30	Ortaokul	Köy	Kırşehir	1000-2000	5
Veli H	Kadın	31-40	Ortaokul	Köy	Nevşehir	2001-3000	8
Veli I	Kadın	31-40	İlkokul	Köy	Samsun	1000-2000	7
Veli J	Erkek	31-40	ilkokul	Köy	Yozgat	1000-2000	7
				İlçe	Amasya	2001-3000	7

Tablo 3.4.'e göre çalışmaya üç kadın yedi erkek veli katılmıştır. İki veli lise mezunu iken iki veli de ortaokul mezunudur. Kalan altı veli ise ilkokul mezunudur. Beş veli köyde ikamet ederken beş veli de ilçe merkezinde ikamet etmektedir. Velilerin çoğunluğu çalışmaya İç anadolu bölgesine gitmektedir. Beş veli gelirin 1000-2000 ₺ arasında olduğunu belirtirken kalan beş veli de 2000-3000 ₺ gelire sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Aile birey sayısı ortalaması 8,7'dir.

3.4. Veri Analizi

Verilerin analizinde öncelikle öğrenci, veli ve öğretmenlerin görüşleri Nvivo programına aktarılmış ve her görüş serbest kodlama ile kodlanmıştır. Ham kodlama bir ay sonra tekrar gözden geçirilmiş ve tekrar kodlanmıştır. Her iki kodlamadaki benzer ve farklılıklar belirlenerek kodlama güvenilirliği hesaplanmıştır. Farklı kodlar sayısı 15 iken benzer kod sayısı 149 olduğu tespit edilmiştir. Benzerlik oranı %90 olarak hesaplanmıştır.

Daha sonra öğrenci, veli ve öğretmen görüşleri için ayrı ayrı olarak kodlar birleştirilerek kategori ve temalar elde edilmiştir. Tema ve kategori tanımlamaları Tablo 3.5.'de verilmiştir. Bazı temaların altında kategori bulunmamaktadır.

Tablo 3. 5.

Öğrenci Görüşlerine İlişkin Tema ve Kategorilerin Tanımları

Tema ve Kategori	Tanımı	Örnek ifadeler
AİLE	Aile kategorisinde bu sürece ilişkin ailenin destek olup olmadığını belirten kodların toplamıdır	“Anne babam okuma yazma bilmiyor. Destek veremezler”
GİDİLEN YER	Çalışma için gidilen yerdeki durumlarına ilişkin kodlar	“Okula değil ama okumaya devam ediyorum”
OKUL	Problem çözümü için okulda yapılmakta olan sürece ilişkin öğrenci görüşlerini içermektedir.	
<i>Duyuşsal boyut</i>	Öğrencilerin okula ilişkin duyuşsal durumlarına ilişkin görüşleri içermektedir.	“Çok seviyorum”
<i>Ek program</i>	Öğrencilerin uyum ve eksikliklerinin tamamlanması için ek çalışmaya ilişkin fikirleri içermektedir.	“Öğretmen konuları yetiştiremiyor. Bunun için benimle ilgilenmeye fırsat yok”
ÇÖZÜM	Soruna ilişkin öğrenciler tarafından sunulan çözüm önerileri ve istekler	
<i>Eğitim</i>	Eğitim aracılığıyla sorun çözüm önerileri	“Yaz kurslarına gitmem gerek”
<i>İş imkânı</i>	Çözüm önerisi olarak iş imkânı sağlanması önerilmektedir	“Ailemize burada iş imkânı sağlanması.”
<i>Maddi Destekler</i>	Çözüm önerisi olarak maddi destek sağlanması önerilmektedir.	“Devlet ailelere para desteği sağlamalı”
<i>Taşınmama</i>	Çözüm önerisi olarak ailesinin taşınmamasını istemektedirler	“Ailem uzaklara çalışmaya gitmesin.”

Tablo 3.5. incelendiğinde öğrencilerin görüşlerinden aile, gidilen yer, okul ve çözüm temaları oluşturulmuştur. Okul temasında duyuşsal boyut ve ek program kategorileri ortaya çıkmıştır. Çözüm kategorisinde eğitim, iş imkânı, maddi destekler ve taşınmama kategorileri ortaya çıkmıştır.

Tablo 3. 6.

Velilerin Görüşlerine İlişkin Tema ve Kategorilerin Tanımları

Tema ve Kategori	Tanımı	Örnek ifadeler
DEVAMLILIK	Velilerin öğrencilerin okula ve eğitime devamına ilişkin görüşlerini içermektedir.	“Okul sezonunda çocuklarımız okula devam ediyor.”
EĞİTİM ÖNEMİNİ VURGULAMA	Velilerin ülkenin geleceğinde eğitimin önemine ilişkin görüşlerini içermektedir.	“Eğitim çok önemli ülkenin geleceği için şart”
İHTİYAÇ KARŞILAMA	Velilerin öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılama durumlarına ilişkin ifadelerini içermektedir.	“Hayır maalesef karşılayamıyoruz”
SORUNLAR	Velilerin sorun olarak algıladıkları durumlara ilişkin ifadelerini içermektedir.	“Ama ders işlemedikleri için konulardan geri kalıyorlar”
UYUM	Velilerin öğrencilerin okula uyum konusunda neler yaptıklarına ilişkin ifadelerini içermektedir.	“Bazen öğrencilerle okula gidiyoruz.”
ÇÖZÜM ÖNERİSİ	Veliler tarafında ifade edilen çözüm önerilerini içermektedir.	“Maddi sıkıntılarımızın giderilmesi lazım”
ÖĞRETMEN GÖRÜŞME	Velilerin öğretmenler ile görüşme durumlarına ilişkin ifadelerini içermektedir.	“Öğretmenlerle ayda bir görüşüyoruz.”

Tablo 3.6. incelendiğinde velilerin kullandıkları ifadelerden devamlılık, eğitimin önemini vurgulama, ihtiyaçları karşılama, sorunlar, uyum, çözüm önerisi ve öğretmen görüşme kategorileri elde edilmiştir.

Tablo 3. 7.

Öğretmenlerin Görüşlerine İlişkin Tema ve Kategori Tanımları

Tema ve Kategori	Tanımı	Örnek ifadeler
BAŞARI DURUMU	Öğretmenlerin öğrencilerin başarı durumlarına ilişkin düşüncelerini içermektedir.	“En basit soruyu bile birçoğu yapmakta zorlanıyor”
EĞİTİME DEVAM	Öğretmenlerin öğrencilerin eğitime devamına ilişkin ifadelerini içermektedir.	“Devam takibini yapıyoruz. Bir yandan da mecbur olduklarından yaptırıma tabi tutulmuyor.”
PROBLEM	Öğretmenlerin karşılaştıkları problemlere ilişkin ifadelerini içermektedir.	
<i>Akademik</i>	Öğretmenlerin öğrencilerin akademik problemlerine ilişkin düşüncelerini içermektedir.	“Akranlarından eğitim öğretim açısından geri kalıyor”
<i>Bireysel</i>	Öğretmenlerin öğrencilerin kişisel problemlerini ifade ettikleri kodları içermektedir.	“kendilerine bir hedef edinmemeleri.”
<i>Olumluluk</i>	Öğretmenlerin öğrenciler durumlarına ilişkin olumlu olarak gördükleri düşüncelerini içermektedir.	“Olaylar karşısında diğer öğrencilere göre her zaman daha gerçekçi ve reel düşünürler”
<i>Şartlar</i>	Öğretmenlerin problemin okul şartlarından kaynaklandığını belirttiği ifadeleri içermektedir.	“İşten gelen öğrencilerin kitaplarının temini okula ayrılan kitap sayısını etkiliyor.”
TELAFİ EĞİTİMİ	Öğretmenlerin telafi eğitimine ilişkin düşüncelerinin bulunduğu kategoridir.	
<i>Ek çalışma süreci</i>	Öğretmenlerin telafi için ek çalışma yapmaya ilişkin düşüncelerini içermektedir.	“Okulda destek eğitim kursu verilmektedir.”
<i>Sınıf dışı etkinlikler</i>	Telafi eğitimi için öğretmenleri sınıf dışı etkinliklere ilişkin ifadelerini içermektedir.	“Genelde bu öğrencileri ödevlendiriyoruz. Öğrenci açığını ödevlerle kapatmaya çalışıyor”
<i>Sınıf içi etkinlik</i>	Telafi için ders içinde yapılanlara ilişkin ifadeler yer almaktadır	“Konu olarak dersin gerisinde kaldıkları için geçmiş konulara genel olarak bir özet yapıyorum.”
<i>Verimlilik</i>	Telafi eğitimlerin verimliliğine ilişkin ifadeleri içermektedir.	“Uygulanan öğrencilerin bir kısmında başarı görülmüştür.”
<i>Yapılmıyor</i>	Telafi eğitimin yapılmadığına ilişkin öğretmen görüşleri	“Hayır yapılmıyor öğretmenin isteğine bırakılmış bir durum”
UYUM	Öğretmenlerin öğrencilerin uyum problemlerine ilişkin ifadelerini içermektedir.	
<i>Ders dışı etkinlikler</i>	Uyum sorunu çözmek için ders dışı yapılan faaliyetlere ilişkin düşünceleri içermektedir	“Bu çocuklar ile özel ilgilenerek, ders aralarında tekrarlar yapılarak çözülmeye çalışılıyor.”
<i>Derse katılımını sağlama</i>	Öğrencilerin ders içi etkinlikler ile uyum probleminin çözülmesine ilişkin görüşlerdir	“Geç kalan öğrencilere daha fazla görev vererek arkadaşları ile mecburi bir konuşma ortamına sokuyorum.”
<i>Genel uyum</i>	Öğretmenlerin uyuma ilişkin genel görüşlerini içermektedir.	“Ev işleri, tarla işi, hayvancılık işi kaçmak için okula gelmek istiyorlar.”
VELİ GÖRÜŞME	Öğretmenlerin sorunlara ilişkin veliler ile görüşme durumlarını içeren ifadelerdir	“Dönem boyunca en fazla iki sefer görüşülüyor”
ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Öğretmenlerin çözüm önerilerine ilişkin ifadelerini içermektedir.	“Mevsimlik tarım işçiliği bir meslektir. Amacın bu mesleği bitirmek olmalı.”

Tablo 3.7.'ye göre öğretmenlerin düşüncelerinden başarı durumu, eğitime devam, problem, telafi eğitimi, uyum, veli görüşme ve çözüm önerileri temaları

oluşmuştur. Problem kategorisinde akademik, bireysel, olumluluk ve şartlar kategorileri oluşmuştur. Telafi eğitiminde ek çalışma süreci, sınıf dışı etkinlikler, sınıf etkinlikler, verimlilik ve yapılmıyor kategorileri çıkmıştır. Uyum temasında ise ders dışı etkinlikler, derse katılımını sağlama ve genel uyum kategorileri elde edilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bulguların sunulmasında öncelik öğrenci görüşlerine ilişkin bulgulara yer verilecektir. Velilerin görüşlerine ilişkin bulgulardan sonra öğretmen görüşlerine ilişkin bulgulara yer verilecektir. Son bölümde ise öğrenci, öğretmen ve velilerin görüşlerinin karşılaştırılması yapılacaktır.

4.1. Öğrencilerin Görüşlerine İlişkin Bulgular

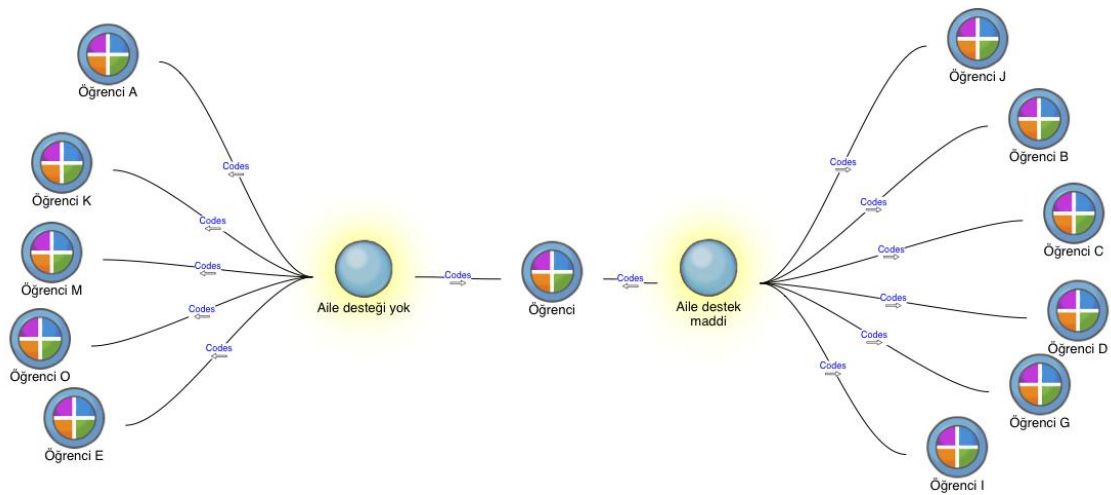
Öğrencilerin görüşleri aile (15), gidilen yer (30), okul (46) ve çözüm (20) olmak üzere toplam (65) dört tema altında toplanmıştır. En fazla kod okula ilişkin üretilirken en az kod aile temasında üretilmiştir.

Tablo 4. 1.

Öğrencilerin Aile Kategorisine İlişkin Düşünceleri

Kategori	İlkokul		Ortaokul		Lise		Toplam (15)
	Kız (2)	Erkek (3)	Kız (4)	Erkek (1)	Kız (3)	Erkek (2)	
Aile desteği yok	2	1	0	1	1	0	5
Aile destek kontrol	0	0	0	0	0	1	1
Aile destek maddi	0	1	4	0	0	1	6
Aile destek manevi	0	0	0	0	1	0	1
Aile destek	0	1	0	0	1	0	2
Toplam	2	3	4	1	3	2	15

Tablo 4.1 incelendiğinde ilkököl kademesinde kız öğrencilerin tamamı (2) ailesinin kendisini desteklemediğini ifade etmişlerdir. Bu konuda Öğrenci O “*Annem babam okuma yazma bilmiyor*” ifadesini kullanmıştır. İlkokulda üç erkek öğrenciden birisi aile desteği olmadığını belirtirken birisi maddi destek aldıklarını belirtmiş diğer birisi ise ailesinin kendisini desteklediğini belirtmiştir. Maddi destek aldığını belirten Öğrenci G “*Benimle beraber okula gelip gidiyorlar. Harçlık veriyorlar*” ifadesini kullanırken Öğrenci N ise “*Evde annem bazen kitap okutuyor. Babam çalışıyor*” ifadesi ile ailesinin destek olduğunu belirtmiştir. Ortakula devam eden 4 kız öğrencide ailelerinin kendilerine maddi destek olduklarını belirtmişlerdir. Bu konuda Öğrenci B “*Evet, kaynak yardımı yapıyorlar*” ifadesini kullanmışlardır. Okula devam eden erkek öğrenci ise “*Anne babam okuma yazma bilmiyor. Destek veremezler*” ifadesi ile destek alamadığını belirtmiştir. Liseye devam eden üç kız öğrenciden birisi ailesinden destek almadığını belirtirken diğer bir öğrenci manevi destek aldığını ifade etmiş son öğrenci ise ailesinden destek aldığını ifade etmiştir. Öğrenci F “*Evet veriyö manevi konuda destek veriyor*” ifadesi ile manevi destek aldığını ifade etmiştir. Liseye devam eden erkek öğrencilerden birisi ailesinin kontrol ettiğini belirtirken diğer öğrenci de maddi destek aldığını ifade etmiştir. Öğrenci L “*Evet. Veriyorlar yazılı sınav sonuçlarını takip ediyorlar*” ifadesi ile ailesinin kontrol yaptığını belirtmiştir.

Şekil 4. 1. Aile desteği Alan ve Almayan Öğrencilerin Kıyaslanması

Şekil 4.1. İncelendiğinde 15 öğrenciden 5’i ailesinden destek almadığını belirtirken 10’tanesi bir şekilde ailesi destek olmaktadır. Destek almayanların 5

öğrenciden 4'nün kız olması ayrıca dikkat edilmesi gereken bir sorundur. 15 öğrenciden 6 tanesi de sadece maddi destek almaktadır.

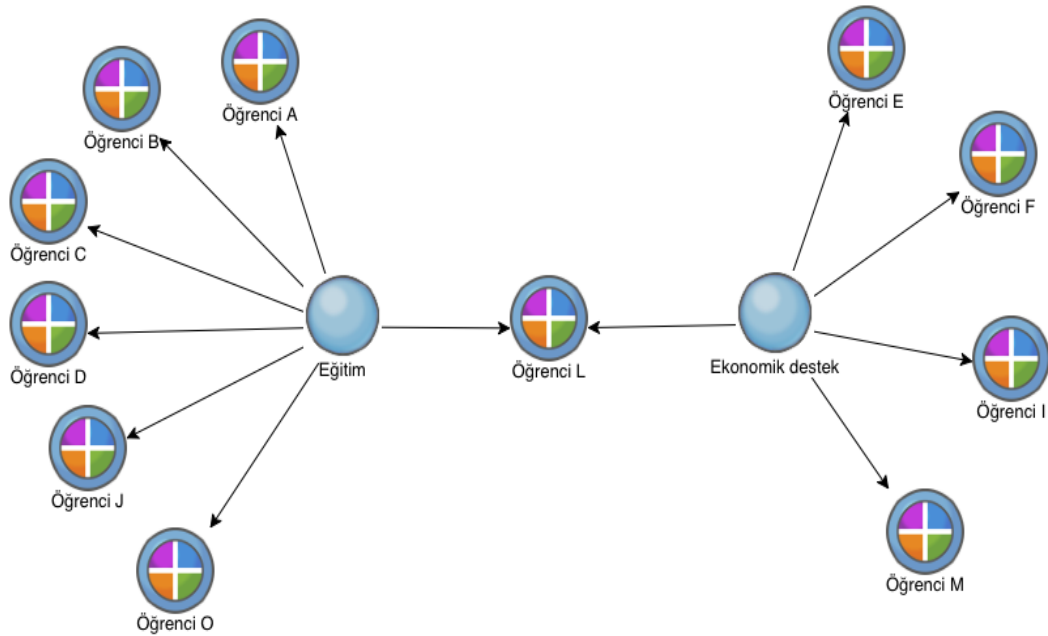
Tablo 4. 2.

Öğrencilerin Çözüm Önerilerine İlişkin Görüşleri

Kategori	İlkokul		Ortaokul		Lise		Toplam
	Kız (2)	Erkek (3)	Kız (4)	Erkek (1)	Kız (3)	Erkek (2)	
Eğitim	1	0	5	1	0	1	8
<i>Daha çok kursların açılması gerekiyor.</i>	0	0	1	0	0	0	1
<i>Eğitim her alanda olmalıdır</i>	0	0	0	1	0	0	1
<i>Eğitim sistemi değişimi</i>	0	0	0	0	0	1	1
<i>Gittiğimiz yerlerde okula devam etmem gerekiyor.</i>	0	0	1	0	0	0	1
<i>Okulların evimize yakın olması</i>	0	0	1	0	0	0	1
<i>Okulumu yarıda bırakmamam lazım.</i>	0	0	1	0	0	0	1
<i>Yaz kurslarına gitmem gerek</i>	0	0	1	0	0	0	1
<i>Öğretmen daha çok ilgilensin</i>	1	0	0	0	0	0	1
İş imkanı	0	0	1	0	1	0	2
<i>Ailemize burada iş imkanı sağlanması.</i>	0	0	1	0	0	0	1
<i>İşsizlik sorunun çözülmesi gerekiyor</i>	0	0	0	0	1	0	1
Maddi Destekler	1	1	0	0	1	2	5
<i>Ailemin durumu iyi olmadığı için maddi destek istiyorum.</i>	0	0	0	0	1	0	1
<i>Daha çok kaynak olması gerekiyor</i>	0	0	0	0	0	1	1
<i>Devlet ailelere para desteği sağlamalı</i>	1	0	0	0	0	0	1
<i>Devlet desteklemeli maddi konuda sıkıntı çekmemeliyiz.</i>	0	1	0	0	0	0	1
<i>Maddi destek</i>	0	0	0	0	0	1	1
Taşınmama	1	3	0	0	1	0	5
<i>Ailem uzaklara çalışmaya gitmesin.</i>	0	1	0	0	0	0	1
<i>Biz öğretmenlerden ayrılmayalım</i>	0	1	0	0	0	0	1
<i>İkamet ettiğimiz yerde sabit kalmalıyız. Mevsimlik yer değiştirmemeliyiz</i>	0	0	0	0	1	0	1
<i>Okul ile ailem daha çok gitsin gelsin</i>	0	1	0	0	0	0	1
<i>Okula ara vermeden devam etmek</i>	1	0	0	0	0	0	1
Toplam	6	8	12	2	6	6	40

Tablo 4.2. incelendiğinde eğitim kategorisinde ilkokuldaki kız Öğrenci O “öğretmen daha çok ilgilensin” ifadesini kullanırken erkek öğrenciler herhangi bir düşünce ifade etmemiştir. Ortaokul kısmında ise kız öğrenciler beş farklı kod kullanmıştır. Daha fazla kurs beklentisi ile birlikte okuma isteğini belirttikleri ifadeler kullanmışlardır. Örneğin Öğrenci D “Gittiğimiz yerlerde okula devam etmem gerekiyor.” ve “Okulumu yarıda bırakmamam lazım.” şeklinde ifade kullanmıştır.

Ortaokul öğrencilerden Öğrenci A “*Eğitim her alanda olmalıdır.*” şeklinde bir ifade kullanmıştır. Lise kız öğrencileri bu konuda bir düşünce beyan etmezken öğrencilerden Öğrenci L “*Eğitim sistemi değişimi*” şeklinde bir ifade kullanmıştır. İş imkânı kategorisinde ise bir ortaokul kız öğrencisi bir de lise kız öğrencisi düşünce beyan etmiştir. Ortaokul öğrencilerinden Öğrenci C “*Ailemize burada iş imkânı sağlanması*” şeklinde ifade kullanırken lise öğrencilerden Öğrenci H “*İşsizlik sorunun çözülmesi gerekiyor*” şeklinde ifade kullanmıştır. Maddi destekler kategorisinde ortaokul öğrencileri bu konuda bir görüş belirtmezken ilkökul ve lise öğrencilerinden hem kız hem de erkek öğrenciler devletin maddi destek vermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Örneğin öğrenci M “*Devlet ailelere para desteği sağlamalı*” ve Öğrenci F “*Ailemin durumu iyi olmadığı için maddi destek istiyorum.*” İfadelerini kullanmıştır. Taşınmama kategorisinde yine ortaokul öğrenciler görüş belirtmemişlerdir. İlkokul kız öğrencilerinden Öğrenci O “*Okula ara vermeden devam etmek istiyorum*” şeklinde bir ifade kullanırken erkek öğrencilerden Öğrenci G “*Ailem uzaklara çalışmaya gitmesin*” şeklinde bir ifade kullanmıştır. Liseye devam eden kız öğrencilerden Öğrenci K “*İkamet ettiğimiz yerde sabit kalmalıyız. Mevsimlik yer değiştirmemeliyiz*” ifadesini kullanmıştır.

Şekil 4. 2. Çözüm Önerilerin Öğrencilere Göre Karşılaştırılması

Öğrencilerin çözüm önerileri eğitim ve maddi iki temel grup altında toplanabilmektedir. Bu çözüm önerilerin öğrencilere değişimi incelendiğinde Öğrenci L her iki çözüm önerisine ilişkin fikir sunmakla birlikte. Öğrenci E, Öğrenci F, Öğrenci I ve Öğrenci M sorunun çözümünün maddi destekte görmektedir. Öğrenci A, Öğrenci B, Öğrenci C, Öğrenci D, Öğrenci J ve Öğrenci O ise çözüm olarak eğitimi görmektedirler.

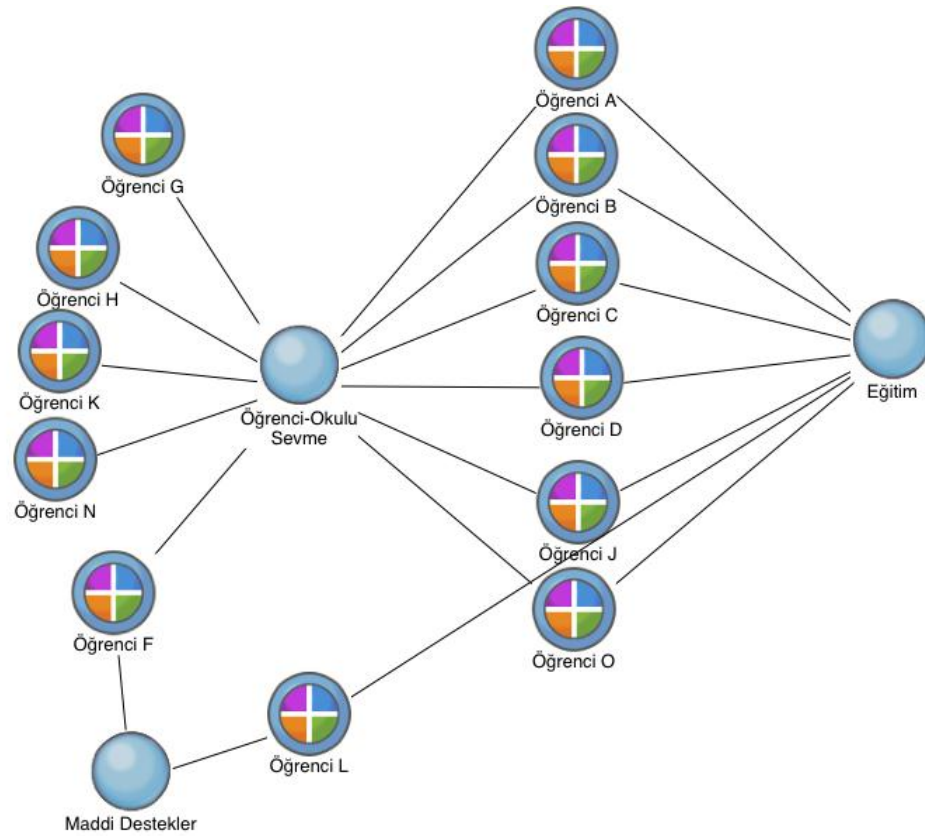
Tablo 4. 3.

Öğrencilerin Okul Temasına İlişkin Düşünceleri

Kategori	İlkokul		Ortaokul		Lise		Toplam
	Kız (2)	Erkek (3)	Kız (4)	Erkek (1)	Kız (3)	Erkek (2)	
Duyuşsal boyut	4	6	8	1	5	4	29
Devam etme isteği	0	2	4	1	1	1	9
Devam etmeme	0	1	0	0	1	1	3
Okulu Sevmeme	2	1	0	0	0	1	4
Okulu Sevme	2	2	4	1	3	1	13
Ek program	3	3	4	2	3	2	17
Ayrı Program var	0	1	1	0	0	0	2
Ayrı program etkisiz	0	0	0	0	1	0	1
Bazen ödev veriyor.	1	0	1	0	1	0	3
Öğretmen ilgilenmiyor	2	2	2	1	1	2	10
Sınıf Mevcudu fazla	0	0	0	1	0	0	1
Toplam	14	18	24	7	16	12	91

Tablo 4.3. incelendiğinde okul temasına ilişkin olarak duyuşsal boyut kategorisine ilişkin ilkokuldan iki, ortaokuldan beş ve liseden iki öğrenci okula devam etme isteğini belirtirken ilkokuldan bir ve liseden iki öğrenci okula devam etmek istemediğini belirtmiştir. İlkokuldaki kız öğrencilerden ikisi okulu sevdiğini belirtirken iki öğrenci sevmediğini belirtmiştir. Erkek öğrencilerden birisi sevmediğini belirtirken ikisi sevdiğini belirtmiştir. Ortaokul hem kız hem de erkek öğrencilerin tamamı okulu sevdiğini belirtmiştir. Lisede devam eden kız öğrencilerin tamamı okulu sevdiğini belirtirken erkek öğrencilerden birisi sevdiğini belirtmiş ve birisi sevmediğini belirtmiştir. Okulda yapılan ek programlar kategorisinde ise ilkokuldan bir erkek öğrenci ayrı program yapıldığını belirtirken kız öğrencilerden birisi öğretmenlerin bazen ödev verdiklerini belirtmişlerdir. Kız ve erkek öğrencilerden ikisi öğretmenlerin ilgilenmediğini belirtmişlerdir. Örneğin kız

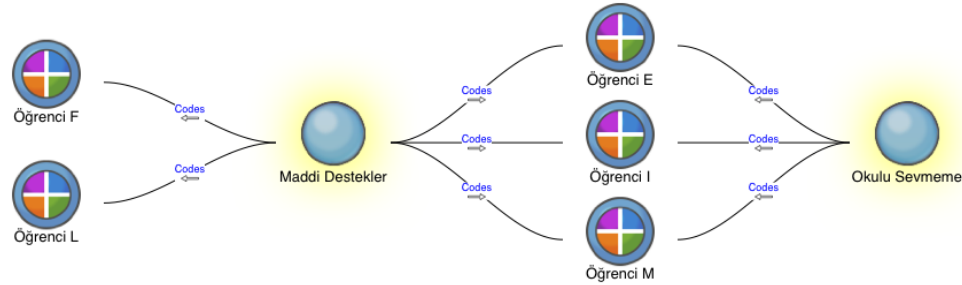
öğrencilerden Öğrenci M “*Hayır yapmıyor*” ifadesini kullanmıştır. Ortaokul kız öğrencilerden birisi ayrı program olduğunu belirtirken, birisi bazen ödev verdiğini ifade etmiş ve ikisi ise öğretmenin ilgilenmediğini ifade etmiştir. Bir erkek öğrenci de “*Genellikle çok fazla ilgilenmiyor. Sınıf mevcudu fazla*” ifadesini kullanmıştır. Lise kız öğrencilerinden birisi ayrı programın etkisiz olduğunu belirtirken birisi de bazen ödev veriyor ve birisi ise öğretmenin ilgilenmiyor koduna ilişkin fikir beyan etmiştir. Erkek öğrencilerin ikisi de öğretmen ilgilenmiyor koduna ilişkin düşünce söylemiştir. Ek programa genel baktığımızda 10 öğrenci öğretmenin ilgilenmediğini bunun yanında sadece iki öğrenci ise ayrı program olduğunu belirtmişlerdir.

Şekil 4. 3. Öğrencilerin Okulu Sevme ve Eğitim kodlarının karşılaştırılması

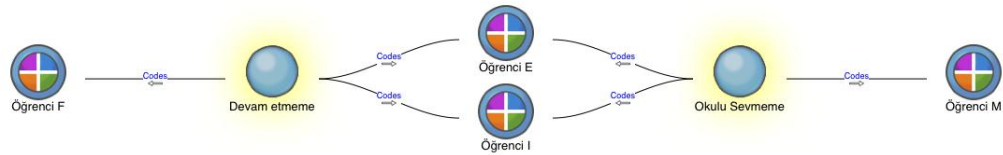
Şekil 4.3.'e göre öğrencilerin okulu sevme durumu ve sorunun eğitim ile çözüleceğini düşünme durumlarının karşılaştırılmasında okulu sevdiğini düşünen 7 öğrenci aynı zamanda karşılaştıkları sorunlarında eğitim ile çözüleceğini düşünmektedirler. 5 öğrenci ise okulu sevdiğini söylemekle birlikte bunlardan sadece birisi (Öğrenci F) maddi destek ile çözülebileceğini ifade etmiştir. Öğrenci L ise

okulu sevdiğini belirtmesinin yanında sorunun eğitimle çözülebileceğini ve maddi destek gerekli olduğunu da ifade etmiştir.

Şekil 4. 4. Okulu sevmeme ve maddi destekler kodlarının karşılaştırılması

Şekil 4.4.'e göre okulu sevmediğini belirten öğrenciler incelendiğinde bu öğrencilerden 3'ü sorunun maddi destek ile çözülebileceğine inanmaktadır. Maddi destek ile çözülebileceğini düşünen diğer iki öğrenci ise okulu sevdiklerini ifade etmişlerdir.

Şekil 4. 5. Okulu Sevmeme ve Okula Devam Etmeme Kodlarının Karşılaştırılması

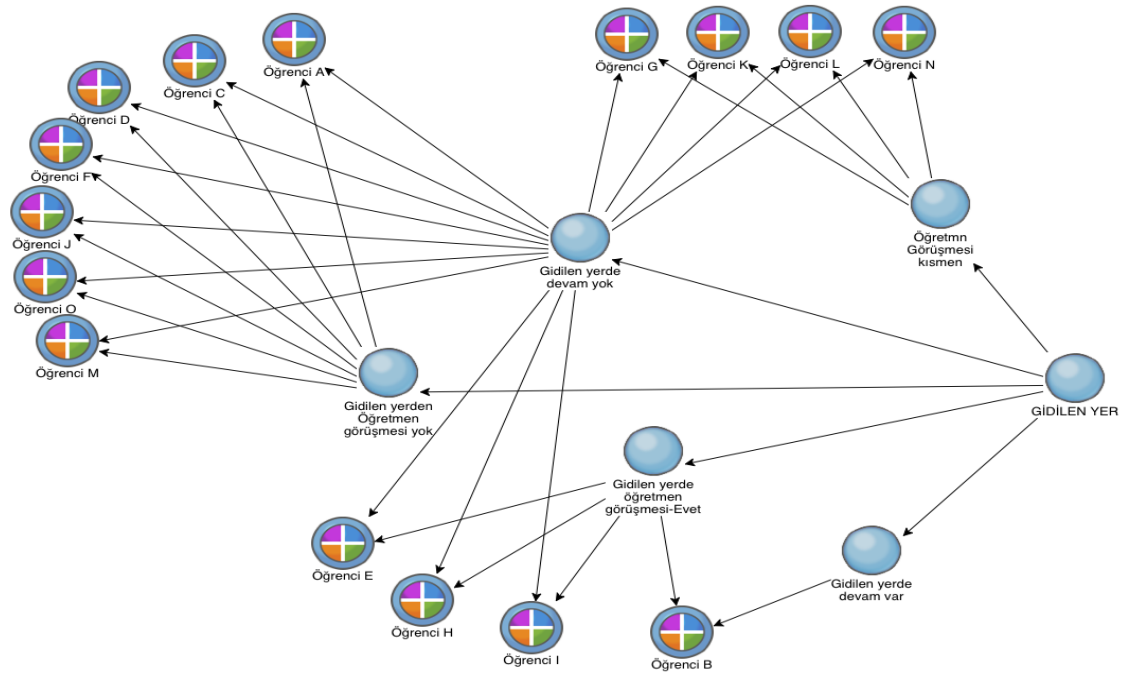
Şekil 4.5. incelendiğinde okula devam etmek istemeyen 3 öğrenciden 2'si, Öğrenci E ve Öğrenci I, aynı zamanda okulu sevmediklerini belirtmişlerdir. Öğrenci M ise okula devam edip etmeme konusunda bir düşünce belirtmemiştir. Öğrenci F ise öğrenci okulu sevdiği halde devam etmek istememektedir.

Tablo 4. 4.

Öğrencilerin Gidilen Yerlere Eğitim Durumlarına İlişkin Düşünceleri

Kategori	İlkokul		Ortaokul		Lise		Toplam
	Kız (2)	Erkek (3)	Kız (4)	Erkek (1)	Kız (3)	Erkek (2)	
Gidilen yerde devam var	0	0	1	0	0	0	1
Gidilen yerde devam yok	2	3	3	1	3	2	14
Gidilen yerde öğretmen görüşmesi-Evet	0	1	1	0	1	1	4
Gidilen yerden Öğretmen görüşmesi yok	2	0	3	1	1	0	7
Öğretmen Görüşmesi kısmen	0	2	0	0	1	1	4
Toplam	4	6	8	2	6	4	30

Tablo 4.4. incelendiğinde ortaokul kız öğrencilerinden birisi gittikleri yerlerde okula devam imkanı olduğunu belirtirken kalan 14 öğrenci ise mevsimlik olarak gittikleri yerlerde eğitime devam etmek imkanı olmadığını belirtmektedir. İlköğretim öğrencilerinden bir öğrenci öğretmenlerinin düzenli görüştüklerini belirtirken iki öğrenci görüşme olmadığını iki öğrenci de kısmen görüşme olduğunu belirtmiştir. Ortaokul öğrencilerinden bir öğrenci düzenli görüşme olduğunu belirtirken dört öğrenci görüşme olmadığını belirtmişlerdir. Lise öğrencilerinden iki öğrenci düzenli görüşme olduğunu belirtirken bir öğrenci görüşme olmadığını belirtmiş ve iki öğrencide kısmen görüşme olduğunu belirtmiştir.

Şekil 4. 6. Gidilen Yerlerdeki Öğretmen Görüşmeleri ve Eğitime devam durumlarının Karşılaştırılması

Şekil 4.6. incelendiğinde çalışmak için gidilen yerlerdeki sadece 1 öğrenci (Öğrenci B) eğitime devam etmek imkanı bulduğunu belirtmiş ve bu öğrenci de gittikleri zaman öğretmenlerinin velileri ile iletişimi olduğunu belirtmiştir. 3 öğrenci (Öğrenci E, Öğrenci H, Öğrenci I) ise gittikleri zaman öğretmenlerinin velileri ile iletişimi olduğunu belirtmiş ama eğitime devam edemediklerini de ifade etmişlerdir. Gittikleri yerde velileri ile öğretmen arasında kısmen iletişimi olduğunu ifade eden öğrencilerden Öğrenci G, Öğrenci K, Öğrenci L ve Öğrenci N eğitimlerine devam etmediklerini ifade etmişlerdir. 7 öğrenci ise ne öğretmen ile iletişimi var ne de eğitime devam etme imkânı bulmaktadırlar. 15 öğrenciden 7'sinin eğitimlerine devam konusunda gelişme olmamakla birlikte takip ve iletişimin de olmaması mevsimlik tarım işçi ailelerinin çocuklarının karşılaştıkları eğitimsel sorunlarda sistem probleminin varlığını gösterir bir durumdur.

4.2. Velilerin Görüşlerine İlişkin Bulgular

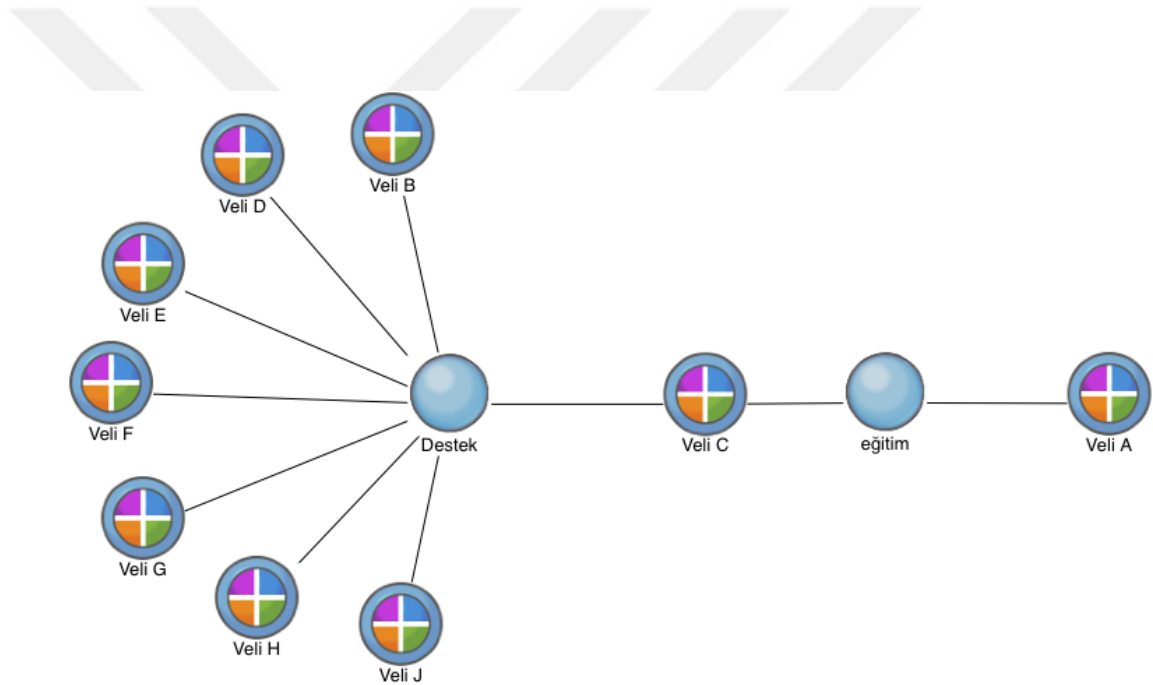
Velilerin görüşlerine ilişkin olarak devamlılık (10), eğitim önemini vurgulama (8), ihtiyaç karşılama (11), sorunlar (15), uyum (17) çözüm önerisi (12) ve öğretmen görüşme (13) temaları belirlenmiştir. Velilerde en çok sorunlar ve uyum temalarında kod üretilmişken en az kod eğitim önemini vurgulama temasında olmuştur.

Tablo 4. 5.

Velilerin Çözüm Önerileri Temasına İlişkin Düşünceleri

Kategori	İlkokul		Ortaokul		Lise		Toplam
	Kadın (2)	Erkek (4)	Kadın (1)	Erkek (1)	Kadın (0)	Erkek (2)	
Devletin yardımcı olması lazım.	0	2	0	0	0	0	2
Gezici öğretmenler olsa iyi olur	0	1	0	0	0	0	1
Maddi Destek	1	2	1	0	0	1	5
Okumayı benimsemeliyiz	0	0	0	0	0	1	1
İş imkanı	0	2	0	1	0	0	3
Toplam	1	7	1	1	0	2	12

Tablo 4.5. incelendiğinde ilkokulmezunu velilerden kadın olan bir veli maddi destek verilmesi gerektiğini belirtirken erkek veliler devletin yardımcı olması gerektiği, maddi destek sağlanması gerektiğini, iş imkanı sağlanması gerektiğini ve gezici öğretmenler olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Örneğin Veli C “*Kendi memleketimde daimi bir işim olsa bu problemler kalmaz. Şu durumda herhangi bir çözüm düşünemiyorum.*” ve “*Gezici öğretmenler olsa iyi olur*” ifadelerini kullanmıştır. Ortaokul mezunu velileri ise maddi destek ve iş imkânı talebinde bulunmuşlardır. Lise mezunu velilerden birisi maddi destek talebinde bulunurken birisi okumanın benimsetilmesi önerisinde bulunmuştur. Genel olarak düşünüldüğünde veliler maddi destek ve iş imkânı sağlanması ile bu sorunun çözüleceğini düşünmektedir.

Şekil 4. 7. Velilerin Sorun Çözümü İçin Önerilerin Karşılaştırılması

Şekil 4.7. incelendiğinde Veli A sorunun eğitim ile çözüleceğini belirtirken Veli C eğitim ve destek kodlarını beraber kullanmıştır. Veli B, Veli D, Veli E, Veli F, Veli G, Veli H, Veli J ise sadece maddi destek ile çözülebileceğini belirtmiştir.

Tablo 4. 6.

Velilerin Öğrencilerin Çalışmaya Gidilen Yerlerde Eğitime Devam Etmek Konusundaki Düşünceleri

Kategori	İlkokul		Ortaokul		Lise		Toplam
	Kadın (2)	Erkek (4)	Kadın (1)	Erkek (1)	Kadın (0)	Erkek (2)	
Devam için çalışma yok	0	4	1	0	0	2	7
Kitap alıyoruz.	1	0	0	0	0	0	1
Mevsimlik işçiyiz	0	1	0	0	0	0	1
Okul sezonunda devam ediyor.	0	0	0	1	0	0	1
Toplam	1	5	1	1	0	2	10

Tablo 4.6. incelendiğinde ilkökul mezunu veliler eğitime devam için çalışma olmadığı belirtirken bir veli sadece kitap aldığını belirtmiştir. Ortaokul mezunu velilerden bir veli devam etmediğini belirtirken bir veli de sadece sezon sonunda okula devam edebildiklerini belirtmiştir. Lise mezunu veliler ise yine eğitime devam için bir çalışma yapmadıklarını belirtmişlerdir. Genel olarak bakıldığında 10 veliden 7'si eğitime devam için bir çalışma yapmadıklarını belirtmişlerdir. Velilerin eğitim düzeylerinden çok genel durumları bakış açılarını etkilemektedir.

Tablo 4. 7.

Velilerin Uzun Vadede Eğitimin Önemine İlişkin Düşünceleri

Kategori	İlkokul		Ortaokul		Lise		Toplam
	Kadın (2)	Erkek (4)	Kadın (1)	Erkek (1)	Kadın (0)	Erkek (2)	
Eğitim çok önemli ülkenin geleceği için şart	0	0	1	0	0	0	1
Eğitim çok önemlidir. Geleceğimiz için şart	1	0	0	0	0	0	1
Eğitim gelecek için bir ışıktır. Önümüzü aydınlatır. Aydınlık gelecek için sağlıklı ve kaliteli bir eğitim sürecinden geçmemiz gerekiyor.	0	0	0	0	0	1	1
Eğitim olmazsa ülke hiçtir.	0	1	0	0	0	0	1
Eğitim tabi ki bir çözümdür. Eğitimden iyi yok. Bir ülkenin geleceği için eğitim olmazsa olmaz.	0	1	0	0	0	0	1
Eğitimsiz bir gelecek ülkemiz için bir zehirdir.	0	0	0	0	0	1	1
Okumak lazım. Eğitim geleceği kurtarır.	0	1	0	0	0	0	1
Ülkenin geleceği için eğitim şart. Eğitim olmazsa devlet de olmaz.	0	0	0	1	0	0	1
Toplam	1	3	1	1	0	2	8

Tablo 4.7. incelendiğinde toplam 10 veliden 8 tanesi uzun vadede ülkenin geleceği için eğitimin önemini belirten ifadeler kullanmışlardır. Veliler eğitimin önemli olduğunu ve ülkenin geleceği için eğitimin gerekli olduğunu belirten ifadeler kullanmışlardır.

Tablo 4. 8.

Velilerin Gittikleri Yerlerde Öğrencilerin Eğitim İhtiyaçlarını Karşılama Konusundaki Düşünceleri

Kategori	İlkokul		Ortaokul		Lise		Toplam
	Kadın (2)	Erkek (4)	Kadın (1)	Erkek (1)	Kadın (0)	Erkek (2)	
Hayır maalesef karşılayamıyoruz	2	4	1	1	0	2	10
İhtiyaçlarını karşılıyor.	1	0	0	0	0	0	1
Toplam	3	4	1	1	0	2	11

Tablo 4.8. incelendiğinde ilkokulda velilerden birisi öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarını karşıladıklarını belirtmekle birlikte kalan diğer bütün veliler öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarını karşılayamadıklarını belirtmişlerdir. Velilerden birisi bu konuda “Hayır. Eğitim adına hiçbir şey yapmıyoruz.” derken başka bir veli de “Hayır. Çocuklar çalışıyor” ifadelerini kullanmışlardır. Sadece Veli G çocuklarının eğitim ihtiyaçlarını karşıladıklarını “Onları teşvik ediyoruz. Kitap alıyoruz. İhtiyaçlarını karşılıyor.” ifadesi ile dile getirmiştir.

Tablo 4. 9.

Velilerin Öğretmenler İle Görüşme Sıklıklarına İlişkin Düşünceleri

Kategori	İlkokul		Ortaokul		Lise		Toplam
	Kadın (2)	Erkek (4)	Kadın (1)	Erkek (1)	Kadın (0)	Erkek (2)	
Ben dışarıda çalıştığım için öğretmenler ile görüşemiyorum.	1	0	0	0	0	0	1
Öğretmen ile İş birliği	1	0	0	0	0	2	3
Dönemde bir defa	0	2	0	1	0	0	3
2 ayda bir	0	1	0	0	0	0	1
Ayda bir	0	1	0	0	0	1	2
2 haftada bir	1	0	1	0	0	0	2
Haftada bir	0	0	0	0	0	1	1
Toplam	3	4	1	1	0	4	13

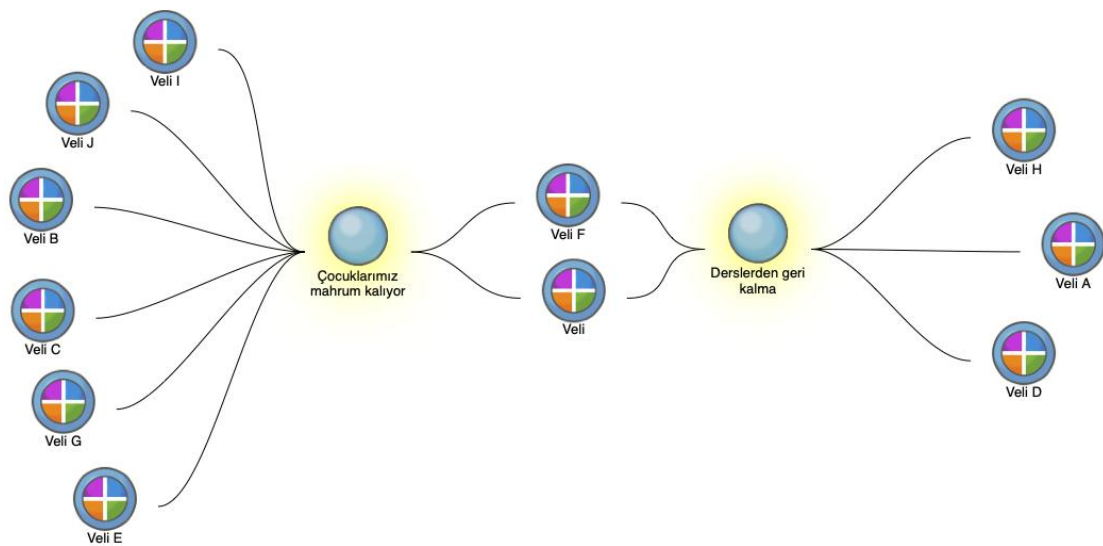
Tablo 4.9. incelendiğinde öğretmen ile görüşme zamanını sıraladığımızda bir veli göreşemediğini belirtirken iki veli gerekli olduğu zaman öğretmen ile işbirliği yapıyoruz ifadesini kullanmıştır. Üç veli dönemde bir defa görüşüğünü belirtirken bir veli 2 ayda bir görüşüğünü belirtmiştir. Ayda bir görüşen iki veli varken iki veli de 2 haftada bir görüşüğünü ve bir veli de her hafta görüşüğünü ifade etmiştir. Velilerin çoğunluğu bir şekilde öğretmen ile iletişimde olduğunu ifade etmektedirler.

Tablo 4. 10.

Velilerin Öğrencilerin Eğitim Sorunlarına İlişkin Düşünceleri

Kategori	İlkokul		Ortaokul		Lise		Toplam
	Kadın (2)	Erkek (4)	Kadın (1)	Erkek (1)	Kadın (0)	Erkek (2)	
Çocuklarımız geri kalıyor	3	3	1	0	0	1	8
Derslerden geri kalma	0	2	0	1	0	2	5
Kitap okuma	0	0	0	0	0	1	1
Şartlar zor	0	1	0	0	0	0	1
Toplam	3	6	1	1	0	4	15

Tablo 4.10. incelendiğinde ilkökul mezunu veliler çocukların geri kaldıklarını 6 defa belirtirken, 2 defa derslerden geri kaldıklarını belirtmiştir ve bir veli de şartların zor olduğunu ifade etmiştir. Ortaokul mezunu bir veli çocuklar geri kalıyor derken bir veli de derslerden geri kalıyorlar demiştir. Lise mezunu velileri ise çocuklar geri kalıyor derken iki velide derslerden geri kaldığını ifade etmişlerdir. Bir velide “Gittiğimiz yerlerde çocuklarımız arada sırada kitap okuyorlar” diyerek öğrencilerin eksiklerini kapattıklarını ifade etmişlerdir.

Şekil 4. 8. Velilerin Sorunları İfade Edişlerinin Karşılaştırılması

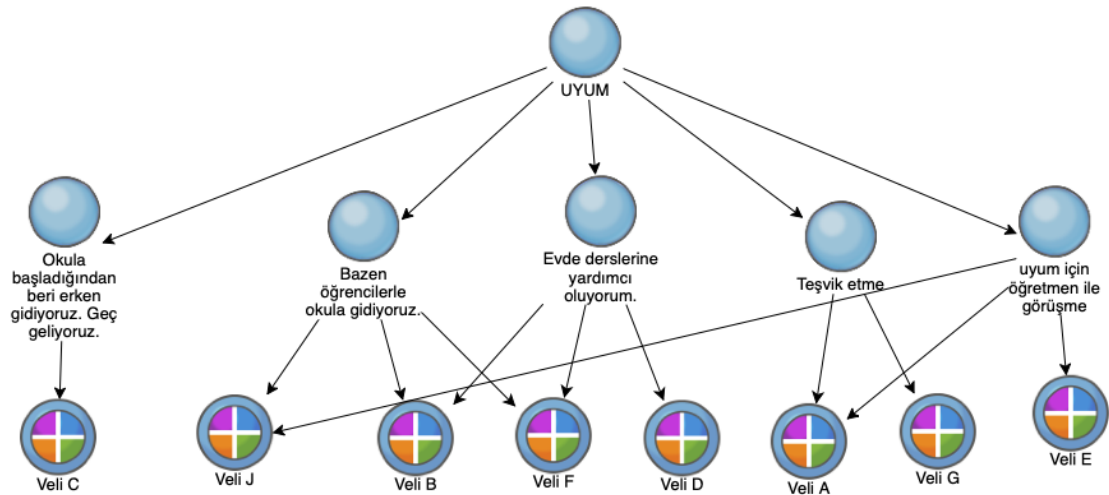
Şekil 4.8. incelendiğinde Veli A, Veli D ve Veli H çocuklarının derslerden geri kaldığını belirtirken Veli F hem derslerden kaldığını hem de eğitimden geri kaldığını belirtmiştir. Bunun yanında Veli B, Veli C, Veli E, Veli G, Veli I ve Veli J ise daha genel olarak öğrencilerinin eğitimde geri kaldıklarını mahrum olduklarını beyan etmişlerdir.

Tablo 4. 11.

Velilerin Öğrencilerin Uyum Sorunu İçin Yapılanlara İlgili Düşünceleri

Kategori	İlkokul		Ortaokul		Lise		Toplam
	Kadın (2)	Erkek (4)	Kadın (1)	Erkek (1)	Kadın (0)	Erkek (2)	
Bazen öğrencilerle okula gidiyoruz.	0	1	1	0	0	1	3
Evde derslerine yardımcı oluyorum.	0	1	1	0	0	1	3
Okula başladığından beri erken gidiyoruz. Geç geliyoruz.	0	1	0	0	0	0	1
Okula uyum sorunları oluyor.	0	0	0	1	0	0	1
Teşvik etme	1	0	0	0	0	2	3
Uyum sorunu yok	0	1	0	0	0	0	1
Uyum için öğretmen ile görüşme	0	2	0	0	0	1	3
Yardım yapamıyoruz	1	0	0	1	0	0	2
Toplam	2	6	2	2	0	5	17

Tablo 4.11. incelendiğinde ilkokul mezunu kadın veli öğrencilerini teşvik ettiklerini ve başka yardım yapamadıklarını belirtirken erkek velileri bazen öğrenciler ile okula gittiklerini, evde derslerine yardımcı olduklarını, iş zamanlarını okula devama göre ayarladıklarını, uyum için öğretmenle görüştiklerini belirtmiş ve bir veli ise sorun olmadığını ifade etmiştir. Ortaokul mezunu kadın veli çocukları ile bazen okula gittiğini ve evde derslerine yardımcı olduğunu belirtirken erkek veli uyum sorunu yaşadıklarını ve yardım yapamadıklarını ifade etmiştir. Lise mezunu velileri ise öğrenciler ile okula gittiklerini, evde derslerine yardımcı olduklarını, teşvik ettiklerini ve uyum için öğretmenler ile görüştiklerini belirtmişlerdir. Genel olarak bakıldığında uyum sorunu çözmek için okula gitme, evde yardımcı olma, teşvik etme ve öğretmen ile görüşme ön plana çıkmaktadır.

Şekil 4. 9. Velilerin Uyum Sorunlarına Karşın Çözüm Uygulamalarının Karşılaştırılması

Şekil 4.9. incelendiğinde Veli C öğrencisinin okula uyum sorunu olmaması için mevsimlik işçi olarak gittiği süreyi kısaltarak öğrencinin eğitimine devamı sağlama ve uyum problemi yaşamaması için bir çaba göstermiştir. Veli J öğrencinin uyum sorunu yaşamaması için bazen öğrenciler ile beraber okula giderken aynı zamanda öğretmen ile de görüşme yapmaktadır. Veli B ve Veli F ise öğrenciler ile okula gidiyorlar ve evde de derslerine yardımcı olmaktadır. Veli D uyum sorunu için sadece evde derslerine yardımcı olmaktadır. Veli A uyum sorununu çözmek için öğrencisini teşvik etmekle birlikte öğretmen ile de görüşme yapmaktadır. Veli G sadece çocuklarını teşvik etmektedir. Veli E ise uyum sorununu çözmek için sadece öğretmen ile görüşme yapmaktadır.

4.3. Öğretmenlerin Görüşlerine İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin görüşleri ilişkin olarak başarı durumu(23), eğitime devam(10), problem (39), telafi eğitimi (62), uyum (2), veli görüşme (6) ve çözüm önerileri (9) temaları oluşturulmuştur. Öğretmenlerin görüşlerinde en az kod uyum temasında üretilirken en fazla kod ise telafi eğitimi temasında olmuştur.

Tablo 4. 12.

Öğretmenlerin Öğrencilerin Başarı Durumlarına İlişkin Görüşleri

Kategori	İlkokul		Ortaokul		Lise		Toplam
	Kadın (3)	Erkek (2)	Kadın (5)	Erkek (3)	Kadın (2)	Erkek (3)	
Başarı düşük	2	0	2	3	1	0	8
Başarı kötü	0	0	2	0	0	0	2
Yavaş İlerleme	0	1	0	0	0	1	2
Akademik isteksizlik	0	0	1	0	0	0	1
Okula karşı isteksizlik	0	0	0	1	0	0	1
Devamsızlık	0	2	0	1	0	1	4
Eğitimin önemsizliği	1	0	0	0	0	0	1
Uyum Problemi	0	0	1	0	0	0	1
Çalışanlar açığı kapatıyor	0	1	0	0	0	0	1
Zorlanma	0	0	1	0	0	0	1
Veli ilgisiz	1	0	0	0	0	0	1
Toplam	4	4	7	5	1	2	23

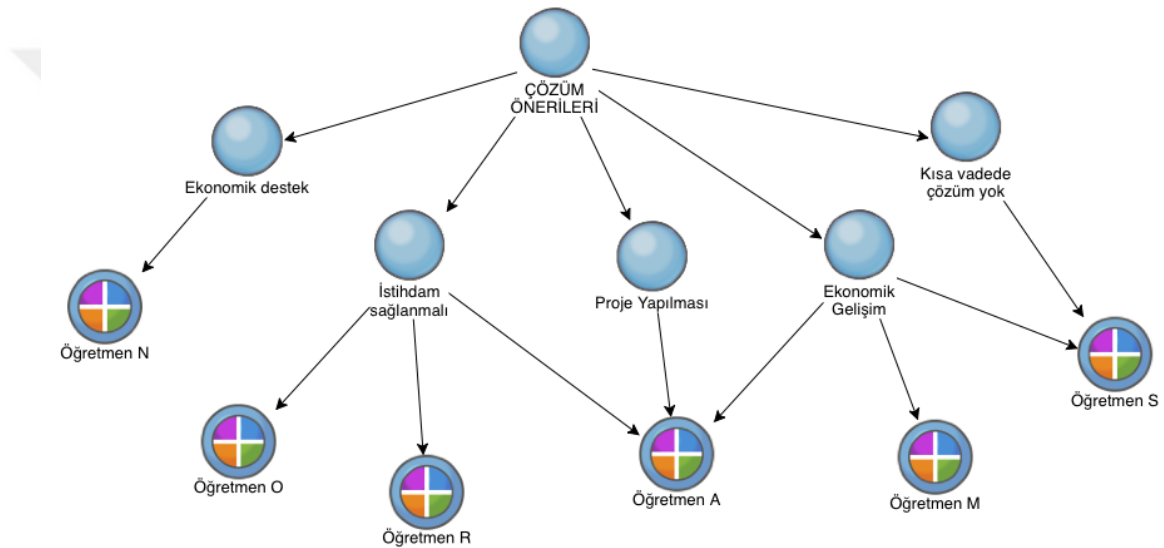
Tablo 4.12. incelendiğinde ilkokulda görevli kadın öğretmenler öğrencilerin başarılarının düşük olduğunu öğrencilerin eğitimi önemsemediğini ve velilerin ilgisiz olduğunu ifade etmişlerdir. Erkek öğretmenler ise öğrencilerin devamsız olduklarını, yavaş ilerlediklerini ve çalışan öğrencilerin açığı kapattığını ifade etmişlerdir. Ortaokulda görevli kadın öğretmenlerin ise öğrencilerin başarılarının düşük ve kötü olduğunu bunun yanında akademik olarak isteksiz olduklarını, zorlandıklarını ve uyum problemi yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ortaokulda görevli erkek öğretmenler ise başarılarının düşük, okula karşı isteksiz olduklarını ve devamsızlık sorunu yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Lisede görevli kadın öğretmen ise başarılarının düşük olduğunu belirtirken erkek öğretmenler ise öğrencilerin yavaş ilerlediğini ve devamsızlık sorunu yaşadıklarını belirtmişlerdir. Genel olarak bakıldığında başarılarının düşük olması ve devamsızlık sorunu olduğu çok ifade edilen düşüncelerdir.

Tablo 4. 13.

Öğretmenlerin Çözüm Önerilerine İlişkin Görüşleri

Kategori	İlkokul		Ortaokul		Lise		Toplam
	Kadın (3)	Erkek (2)	Kadın (5)	Erkek (3)	Kadın (2)	Erkek (3)	
Ekonomik gelişim	0	1	1	0	1	0	3
İstihdam sağlanmalı	0	0	1	0	1	1	3
Ekonomik destek	0	0	0	0	0	1	1
Kısa vadede çözüm yok	0	0	0	0	1	0	1
Proje Yapılması	0	0	1	0	0	0	1
Toplam	0	1	3	0	3	2	9

Tablo 4.13. incelendiğinde ilkökulda görev yapan kadın öğretmenler bir fikir beyan etmez iken erkek öğretmenlerden birisi ekonomik gelişim sağlanması gerektiğini vurgulamıştır. Ortaokulda görevli bayan öğretmenler ise ekonomik gelişim ve istihdam sağlanmalı ve aynı zamanda proje yapılmasını önerirken erkek öğretmenler bir düşünce belirtmemişlerdir. Lisede görevli kadın öğretmenler ekonomik gelişim ve istihdam sağlanması fikrini desteklerken bir öğretmen kısa vadede çözümün olmayacağını ifade etmiştir. Erkek öğretmenler ise istihdam sağlanması ve ekonomik destek sağlanması düşüncesini dile getirmişlerdir. Genel olarak değerlendirildiğinde ekonomik gelişim ve istihdam sağlanması ön plana çıkmaktadır.

Şekil 4. 10. Öğretmenlerin Çözüm Önerilerine İlişkin Düşüncelerinin Karşılaştırılması

Şekil 4.10. incelendiğinde Öğretmen N ekonomik destek verilmesini önermektedir. Öğretmen O ve Öğretmen R mevsimlik tarım işçilerinin durumlarının yerel iş istihdamlarının artırılması ile çözülmesini önermektedir. Öğretmen A ise bölgenin ekonomik gelişmesinin sağlanması ve iş olanaklarının artırılması yanında öğrencilere yönelik projelerin de yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Öğretmen M ise sadece bölgenin ekonomik olarak kalkınması gerektiğini ifade etmiştir. Öğretmen S ekonomik gelişim sağlanması gerektiği ile birlikte bu sorunun kısa vadede çözümü olmadığını da belirtmiştir.

Tablo 4. 14.

Öğretmenlerin Öğrencilerin Gittikleri Yerlerdeki Eğitimlerine Devam Konusunda Görüşleri

Kategori	İlkokul		Ortaokul		Lise		Toplam
	Kadın (3)	Erkek (2)	Kadın (5)	Erkek (3)	Kadın (2)	Erkek (3)	
Bir kısmı	0	1	0	0	1	0	2
Devam edemiyor	0	0	0	1	1	2	4
Veli Görüşme	0	0	1	0	1	0	2
Yasal Takip	0	1	0	0	0	1	2
Toplam	0	2	1	1	3	3	10

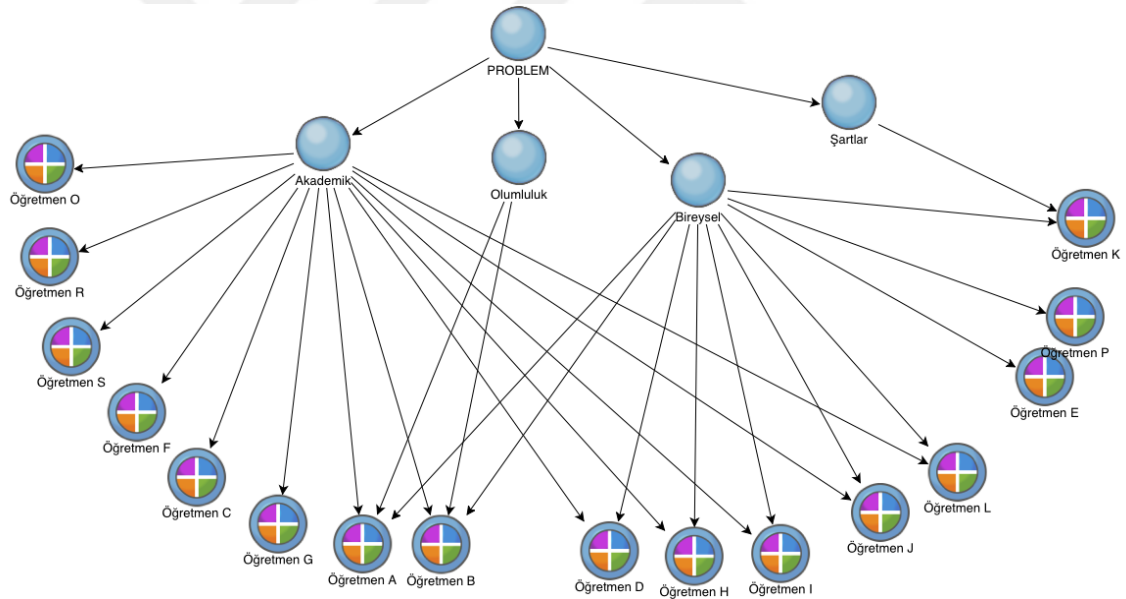
Tablo 4.14. incelendiğinde ilkokulda görevli öğretmenler bir kısmının devam ettiğini söylerken aynı zamanda yasal olarak devamsızlıklarını takip ettiklerini belirtmişlerdir. Ortaokulda görev yapan öğretmenler ise devam etmediklerini ve bunun için de veli görüşmeleri yaptıklarını ifade etmişlerdir. Lise öğretmenleri ise öğrencilerin devam edemediklerini ama bir kısmının imkân bulduğunu belirtirken veli görüşmeleri ve yasal takip yaptıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 4. 15.

Öğretmenlerin Öğrencilerin Problemlerine İlişkin Düşünceleri

Kategori	İlkokul		Ortaokul		Lise		Toplam
	Kadın (3)	Erkek (2)	Kadın (5)	Erkek (3)	Kadın (2)	Erkek (3)	
Akademik	2	1	8	3	2	1	17
<i>Akademik Yetersizlik</i>	1	1	4	2	1	1	10
<i>Dil sorunu</i>	1	0	0	0	0	0	1
<i>Eğitim süresinin azlığı</i>	0	0	0	0	1	0	1
<i>Okuma-yazma problemi</i>	0	0	4	0	0	0	4
<i>Öğrenme Güçlüğü</i>	0	0	0	1	0	0	1
Bireysel	5	3	4	4	0	1	17
<i>Akranlarıyla İletişim</i>	1	1	0	1	0	0	3
<i>Çekingenlik</i>	0	1	0	0	0	1	2
<i>Fiziksel Gelişim</i>	0	0	1	0	0	0	1
<i>Hedefsizlik</i>	0	0	1	0	0	0	1
<i>İlgisizlik</i>	2	1	0	0	0	0	3
<i>Özgüven problemi</i>	1	0	0	0	0	0	1
<i>Uyumsuzluk</i>	1	0	2	3	0	0	6
Olumluluk	0	0	2	0	0	0	2
<i>İsteklilik</i>	0	0	1	0	0	0	1
<i>Realistiklik</i>	0	0	1	0	0	0	1
Şartlar	0	0	0	3	0	0	3
<i>Kitap yetersizliği</i>	0	0	0	2	0	0	2
<i>Okul kültürü farklılığı</i>	0	0	0	1	0	0	1
Toplam	14	8	28	20	4	4	78

Tablo 4.15. incelendiğinde karşılaşılan problemler dört kategoride toplandığı görülmektedir. Akademik kategorisinde bütün eğitim kademelerinde ortak olarak öğrencilerin akademik yetersizlikleri vurgulanmıştır. Ortaokul öğretmenleri tarafından öğrencilerin okuma-yazma problemleri ve öğrenme güçlüğü olduğu dile getirildi. Bunun yanında öğrencilerin dil sorunu olduğu ilkökul öğretmenlerinden birisi tarafından ifade edilmiştir. Lise öğretmenlerinden birisi de bu öğrencileri için eğitim süresinin azlığını problem olarak dile getirmiştir. Bireysel kategorisinde ise ilkökul düzeyinde akranlarıyla iletişim problemi yaşanması, ilgisizlik, öz güven problemi ve uyumsuzluk dile getirilmiştir. Ortaokulda ise öğrencilerin fiziksel gelişimin yetersizliği ve öğrencilerin hedefsizliği ifade edilmiştir. Lisede ise öğrencinin çekingen olduğu belirtilmiştir. Şartlar kategorisinde ortaokulda görev yapan öğretmenler kitap yetersizliği ve okul kültürü farklılığı sorun olarak dile getirilmiştir. Bunlara karşın ortaokul öğretmenleri tarafından bu öğrencilerin daha realist olduğu ve okulda daha istekli olduklarını belirtmişlerdir.

Şekil 4. 11. Öğretmenlerin Problemlere İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması

Şekil 4.11. incelendiğinde öğretmenlerin problemlere ilişkin görüşleri akademik ve bireysel olmak üzere genel iki başlık altında toplanmaktadır. Öğretmen C, Öğretmen F, Öğretmen G, Öğretmen O, Öğretmen R ve Öğretmen S sadece akademik problemlerden bahsetmişlerdir. Öğretmen A ve Öğretmen B ise akademik ve bireysel problemlerden bahsederken mevsimlik tarım işçisi ailelerinin çocuklarının yaşam şartlarından dolayı olumlu yönüne vurgu yapmışlardır. Öğretmen D,

Öğretmen H, Öğretmen I, Öğretmen J ve Öğretmen L ise hem akademik hem de bireysel problemlerin varlığına ilişkin fikirler beyan etmişlerdir. Öğretmen E ve Öğretmen P sadece bireysel problemlere ilişkin düşünce beyan etmişlerdir. Öğretmen K ise bireysel problemlerin yanında kurumsal şartlardan kaynaklanan problemleri de dile getirmişlerdir.

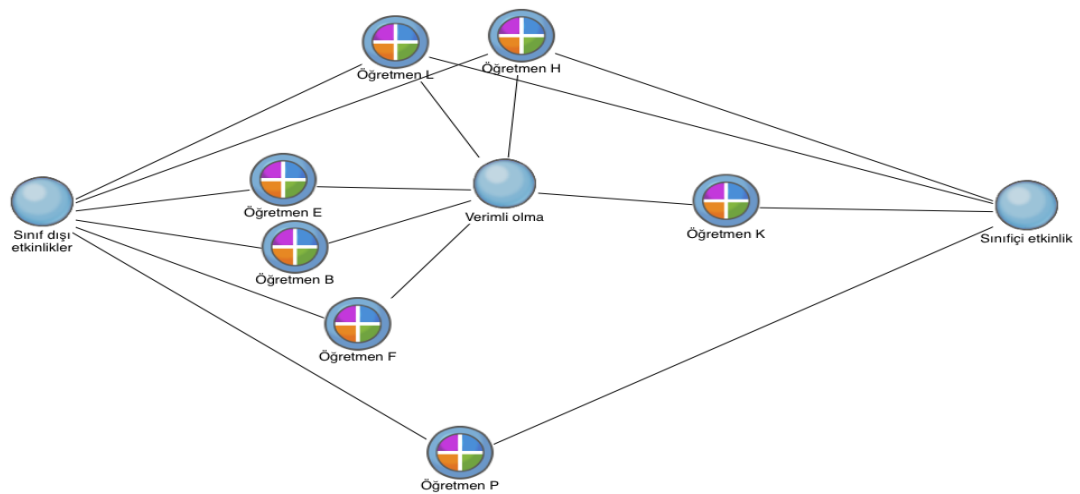
Tablo 4. 16.

Öğretmenlerin Yapılan Telif Eğitimlerine İlişkin Düşünceleri

Kategori	İlkokul		Ortaokul		Lise		Toplam
	Kadın (3)	Erkek (2)	Kadın (5)	Erkek (3)	Kadın (2)	Erkek (3)	
Ek çalışma süreci	3	1	9	7	2	0	22
<i>Ek ilgilenme</i>	0	0	0	2	1	0	3
<i>Ek plan örneği sunuldu</i>	2	0	1	1	0	0	4
<i>Etüt çalışmaları</i>	1	0	0	0	0	0	1
<i>Gönüllü Ek ders</i>	0	1	1	0	0	0	2
<i>Kurs yapılmalı</i>	0	0	0	1	0	0	1
<i>Tamamlayıcı eğitim</i>	0	0	1	1	0	0	2
<i>Yetiştirme Kursları</i>	0	0	5	2	1	0	8
<i>Okuma-yazma kursu</i>	0	0	1	0	0	0	1
Sınıf dışı etkinlikler	2	1	2	3	0	2	10
<i>Akran eğitimi</i>	2	0	2	1	0	0	5
<i>Ödevlendirme</i>	0	1	0	1	0	1	3
<i>Kendilerinin telif yapması</i>	0	0	0	0	0	1	1
<i>Test çözme</i>	0	0	0	1	0	0	1
Sınıfiçi etkinlik	1	0	0	2	0	1	4
<i>Not destek sağlama</i>	0	0	0	1	0	0	1
<i>Düzeğe göre etkinlikler</i>	1	0	0	0	0	0	1
<i>İşbirliğine dayalı öğrenme</i>	0	0	0	1	0	0	1
<i>Özet yapma</i>	0	0	0	0	0	1	1
Verimlilik	4	2	7	6	2	0	21
<i>İlerleme az</i>	0	0	2	0	0	0	2
<i>İstekli olanlarda etkili</i>	3	1	1	2	0	0	7
<i>Öğrencilerin isteksizliği</i>	0	0	0	1	0	0	1
<i>Sonuçlar olumlu</i>	0	1	2	3	1	0	7
<i>Tam yeterli başarı yok</i>	0	0	1	0	0	0	1
<i>Tekrar gidiyorlar</i>	1	0	1	0	1	0	3
Yapılmıyor	2	0	1	1	0	2	6
Toplam	22	8	37	37	8	8	120

Tablo 4.16. incelendiğinde telif programlarına ilişkin olarak ek çalışma süreci, sınıf dışı etkinlikler, sınıfiçi etkinlikler, verimlilik, yapılmama kategorileri belirlenmiştir. İlkokulda görevli öğretmenlerden ikisi ek çalışma yaptığını belirtmiştir ve buna ilişkin de ek plan örneği sunmuştur. İlkokuldaki erkek öğretmen

ise öğretmenlerin gönüllü ek ders yaptıklarını belirtmiştir. Ortaokul öğretmenleri ise yetiştirme kursları ile öğrencilere telafi programı yapıldığını belirtirken iki öğretmen ise telafi programına ilişkin plan örneği sunmuştur. Öğretmenler iki kez ek ilgilenme yapıldığını belirtirken kurs yapılmalı ve tamamlayıcı eğitim verilmesi vurgulanmıştır. Bir öğretmen tarafından öğrencilere okuma yazma kursu verildiği belirtilmiştir. Lise öğretmenlerinde ise bir defa ek ilgilenme ve bir kez de yetiştirme kursları kodları kullanılmıştır. Sınıf dışı kategorisinde ilkokul öğretmenleri akran eğitimi ve ödevlendirme kullanıldığını belirtmiştir. Ortaokul öğretmenleri ise akran eğitimi, ödevlendirme ve test çözme kullanıldığını belirtmişlerdir. Lise öğretmenleri ise ödevlendirme ve test çözme kullandığını belirtmişler ayrıca telafiyi öğrencilerin kendilerinin yapma durumunda kaldıklarını da belirtmişlerdir. Sınıf içi etkinlikler kategorisinde ilkokulda bir öğretmen düzeye göre etkinlik yapıldığını belirtirken ortaokuldaki öğretmenler ise not desteği sağladığını bir öğretmende işbirliğine dayalı öğretim yaptığını belirtmiştir. Lisedeki bir öğretmen ise konu öncesi özet yaptığını belirtmiştir. Verimlilik kategorilerinde ilkokullarda görevli öğretmenler istekli öğrencilerden etkili olduğunu ve sonuçların olumlu olduğunu belirtirken öğrencilerin tekrar gittiklerinden dolayı da başarıyı devam ettirmediklerini belirtmişlerdir. Ortaokullarda görevli öğretmenler ise sonuçların olumlu ve istekli öğrencilerde etkili olduğunu belirten öğretmenlerin yanında ilerlemenin az, tam yeterli başarı olmadığını ve tekrar gittiklerini belirten öğretmenler de vardır. Lisede görevli öğretmenler ise sonuçların olumlu olduğunu ve tekrar gittiklerini belirtmişlerdir. İlkokul, ortaokul ve lisede iki defa telafi eğitimin hiç yapılmadığı belirtilmiştir.

Şekil 4. 12. Öğretmenlerin Telafi Programının Etkiliğine İlişkin Düşüncelerinin Karşılaştırılması

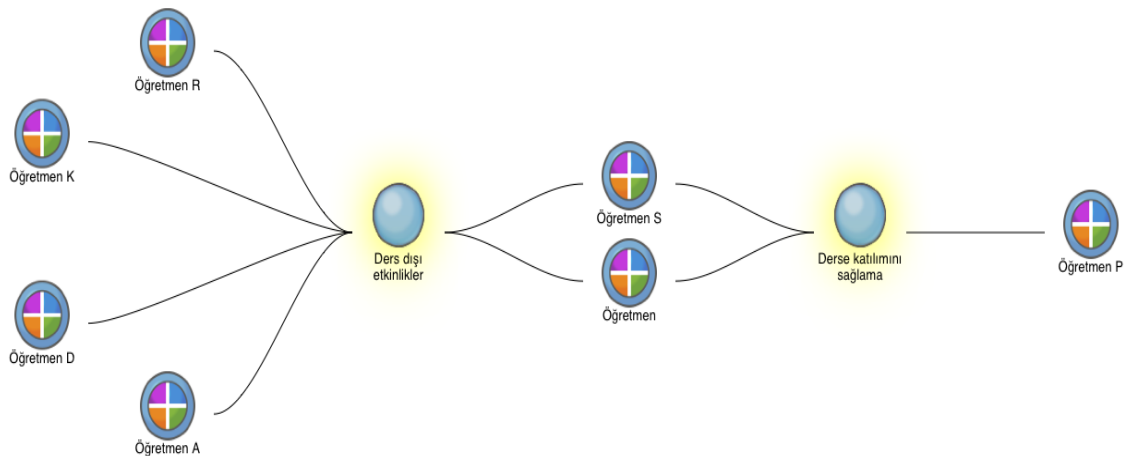
Şekil 4.12.'de ifade edildiği gibi yapılan telafi etkinliklerinin verimli olma durumlarına ilişkin olarak Öğretmen K sınıfıçi etkinlikler yaptığını ve bunun verimli olduğunu ifade etmiştir. Öğretmen B, Öğretmen E ve Öğretmen F ise sınıfdışı etkinlikler yaptığını ve bunun da verimli olduğunu ifade etmişlerdir. Öğretmen P ise sınıfıçi ve sınıfdışı etkinlikler yaptığını belirtmiş ama verimliliğine ilişkin bir ifade kullanmamıştır. Öğretmen H ve Öğretmen L hem sınıfıçi ve sınıfdışı etkinlikler yaptıklarını ve bunun verimli olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 4. 17.

Öğretmenlerin Öğrencilerin Uyum Sağlamaları Konusundaki Görüşleri

Kategori	İlkokul		Ortaokul		Lise		Toplam
	Kadın (3)	Erkek (2)	Kadın (5)	Erkek (3)	Kadın (2)	Erkek (3)	
Ders dışı etkinlikler	0	1	1	1	2	0	5
<i>Boş zamanlarda ek çalışma</i>	0	0	0	0	1	0	1
<i>Ders aralarında tekrar</i>	0	0	0	0	1	0	1
<i>Ek ders yapma</i>	0	0	1	0	0	0	1
<i>Oryantasyon çalışmaları</i>	0	0	0	1	0	0	1
<i>Veli ile iletişim</i>	0	1	0	0	0	0	1
Derse katılımını sağlama	0	0	0	0	1	1	2
Genel uyum	0	0	2	0	0	2	4
<i>Ek ilgilenme yok</i>	0	0	0	0	0	1	1
<i>Okula gelmeye istekli</i>	0	0	2	0	0	0	2
<i>Çözülemiyor</i>	0	0	0	0	0	1	1
Toplam	0	2	6	2	5	5	20

Tablo 4.17. incelendiğinde uyum sağlamaları konusunda ders dışı etkinlikler, derse katılımı sağlama ve genel düşünceler kategorileri oluşmuştur. Ders dışı etkinlikler kategorisinde ilkokul kademesinde kadın öğretmenler bir düşünce belirtmezken erkek öğretmenlerden birisi veli ile iletişim kurduğunu belirtmiştir. Ortaokulda görevli kadın öğretmenlerden birisi ek ders yaptığını ifade ederken erkek öğretmenlerden birisi de oryantasyon yaptıklarını belirtmiştir. Lisede görevli kadın öğretmenler boş zamanlarda ek çalışma ve ders aralarında tekrar yapıldığını vurgularken erkek öğretmenler bir düşünce belirtmemişlerdir. Derse katılım kategorisinde ilkokul ve ortaokul öğretmenleri bir fikir beyan etmez iken lise öğretmenleri ders katılımı sağladıklarını ifade etmişlerdir. Genel olarak uyum konusunda ise ilkokul öğretmenleri bir düşünce belirtmemişlerdir. Ortaokul öğretmenleri öğrencilerin okula gelmeye istekli olduğunu belirtmiştir. Lise öğretmenleri ise ek ilgilenme olmadığını ve bu sorunun çözülemediğini belirtmişlerdir.

Şekil 4. 13. Öğretmenlerin Uyum Sağlamaya İlişkin Düşüncelerin Karşılaştırılması

Şekil 4.13. incelendiğinde öğretmenler uyum sağlama konusunda ders dışı etkinlikler ve derse katılımı sağlama uygulamaları yapmaktadır. Öğretmen P sadece derse katılımı sağlamaya ilişkin uygulama yaparken Öğretmen S de hem derse katılımı sağlama ile ilgili uygulama yaparken ayrıca dersdışı etkinlikler de yapmaktadır. Öğretmen A, Öğretmen D, Öğretmen K ve öğretmen R ise ders dışı etkinlikler ile öğrencilerin uyum sorunun çözmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 4. 18.

Öğretmenlerin Veli İletişim Konusundaki Görüşleri

Kategori	İlkokul		Ortaokul		Lise		Toplam
	Kadın (3)	Erkek (2)	Kadın (5)	Erkek (3)	Kadın (2)	Erkek (3)	
Dönemde 2 defa	0	0	0	0	1	0	1
Gittiği yerin MEM bilgilendirme	0	0	1	0	0	0	1
Haftalık bilgilendirme	0	0	0	0	1	0	1
Yasal Prosedür	0	0	1	0	0	0	1
Az görüşme	0	0	0	0	0	2	2
Toplam	0	0	2	0	2	2	6

Tablo 4.18. incelendiğinde ilkokuldaki öğretmenler bir fikir beyan etmemiştir. Ortaokulda görev yapan öğretmenler ise öğrencilerin gittikleri yerlerdeki MEM bilgilendirdiklerini ve yasal takip yaptıklarını belirtirken lisede görev yapan öğretmenler ise dönemde iki defa görüştiklerini ve az görüşme yapıklarını, bir öğretmen ise haftalık görüşme yaptığını belirtmiştir.

4.4. Öğretmen, Veli ve Öğrencilerin Düşüncelerinin Karşılaştırılması

Öğretmen veli ve öğrencilerin düşüncelerinin karşılaştırılmasında aynı kategori ve tema altında toplanabilecek düşüncelere ilişkin karşılaştırmalar sunulacaktır.

4.4.1. Sorunlara ilişkin düşüncelerin karşılaştırılması

Tablo 4.19’da Sorunlara ilişkin olarak sadece öğretmen ve velilerden görüş alındığı için sorunların karşılaştırılmasında öğretmen ve velilerin düşünceleri karşılaştırılacaktır.

Tablo 4. 19.

Sorunlara İlişkin olarak Veli ve Öğretmen Görüşleri

Sorunlar	Öğretmen		Veli		Toplam
	N	%	N	%	
Akademik Yetersizlik	16	47	5	38	21
Eğitimin Eksik Kalması	1	3	8	62	9
İlgisizlik	3	9	0	0	3
Kişisel Boyut	8	24	0	0	8
Uyumsuzluk	6	18	0	0	6
Toplam	34	100	13	100	47

Tablo 4.19.’da öğretmen ve velilerin bireysel olarak ifade ettikleri kodlar tekrar gruplanmıştır. Genel toplamlar düşünüldüğünde en fazla ifade edilen öğrencilerin akademik yetersizliklerinin olduğunu ve bu sorunun her iki grup tarafından da ifade edilmesi önemlidir. Diğer nokta ise veliler tarafından öğrencilerin eğitimlerinin eksik kaldıkları sekiz defa ifade edilirken bu husus öğretmenler tarafından sadece bir defa dile getirilmiştir. Öğrencilerin kişisel boyuttaki sorunlar ve uyumsuzluk sorunları öğretmenler tarafından çokça ifade edilmesine karşın veliler tarafından hiç gündeme getirilmemiştir. Veliler çocukların problemlerini sadece genel düşünceler ile ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretmenler tarafından veli ve öğrencilerin ilgisizlikleri de sorun olarak dile getirilmiştir.

4.4.2. Çözüm önerilerine ilişkin düşüncelerin karşılaştırılması

Çözüm önerilerine ilişkin düşünceler öğretmen, veli ve öğrenci tarafından da ifade edildiği için her üç grubun da karşılaştırılması sunulacaktır.

Tablo 4. 20.

Öğretmen, Veli ve Öğrencinin Çözüme İlişkin Düşüncelerinin Karşılaştırılması

Çözümler	Öğretmen		Veli		Öğrenci		Toplam
	N	%	N	%	N	%	
Maddi Destek	1	13	10	83	5	33	16
Eğitim	1	13	2	17	8	53	11
İş imkanı	6	75	0	0	2	13	8
Toplam	8	100	12	100	15	100	35

Tablo 4.20.'de ifade edilen çözüm önerileri maddi destek, eğitim ve iş imkânı şeklinde gruplanmıştır. Maddi destek boyutunu veli çokça ifade etmesine rağmen öğrencilerin kodlarında 5 defa ifade edilmiş ve öğretmenlerde ise sadece bir defa ifade edilmiştir. Eğitime ilişkin önerilerde ise öğretmenler bir ve veliler iki defa ifade ederken öğrenciler sekiz defa ifade etmişlerdir. İş imkânı sağlanarak sorunun çözülmesi ise öğretmenler tarafından altı defa ifade edilirken öğrenciler tarafından iki defa ifade edilmiştir. Genel olarak düşündüğümüzde veliler maddi destek ile çözüleceğini ifade ederken öğrenciler öncelikle eğitim ile çözülmesini önerirken öğretmenler de iş imkânını önceliklemişlerdir. Çözüm önerileri kısa ve orta vade çözümler açısından düşündüğümüzde veli ve öğrenciler kısa vadeli çözüm önerirken öğretmenler orta ve hatta uzun vade olarak görülebilecek bölgede iş olanaklarının artırılmasını önermektedir.

Genel olarak düşünüldüğünde; taraflar sorunların farkındadır. Çözüm için devletin istihdam sağlaması ve maddi destek vermesi gerektiğini düşünmektedirler. Uzun vadeli çözüm önerileri göz ardı edilmektedir. Mevsimlik işçi olarak gittikleri yerlerde eğitime devam etme durumlarına ilişkin önerileri bu sorunu doğrudan yaşayan veliler tarafından ifade edilmemiştir. Genel olarak taraflarda sorunların tek çözümünün taşınmama üzerine kurguladıkları görülmektedir. Öğretmenler açısından düşünüldüğünde bu tür öğrencileri için eğitim ve öğretimin niteliğini artıracak çözüm önerilerinden çok okula erken gelme ve geç gitmeye odaklı çözümler önerilmektedir. Diğer taraftan öğretmen, öğrenci ve veli bu sorundan doğrudan etkilenmelerine

rağmen sorundan etkilenme oranında çözüm üretme ya da çözümün tarafı olma eğliminde değillerdir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Bu çalışmada, mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ailelerin okul çağındaki çocuklarının eğitim sorunları incelenmiş ve öğretmen, veli ve öğrenci görüşleri doğrultusunda değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen bulgular ilgili literatür çerçevesinde aşağıda tartışılmaya çalışılmıştır.

6.1. Bulgulara İlişkin Genel Tartışma

Çalışma sonucunda, 15 öğrenciden 5'i karşılaştıkları eğitim sorunlarına ilişkin olarak ailesinden destek alamadığını belirtmektedir. Ailesinden destek alan öğrencilerden 6'sı maddi destek aldıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca destek almayan 5 öğrenciden 4'ü ise kızdır. Alanda yapılan çalışmalarda elde edilen bulgular yorumlandığında benzer sonuçların olduğu görülmektedir. Yiğit (2018) tarafından yapılan ve mevsimlik tarım işçilerini konu alan çalışmada elde edilen sonuçlara bakıldığında, sosyal haklar açısından dezavantajlı olan bu işçiler aynı zamanda ekonomik olarak da toplumun gerisinde olduğu ifade edilmektedir. Bu ailelerin tek geçim kaynağı sadece çalıştıkları dönemde elde ettikleri gelir olduğu ve bu nedenle de fazla kazanmak için ailenin tüm fertleri çocuk yaşlı demeden çalışmak zorunda olduğu belirtilmektedir. İfade edilen bu durum göz önünde bulundurulduğunda ailelerin çocuklara gerek maddi gerekse psikolojik destek sağlamasının oldukça zor olduğu düşünülebilir.

Yapılan bir başka çalışmada ise Benek ve Ökten (2011) tarafından gerçekleştirilmiş ve mevsimlik tarım işçisi ailelerinin %74,8'i erkek çocuklarının mutlaka okuması gerektiğini belirtirken, kızlar söz konusu olunca, bu oran %55,1'e düştüğü görülmüştür.

Çalışmada elde edilen diğer bir bulgu ise, katılımcı 15 öğrenciden 4'ünün okulu sevmediğini 3 öğrencinin de okula devam etmek istemedikleri şeklindedir. Ayrıca, sadece 2 öğrenci öğretmenlerin kendileri için ayrı program yaptıklarını belirtmiştir. 15 öğrenciden 10'nu ise öğretmenlerin kendileriyle ayrıca ilgilenmediklerini belirtmişlerdir. Türkiye Büyük Millet Meclisi (2015) bünyesinde kurulan konuyla ilişkin bir araştırma komisyonu da, mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarından eğitime ara verme nedeniyle akranlarından daha düşük bir sınıf seviyesinde eğitime devam etmek durumunda kalan öğrenciler eğitim isteklerini yitirebileceği tespitini yapmıştır. Karaman (2013)'a göre, mevsimlik tarım işçisi çocuklarının eğitim hakkına erişimleri engellenmekte ve bu nedenle çocukların eğitim hayatları uzun olmamaktadır. Çocuklar ya eğitim hayatlarını yarıda bırakmaktadırlar ya da ilkokul ve ortaokulu bitirdikten sonra geleceğe yönelik eğitim hayatlarını devam ettirme gibi bir düşünceleri olmamaktadır. Bu tespitler ve sonuçlar, çalışmada elde edilen çocukların okulu sevmemesine ilişkin bulguyla ilgili olduğu düşünülmektedir.

Henderson (2005) yaptığı çalışmada, öğretmenlerin gezici tarım işçilerinin çocuklarına yönelik anlatımlarının ağırlıklı olarak negatif olduğu ve öğretmenlerin çocuklara yönelik düşük akademik beklentileri olduğunu ifade etmektedir. Çalışmada elde edilen öğretmenlerin çocuklar için özel program yapmaması durumu, öğretmenlerin iş yükü fazlalığı ve imkanlarının yetersizliği bakımından değerlendirilebilir. Ancak her ne kadar farklı bir kültür ve şartlar altında yapılmış olsa bile Henderson'un sonuçlarının da göz ardı edilmemesi gerektiği düşünülmektedir.

Çalışmada elde edilen bir başka bulguya bakıldığında, 15 öğrenciden 14'ünün gittikleri yerlerde okula devam imkanı bulamadıklarını ifade etmektedir. Okula devam etmeyi isteyip de buna imkan bulamayan çocuklar için durum oldukça düşündürücüdür. Çeşitli yasa ve yönetmelikler mevsimlik tarım işçisi aile ve çocuklarının problemlerine yönelik önlem alınmaya çalışılmıştır (Başbakanlık, 2010, 2017, MEB, 2011, 2016). Ancak bu çalışmalara rağmen sistem kaynaklı bir devamsızlığın olmaması gerektiği düşünülmektedir. Bu devamsızlık aileler kaynaklı bir durum ise bunun da yine çözümü etkin ve bütüncül yaklaşımların benimsenmesiyle olacaktır.

Çalışmada elde edilen diğer bir bulgu ise, öğrencilerin çözüm önerilerinde ilkokul öğrencileri ailelerinden ve okuldan ayrılmak istememekte, ortaokul öğrencileri daha çok eğitime ilişkin talepleri olurken lise öğrencilerinde maddi destek ve iş imkanı ön plana çıkmaktadır. Küçük yaştaki çocukların aileleri ile birlikte olma ve eğitim talepleri normal olarak görülebilir. Ama çocukların yaşları ilerledikçe mevcut durumlarına ilişkin farkındalıkları artmaktadır. Yiğit (2018) yaptığı çalışmada, mevsimlik tarım işçilerinin gelirlerinin kısıtlı olması, nedeniyle tüm aile fertlerinin çalışmak zorunda olduğu, bu durum çocukların eğitimlerini tamamlamaları engellediğini ifade etmektedir. Ayrıca, bu durumun hem çocuk işçiliği sorununu meydana getirdiği hem de çocukların başka meslekler edinmelerini zorlaştırdığını da vurgulamaktadır.

Çalışmaya katılan velilerden sadece iki tanesi çözüm önerilerinde eğitime ilişkin ifade kullanmıştır. Diğer önerilerin tamamı maddi destek ve iş olanağı sağlanmasıyla ilgilidir. Yapılan akademik çalışmalar da velilerin görüşlerini destekler niteliktedir. Mevsimlik tarım işçiliği ve ailelerin çocuklarının eğitimi konusu ile ilgili olarak çözümün eğitimsel bir bakış açısından ziyade ekonomik olduğu ifade edilmektedir (Uysal vd., 2016; Uzundere, 2015).

Yine çalışmaya katılan 10 veliden 7'si gittikleri yerlerde öğrencilerin okula devamına ilişkin bir çalışma yapmadıklarını belirtmiştir. Mevsimlik tarım işçisi ailelerinin mevcut ekonomik koşulları göz önünde bulundurulduğunda bu beklenen bir sonuçtur. Çünkü ailelerin birinci önceliği temel ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmakta ve bunu mümkün olan tüm aile fertlerinin katılımıyla yaparak geliri artırmaktır. Bu noktada eğitim ailelerin öncelikleri arasında arka sıralarda yer almaktadır. Çalışmalarda elde edilen bulgular da bu yöndedir. Özbekmezci ve Sahil (2004) tarafından yapılan çalışmada, mevsimlik tarım söz konusu ailelerin, kalabalık ve eğitim düzeyleri oldukça düşük bireylerden oluştuğu, her türlü sosyal imkandan yoksun olan ailelerin ekonomik durumlarının da ülke ortalamasının çok altında olduğu ve genellikle tek geçim kaynaklarının mevsimlik tarım işçiliği olduğu ifade edilmektedir. Yiğit (2018)'e göre tek geçim kaynaklarının sadece çalıştıkları dönemde elde ettikleri gelir olduğu düşünüldüğünde daha fazla kazanmak için ailenin tüm fertleri çocuk yaşı demeden çalışmak zorunda kalmaktadır.

Ayrıca çalışmaya katılan bütün velilerin, ülkenin geleceği için eğitimin önemli olduğu yönünde ifade kullandıkları görülmektedir. Velilerin eğitimin önemine ilişkin görüşleri olumlu olarak görülmektedir.

Çalışmaya katılan 10 veliden sadece 1 tanesi öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarını karşıladığını ifade etmiştir. Mevsimlik tarım işçilerinin gerek genel sorunları gerekse çocuklarının eğitimlerine ilişkin problemlerinin çözülmesine yönelik olarak çeşitli yönetmelikler yayınlandığı (Başbakanlık, 2010, 2017, MEB, 2011, 2016), TBMM bünyesinde araştırma komisyonları tarafından raporlar hazırlandığı (TBMM, 2015) farklı Bakanlıklar ve kamu kurumları tarafından çeşitli girişimlerde bulunulduğu (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2012; ÇSGB, 2010) görülmektedir. Buna karşın yapılan çalışmada velilerden sadece 1 tanesinin ihtiyaçlarının karşılandığını ifade etmesi oldukça düşündürücüdür. Bu konuda TBMM (2015) raporunda ifade edilen, uygulamada tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitimlerinin çalışmaya gidilen yerlerde devam ettirilmesinin sağlanması yönünde gerekli izleme faaliyetlerinin ihmal edildiği ve eğitimden sorumlu kurumların söz konusu izleme faaliyetlerini iş birliği halinde yürütmeleri, çocukların eğitiminin aksamaması bakımından büyük önem taşıdığı yönündeki ifadesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Çalışmada ayrıca, veli görüşme konusundaki yetersizlikten bahsedilmektedir. 10 veliden sadece bir tanesi öğretmen ile haftalık görüştüklerini iki veli ise 2 haftada bir görüştüklerini ifade etmiştir. Ayrıca, 15 öğrenciden 7'si okula gittikleri zaman öğretmenlerinin velileri ile görüşmediklerini belirtmişler. Hendeson (2005) öğretmenlerin gezici tarım işçilerinin çocuklarına yönelik anlatımlarının ağırlıklı olarak negatif olduğu, çocukların, ailelerinin ve yaşam tarzlarının açık ve klişeleşmiş terimlerle yapılandırıldığı tespit edilmiştir. Öğretmenlerin çocuklara yönelik düşük akademik beklentileri olduğu görülmüştür. Ayrıca, çocukların aileleri, çocuklarının yaşadığı zorluklardan dolayı sık sık suçlu olarak görülmektedir.

Öğrencilerin uyum sorunlarını çözmek için, beraber okula gitme, evde yardımcı olma, teşvik etme, öğretmen ile işbirliği yapma gibi öneriler ön plana çıkmıştır. Bu gibi öneriler ilgili mevzuat ve yönetmelikler çerçevesinde sıklıkla vurgulanan hususlardır. Ancak önerilerin devam etmesi bu konularda yeterince

önlem alınmadığı veya uygulanmada bu önerilerin hayata geçirilmediği şeklinde düşünülebilir.

Çözüm önerilerinde ise veliler maddi desteği, öğretmenler iş imkanını vurgularken öğrenciler ise eğitimin gerekliliğini ifade etmişlerdir. Mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitim sorununun ailelerin içinde bulunduğu yoksunluk koşullarıyla ilişkili olduğu benzer çalışmalarda da vurgulanmaktadır. Uysal vd. (2016), bu problemin çözümünün sadece eğitimle ilgili olmadığı durumun toplumsal koşullarla ilişkisi çerçevesinde ele alınması gerektiğini ifade etmektedir. Uzundere (2015)'de yoksulluk ve çaresizlik nedeniyle ailelerin çocuklarını mevsimlik tarım işçisi olarak çalıştırmak zorunda kaldığını ifade ederek, problemin asıl kaynağının ekonomik olduğuna dikkat çekmektedir. Buna karşın Akbıyık (2014) ise, mevsimlik tarım işçisi ailelerin barınma ve çocukların eğitimi sorununun çözümlenmesi halinde, ekonomik ve sosyal sorunlarının büyük kısmının çözümlenebileceğini ifade etmektedir.

Çalışma sonucunda öğretmenler tarafından ifade edilen bir başka bulgu ise, öğrencilerin gittikleri yerlerde eğitime devam etmedikleri, devamsızlık sorunları olduğu ve akademik başarılarının da düşük olduğu şeklindedir. Ayrıca çalışmada velilerin de öğretmenlerle benzer şekilde öğrencilerin eğitimden geri kaldıklarına ilişkin ifadeleri bulunmaktadır.

Genel inaniş'a göre, çok fazla okul değiştirmenin öğrencileri olumsuz etkilediği düşüncesi hakimdir. Birçok uluslararası çalışmada sürekli okul değiştiren öğrencilerin matematik ve okuma düzeyleri okul değiştirmeyen akranlarına göre düşük düzeydedir (Brent ve Diobilda, 1993; Miller ve Cherry, 1991). Cleveland Public Schools (1989) okul bölgesi tarafından yapılan çalışmada, çok fazla okul değiştiren öğrencilerin okul devam oranlarının düşük olduğu, okul terki olasılıklarının yüksek olduğu, okuma ile ilgili düzeylerinin de yetersiz olduğu ifade edilmiştir. Bu problem özellikle kırsal alandaki (Ingersoll vd., 1989), düşük gelir düzeyine sahip (Corcoran, 1995) ve sekiz yıldan az eğitim almış ailelerdeki çocuklarda (Straits, 1987) daha da belirgin ve etkili bir biçimde kendini göstermiştir.

Daha önce gerçekleştirilen benzer çalışmalarda da ifade edilmektedir. Örneğin, Uzundere (2015) tarafından yapılan bir çalışmada, mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ailelerin eğitim-öğretim dönemlerinde çalıştıkları, ailelerin çocuklarını okula gönderme ile çalıştırma arasında bir tercih yapmaları gerektiği ve bu tercihi de

ailelerin çoğunluğunun çocuklarını çalıştırmadan yana olduğu sonucuna ulaşılmıştır. (Kaya ve Özgülnar (2015)'da yaptığı araştırma sonucunda, yer değiştirmelerden dolayı çocuklarının okullara kabulünde ve kayıtlarında problem yaşanmakta ve maddi yetersizlikler nedeniyle ailelerin çocuklarını çalıştırdıklarını ifade etmektedir. Ayrıca, Uyan-Semerci vd. (2015)'de yaptıkları çalışmada, 5-11 yaş grubundaki çocukların %35'i, 12-15 yaş grubunda %78'i ve 16-18 yaş grubunda ise %85'inin aileleri ile birlikte mevsimlik tarım işçisi olarak çalıştığını ifade etmektedir. Benek ve Ökten (2011)'de tarım işçilerinin çocuklarının çok büyük bir kesiminin (%76,3) okula zamanında başlayamayıp, okul dönemini sonuna kadar götüremediklerini ortaya koymuştur.

Yine benzer çalışmalarda da (Akbiyık, 2014; Z. Karaman, 2013) sürekli yer değiştirme, çocukların da çalışmak zorunda olması gibi nedenlerin devamsızlık ve okul terklerinin artırdığı ve bu durumun da çocukların başarısını etkilediği ifade edilmektedir McLaughlin vd. (2017) tarafından yapılan çalışmada, mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ailelerin çocuklarının yaşadıkları sorunların başında çocukların kötü okul performansı olduğu görülmektedir.

Çocukların okula devamsızlıklarının nedenleri arasında onların tarım illerinde çalışmak zorunda olmasının yanında, küçük çocukların bakımını okul çağındaki çocukların üstlenmeside vardır (TBMM, 2015).

Öğrencilerin çeşitli akademik ve kişisel sorunlarının var olduğu öğretmenler tarafından ifade edilmiştir. Mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının yaşadığı sorunlara ilişkin Karaman (2013) tarafından yapılan bir çalışmada, bu çocuklara öğretmenlik yapan öğretmenler; çocukların sınıflarında utangaç olduklarını, kendilerini okula ait hissetmediklerini ifade etmektedir. Ayrıca okula ara verip tekrar döndüklerinde hissettikleri yoğun suçluluk duygusu ile mevsimlik tarım işçisi olarak çalıştırılan çocukların sosyal beceri yeterliliklerinin yeteri kadar gelişmediği de bu çalışmada tespit edilen bir başka sonuçtur.

Psikolojik sorunların yanında çocukların çeşitli fiziksel problemlerinin de olduğu ifade edilmektedir. Zengin (2016) yaptığı çalışmada, mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarında %4,8 oranında zayıflık, %14 oranında düşük kiloluluk ve %22 oranında da kısa boylu olduğunu tespit etmiştir.

Konuyla ilgili yapılan benzer bir çalışma ise McLaughlin vd. (2017) tarafından Kanada’da gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda, özellikle çocukların zihinsel ve fiziksel sağlığına ilişkin olarak çeşitli problemlerin görüldüğü; genellikle çocukların kötü okul performansı, suça karışmak, uyuşturucu ve alkol kullanımı ve kızlarda erken gebelik gibi durumların tespit edildiği ifade edilmektedir.

Çalışma sonucunda, çocukların uyumu için ders dışı uygulamaların yapılması ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte, öğretmenler ise telafi eğitimleri için öğretmenler sınıf içi, sınıf dışı ve ek çalışmalar yaptıklarını ifade etmişlerdir. Ek plan örneği ise sadece 4 öğretmen tarafından sunulmuştur. Yapılan çalışmaların etkililiği konusunda 7 öğretmen olumlu görüş bildirirken 7 öğretmen de istekli öğrencilerde etkili olduğunu ifade etmiştir. Uysal vd. (2016) ise yaptığı çalışma sonucunda, çocuk işçiliğinin yasaklayıcı ve eğitime katılmayı destekleyici düzenlemelere rağmen devam ettiğini, tespit ve izlenme mekanizmalarının etkili bir şekilde işlemediğini, kesintili öğrenim hayatının çocukların öğrenmeyi birikimli ve ilerleyen biçimde sürdürmelerini engellediğini, eğitimi telafi etmeye dönük çabaların yetersiz olduğu sonucuna ulaşmıştır.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmanın temel amacı, mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ailelerin okul çağındaki çocuklarının eğitim sorunlarını incelemektir. Bu temel amaç doğrultusunda; öğretmen, veli ve öğrenci görüşleri doğrultusunda değerlendirmeler yapılmıştır. Araştırma nitel yaklaşımla hazırlanmış ve durum çalışması deseni kullanılmıştır. Çalışmada Mevsimlik Tarım İşçisi Ailelerin çocuklarının yaşamış oldukları sorun ve çözüm önerilerini öğretmen, veli ve öğrenci bakış açısıyla sunulmaya çalışılmıştır. Çalışmaya 15 öğrenci, 18 öğretmen ve 10 veli katılmıştır.

6.1. Sonuçlar

Çalışmada kapsamında elde edilen sonuçlar özetlenerek aşağıda maddeler halinde verilmiştir:

- Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ailelerin çocuklarının ailelerinden yeterince destek almadıkları ve destek almayan öğrencilerin çoğunluğunun kız çocukları olduğu,
- Okul devamsızlıkları ve sürekli yer değiştirmeleri sonucu okulu sevmediği,
- Öğretmenlerin görüşlerine göre öğrencilerin gerek akademik gerekse sosyal ve psikolojik sorunlar (özgüven eksikliği, çekingenlik, akranlarıyla iletişim çekingenliği) yaşadığı,
- Öğretmenlerin çocukların akademik başarı düzeylerinin düşük oluşunu vurguladığı,
- Öğrenciler için yeterli düzeyde telafi eğitim hizmeti sağlanamadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

- Genel olarak eğitimi seven öğrenciler sorunların eğitim yoluyla çözüleceğine inanmaktadırlar. Sorunun maddi destek ile çözüleceğini düşünen öğrenciler ise genel olarak okulu sevmediklerini belirtmişlerdir.

Ayrıca veliler ve öğretmenler sorunların çözümü için maddi destek sağlanması, yeni iş imkanlarının açılması gibi ekonomik ve istihdam odaklı öneriler getirmişlerdir.

6.2.Öneriler

Çalışmadan elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- Öğrencilerin yaşadığı sosyal ve psikolojik sorunların çözümü ve öğrencilerin okula yönelik sevgilerinin artmasına yönelik gerekli danışmanlık ve psikolojik destek hizmetleri sağlanmalıdır.
- Öğrencilerin akademik başarılarının da artmasına katkı sağlayacağı düşünülen telafi eğitimler, ihtiyaç duyulan alanlarda ve düzeyde öğrencilere verilmelidir.
- Ailelerin çocuklarını desteklemeleri ve özellikle kız çocuklarının okula gönderilmesinin teşvik edilmesine yönelik, ailelere yönelik eğitim hizmetlerinin yanı sıra farklı motivasyon araçları da kullanılarak (maddi destekler gibi) gerekli önlemler alınmalıdır.
- MTİ olarak çalışan ailelerin çalışmaya gittikleri yerlerde gözlem yapılarak çalışmanın yapılmasının etkili olacağı düşünülmektedir.
- Mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının eğitim sorunlarını konu alan çalışmaların, farklı yaklaşım ve metotlarla da yapılmasının alana önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.
- Alanda çalışan araştırmacılar tarafından benzer çalışmaların tekrarlanmasının, hem ilgili literatüre önemli katkılar sağlayacağı hemde alandaki uygulayıcılar ve karar vericilere önemli veriler sunacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2012). Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi.20.09.2012 Tarih ve 2012/20 Sayılı Genelge.
- Akalın, M. (2018). Mevsimlik Tarım İşçilerinin Barınma Koşullarının Değerlendirilmesi: Yenice, Tarsus, Silifke Örnekleri. *Sosyal Güvençe*, (13), 1–30. <https://doi.org/10.21441/sguz.2018.65>.
- Akbıyık, N. (2014). Malatya’da Çalışan Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal ve Ekonomik Sorunlarının İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 132-154.
- Alpagut, G. (1998). *Belirli Süreli Hizmet Sözleşmesi*. İstanbul: TÜHİS Yayınları.
- Alpar, M. B. (2002). Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemler Hakkında 182 Sayılı ILO Sözleşmesi ile ilgili Çalışma Hayatı Mevzuatı. *Kamu-İş*, 7(1), 1–14.
- Altın, C. (2014). *Mevsimlik göç ve yoksulluk: Ankara-Polatlı mevsimlik tarım işçileri örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi. (1954). *Türkiye’de Zirai Makineleşme; Ziraatta Makine Kullanılmasının Doğurduğu Teknik, Ekonomik ve Sosyal Meseleler Üzerinde Bir Araştırma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını.
- Avrupa Komisyonu. (2011). *Türkiye 2011 Yılı İlerleme Raporu*. 10.09.2018, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2011_ilerleme_raporu_tr.pdf.
- Avrupa Komisyonu. (2013). *Türkiye 2013 Yılı İlerleme Raporu*. 10.09.2018, https://www.ab.gov.tr/files/2013_ilerleme_raporu/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf.
- Avrupa Komisyonu. (2014). *Türkiye 2014 Yılı İlerleme Raporu*. 11.09.2018 https://www.ab.gov.tr/files/ilerlemeRaporlariTR/2014_ilerleme_raporu_tr.pdf.
- Avrupa Komisyonu. (2015). *Türkiye 2015 Yılı İlerleme Raporu*. 11.09.2018 https://www.ab.gov.tr/files/5_Ekim/2015_ilerleme_raporu_tr.pdf.
- Başbakanlık. (2010). Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi 2010/6 Sayılı Genelge (24.03.2010 ve 27531 Sayılı Resmi Gazete).
- Başbakanlık. (2017). Mevsimlik Tarım İşçileri.2017/6 Sayılı Genelge (19.04.2017 ve

30043 Sayılı Resmi Gazete).

- Benek, S. ve Ökten, Ş. (2011). A Study on Living Conditions of the Seasonal Agricultural Workers: Hilvan County (Şanlıurfa) Sample. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 10(2), 653–676. 03.09.2018 <http://dergipark.gov.tr/jss/issue/24242/257008>.
- Branz-Spall, A. M., Rosenthal, R. ve Wright, A. (2003). Children of the Road: Migrant Students, Our Nation's Most Mobile Population. *The Journal of Negro Education*, 72(1), 55–62. <https://doi.org/10.2307/3211290>.
- Brent, G. ve Diobilda, N. (1993). Effects of Curriculum Alignment Versus Direct Instruction on Urban Children. *The Journal of Educational Research*, 86(6), 333–338. <https://doi.org/10.1080/00220671.1993.9941226>.
- Bruno, A. (2012). *Immigration of Temporary Lower-Skilled Workers: Current Policy and Related Issues*. 03.09.2018, <https://fas.org/sgp/crs/homesec/R42434.pdf>
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2013). Bilimsel araştırma yöntemleri. *Pegem*, 1-360.
- Canadian Agricultural Human Resource Council. (2017). *A Review of Canada's Seasonal Agriculture Worker Program*. 13.09.2018, [https://cahrc-ccrha.ca/sites/default/files/Emerging-Issues-Research/A Review of Canada%27s SAWP-Final.pdf](https://cahrc-ccrha.ca/sites/default/files/Emerging-Issues-Research/A%20Review%20of%20Canada%27s%20SAWP-Final.pdf)
- Çınar, S. ve Lordoğlu, K. (2011). Mevsimlik tarım işçileri: Marabadan ücretli findık işçiliğine. *III. Sosyal Haklar Sempozyumu* (ss. 419–448). Kocaeli Üniversitesi.
- Cleveland Public Schools. (1989). *Student stability: Some relationships between student stability and other selected variables for 1987 - 88*. Cleveland, Ohio: Cleveland Public Schools.
- Corcoran, M. (1995). Rags to Rags: Poverty and Mobility in the United States. *Annual Review of Sociology*, 21(1), 237–267. <https://doi.org/10.1146/annurev.so.21.080195.001321>.
- ÇSGB. (2010). *Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Stratejisi ve Eylem Planı*. Ankara: ÇSGB.
- Doğan, Z., Arslan, S. ve Berkman, A. N. (2015). Türkiye’de Tarım Sektörünün İktisadi Gelişimi ve Sorunları: Tarihsel Bir Bakış. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 29-41.
- Donham, K. ve Thelin, A. (2006). *Agricultural Medicine Occupational and Environmental Health for the Health Professionals*. Blackwell Publishing.
- F.A.R.M.S. (2018). F.A.R.M.S. (Foreign Agricultural Resource Management Services). Tarihinde 10.09.2018, <http://farmsontario.ca>
- Friedrich-Ebert-Stiftung. (2012). *Tarımda Mevsimlik İşçi Göçü Türkiye Durum Özeti*. İstanbul: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Harran Üniversitesi Tarımda İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulama ve Araştırma Merkezi. (2013). *GAP Tarımda Çalışanların Sağlığı Araştırması*. Şanlıurfa.
- Havlıoğlu, S. ve Koruk, İ. (2013). Göçebe mevsimlik tarım işçisi ergenlerde yaşam kalitesi düzeyi ve sorun davranışları. *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi*, 11(1),

11–22.

- Henderson, R. W. (2005). *The Social and Discursive Construction of Itinerant Farm Workers' Children as Literacy Learners*. Yayınlanmamış doktora tezi, James Cook University School of Education.
- Hurst, P. (2007). *Agricultural Workers and Their Contribution to Sustainable Agriculture and Rural Development*. Geneva.
- ILO. (2004). *Towards a fair deal for migrant workers in the global economy*. Geneva: International Labour Office.
- ILO. (2012). *Good Practices in Labour Inspection: The rural sector with special attention to agriculture*. Geneva: International Labour Office.
- ILO. (2018a). Elimination of Worst Forms of Child Labour (WFCL) in Seasonal Hazelnut Agriculture in Turkey. Tarihinde 18 Eylül 2018, adresinden erişildi [https://www.ilo.org/ankara/projects/WCMS_373426/lang--en/index.htm](https://www.ilo.org/ankara/projects/WCMS_373426/lang-en/index.htm)
- ILO. (2018b). ILOSTAT. 18.09.2018, <https://www.ilo.org/ilostat>.
- Ingersoll, G. M., Scamman, J. P. ve Eckerling, W. D. (1989). Geographic Mobility and Student Achievement in an Urban Setting. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 11(2), 143–149. <https://doi.org/10.3102/01623737011002143>.
- Institut der deutschen Wirtschaft Köln. (2014). *Employment in European Agriculture: Labour Costs, Flexibility and Contractual Aspects*. Cologne.
- Kandel, W. (2008). *Profile of Hired Farmworkers, A 2008 Update*. U.S. Department of Agriculture Economic Research Service.
- Karabıyık, E. (2017). *Geçmişten Günümüze Adana Ovası'nda Mevsimlik Tarım İşçileri ve Çocukları: Tarihsel Süreç- Kurum Analizi - Mevcut Durum - Öneriler*. Ankara: Kalkınma Atölyesi.
- Karaman, K. ve Yılmaz, A. S. (2011). Mevsimlik Tarım İşçileri ve Enformel İlişkiler Ağı: Giresun'da Çalışan Mevsimlik Tarım İşçileri Üzerine Bir Araştırma. *Journal of World of Turks*, 3(1), 211–226.
- Karaman, Z. (2013). *Mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim hakkına erişim durumları ve sosyal beceri yeterliliklerinin öğretmen görüşlerine göre belirlenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kasaba, R. (1998). Batı Anadolu'da Göçmen Emeği (1750-1850). Keyder ve F. Tabak (Ed.), *Osmanlı Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kaya, M. ve Özgülner, N. (2015). Mevsimlik (Gezici/Geçici) tarım işçilerinin iki yerleşim birimindeki yaşam koşulları ve sağlık durumlarına niteliksel bakış. *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi*, 13(2), 115. <https://doi.org/10.20518/thsd.87652>
- Koç, Y. (2013). II. Abdülhamit, İttihat ve Terakki ve Osmanlı İşçi Sınıfı. *Bilim ve Ütopya Dergisi*, 233 (Kasım), 1-5.
- MAC. (2013). *Migrant Seasonal Workers*. London: MAC.

- Makal, A. (2001). Türkiye’de 1950-1965 Döneminde Tarım Kesiminde İşgücü ve Ücretli Emege İlişkin Gelişmeler. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 56(3), 103–140.
- Marshall, W. Z. (2015). *Seasonal Agricultural Workers in Canada: Understanding the SocioPolitical Issues*. The University of Western Ontario.
- McGuinness, T. ve Grimwood Garton, G. (2017). *Migrant workers in agriculture*. UK: House of Commons Library.
- McLaughlin, J., Wells, D., Mendiburo, A., Lyn, A. ve Vasilevska, B. (2017). ‘Temporary Workers’, Temporary Fathers: Transnational Family Impacts of Canada’s Seasonal Agricultural Worker Program. *Relations industrielles*, 72(4), 682–709.
- MEB. (2011).Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Çocuklarının Eğitimleri.2011/25 Sayılı Genelge.
- MEB. (2016).Mevsimlik Tarım İşçileri ile Göçer ve Yarı Göçer Ailelerin Çocuklarının Eğitime Erişimi. 2016/5 Sayılı Genelge.
- Miller, Y. F. ve Cherry, J. W. (1991). *On the Move: Children in Transition*. Silver Spring, MD: National Association of School Psychologists.
- Mollamahmutoğlu, H. (2004). İş Hukuku. Ankara: Turhan Kitapevi.
- Özbekmezci, Ş.veSahil, S. (2004). Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal, Ekonomik ve Barınma Sorunlarının Analizi. *Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 19(3). <https://doi.org/10.17341/GUMMFD.61900>
- Özgün, C. (2012). Batı Anadolu’da Tarımsal İşgücü ve Ücretler (1844- 1914). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(22), 319–331.
- Robson, C. (2000) Real World Research. Oxford:Blackwell.
- Satzewich, V. (2007). Business or Bureaucratic Dominance in Immigration Policymaking in Canada: Why was Mexico Included in the Caribbean Seasonal Agricultural Workers Program in 1974? *Journal of International Migration and Integration / Revue de l’integration et de la migration internationale*, 8(3), 255–275. <https://doi.org/10.1007/s12134-007-0026-8>.
- Selek Öz, C. veBulut, E. (2013). Mevsimlik Tarım İşçilerinin Türk Hukuk Sistemi İçerisindeki Yeri. *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi*, 1(1), 94–111.
- Şimşek, Z. (2012). *Mevsimlik Tarım İşçilerinin ve Ailelerinin İhtiyaçlarının Belirlenmesi Araştırması 2011*. Ankara:Damla Matbaacılık.
- Siudek, T. ve Zawojka, A. (2016). Foreign labour in agricultural sectors of some EU countries. *160th EAAE Seminar :Rural Jobs and the CAP*. Warsaw, Polland.
- Straits, B. C. (1987). Residence, Migration, and School Progress. *Sociology of Education*, 60(1), 34–43. <https://doi.org/10.2307/2112617>.
- TBMM. (2015). *Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu*. Ankara: TBMM.
- TDK. (2018). Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük. 11.01.2019, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=T DK.GTS.5c3a3f08d63426.39774969.

- TÜİK. (2018). *Türkiye İstatistik Kurumu, İşgücü İstatistikleri*. 15.09.2018, <http://tuik.gov.tr/HbPrint.do?id=27689>.
- U.S. Department of Labor. (2016). *Findings from the National Agricultural Workers Survey (NAWS) 2013 - 2014: A Demographic and Employment Profile of United States Farmworkers*.
- Uyan-Semerci, P., Erdoğan, E. ve Kavak, S. (2015). *Seasonal Agricultural Work In Turkey: Survey Report*. REWE Group.
- Uysal, M., Sayılan, F., Yıldız, A., Türk, E., Türkmen, N. ve Korkmaz, N. (2016). Mevsimlik Tarım İşçilerinin Çocuklarının Temel Eğitim Sorunları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 49(1), 183–201.
- Uzundere, A. (2015). *Türkiye’de mevsimlik tarım işçileri: Temel eğitim sorunları ve çözüm önerileri; fındık tarımı örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Walliman, Nicholas S.R. (2006) *Social Research Methods*. Sage Publications Incorporated.
- www.mevsimliktarimiscileri.com. (2018). Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sağlığını Geliştirme Programı. 09 Ekim 2018, <http://www.mevsimliktarimiscileri.com>
- Yiğit, B. (2018). *Gezici mevsimlik tarım işçileri ile yerel mevsimlik tarım işçilerinin durumlarının karşılaştırmalı analizi: Isparta ili örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırak, N., Gülçubuk, B., Gün, S., Olhan, E. ve Kılıç, M. (2003). *Türkiye’de Gezici ve Geçici Kadın Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşulları ve Sorunları*. Tarım-İş Sendikası Yayınları.
- Yıldırım, U. D. (2014). *1980 sonrası Türkiye tarımında yapısal dönüşüm ve mevsimlik tarım işçileri: Sakarya örneği*. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şimşek, H., & Yıldırım, A. (2011). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Ankara: Seçkin Yayıncılık*.
- Zengin, M. (2016). *Mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının beslenme durumlarının değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Harran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Ziebarth, A. (2006). Housing Seasonal Workers for the Minnesota Processed Vegetable Industry. *Rural Sociology*, 71(2), 335–357. <https://doi.org/10.1526/00360110677789693>

EKLER

Ek-1 Veli Görüşme Formu

VELİ GÖRÜŞME FORMU

DEĞERLİ VELİ

Bu görüşme formunun amacı temel eğitim çağındaki çocuklarınızın eğitime erişim, okula devam, akademik düzey gibi sorunları ele almak ve bu sorunlar çerçevesinde çözüm önerileri sunmaktır. Sizin ve çocuklarınızın eğitim-öğretime dair yaşadığı sorunların ne tür sorunlar olduğunu saptamaktır.

NOT: Görüşmede söyleyeceklerinizin tamamı gizli tutulacaktır. Bu bilgileri araştırmacılar dışında kimse görmeyecektir.

Muhammed DİLEKÇİ

Gaziantep Üniversitesi eğitim Fakültesi

GÖRÜŞME SORULARI

1. Yılın belli dönemlerinde, eğitim-öğretim sezonu devam ederken çalışmak üzere gittiğiniz yerlere çocuklarınız götürüyorsunuz. Bu anlamda çocuklarınızın eğitim sorunları nelerdir? Ne tür sorunlarla karşılaşıyorsunuz?
2. Diğer öğrenciler okula zamanında başlarken bu öğrenciler ez az iki ay geç başlamaktadır. Bu sebepten dolayı çocukların okula uyum sorunlarını nasıl çözüyorsunuz?
3. Öğretmenlerle ne sıklıkta görüşüyorsunuz? Çocukların sorunlarını çözmek için neler yapıyorsunuz?
4. Tarım işçiliği için gittiğiniz bölgelerde çocukların eğitim ihtiyacını karşılıyor musunuz?
5. Çocuklarınızın okula devam edebilmesi için yaptığınız herhangi bir çalışma var mı?
6. Temel eğitim sorunlarının çözülmesi için önerileriniz nelerdir?
7. Uzun vadede eğitimin ülkenin geleceği için önemi nedir? Eğitime bakış açınız nasıldır?

Cinsiyet	Kadın () Erkek ()
Yaş	20-30 () 31-40 () 41-50 () 51 ve üzeri ()
Eğitim düzeyi (okuryazar değil, ilkokul, ortaokul, lise, yüksek öğretim)	
Yaşadığınız bölge (Köy, belde, ilçe, il)	
Çalışmak için gittiniz il	
Aylık gelir	1000-2000 () 2001-3000() 3000 ve üzeri ()
Ailedeki birey sayısı	

Ek-2 Öğretmen Görüşme Formu

ÖĞRETMEN GÖRÜŞME FORMU

DEĞERLİ HOCAM

Bu görüşme formunun amacı görev yaptığınız okulda, ailesi mevsimlik tarım işçisi (MTİ) olan öğrencilerin sorunlarını tespit etmek ve aynı zamanda sizin bu öğrencilere yönelik yapmış olduğunuz plan, program, DESTEKLEME veya telafi eğitimi gibi çalışmaların ne tür çalışmalar olduğunu saptamaktır.

NOT: Görüşmede söyleyeceklerinizin tamamı gizli tutulacaktır. Bu bilgileri araştırmacılar dışında kimse görmeyecektir.

Muhammed DİLEKÇİ

Gaziantep Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Cinsiyet	Kadın () Erkek ()
Yaş	20-30 () 31-40 () 41-50 () 51 ve üzeri ()
Mesleki kıdem	0-5 () 5-10 () 10-15 () 15-20 ()
Branş	
Okul türü	İlkokul () Ortaokul () Lise ()
En son mezun olduğunuz program	
Çalıştığınız bölge (Köy, belde, ilçe, il vs)	

GÖRÜŞME SORULARI

1. MTİ öğrencilerinin sınıf içerisinde diğer öğrencilere göre durumları nasıldır? Varsa yaşadıkları problemler nelerdir?

2. Diğer öğrenciler okula zamanında başlarken bu öğrenciler en az bir iki ay geç başlamaktadır. Bu sebepten dolayı çocukların uyum sorunlarını nasıl çözüyorsunuz?

3. Okula geç başlayan MTİ öğrencilerine yönelik yapmakta olduğunuz telafi eğitimleri nelerdir? Telafi eğitimleri sonucunda bu öğrenciler akademik anlamda belli bir mesafe kat ediyorlar mı?

4. MİT aileleri ile ne sıklıkta görüşüyorsunuz? Bu öğrenciler okuldan ayrıldıktan sonra gittiği yerlerde eğitim-öğretime devam ediyorlar mı?
5. MTİ öğrencilerinin devamsızlığı ile ilgili herhangi bir çalışma yapıyor musunuz?
6. MTİ aile ve çocuklarının eğitim sorunlarının çözülmesi için ne tür çalışmalar yapılmalıdır?

Ek-3 Öğrenci Görüşme Formu**ÖĞRENCİ GÖRÜŞME FORMU****SEVGİLİ ÖĞRENCİ**

Bu görüşme formunun amacı eğitim sorunlarınızı tespit etmek ve bu sorunları çözüm önerileri sunmaktır.

NOT: Görüşmede söyleyeceklerinizin tamamı gizli tutulacaktır. Bu bilgileri araştırmacılar dışında kimse görmeyecektir.

Muhammed DİLEKÇİ

Gaziantep Üniversitesi eğitim Fakültesi

GÖRÜŞME SORULARI

1. Okulu seviyor musun? Okula devam etmek istiyor musun?
2. Okulda öğretmenin seninle diğer öğrencilerden ayrı bir program ve ders yapıyor mu? Eğer yapıyorsa bu senin için ne kadar faydalı oluyor?
3. Anne ve baban senin eğitime destek veriyor mu? Eğer veriyorsa nasıl destek veriyorlar?
4. Okul sezonu devam ederken çalışmak için gittiğiniz yerlerde okula deva ediyor musunuz?
5. Çalışmak için gittiğiniz yerlerde bulunduğun sırada öğretmenin ailenle görüşüyor mu?
6. Eğitim sorunlarının çözülebilmesi için nasıl çalışmalar yapılmalıdır?

Cinsiyet	Kız () Erkek ()
Yaşadığınız bölge (Köy, belde, ilçe, il)	
Çalışmak için gittiniz il	
Kardeş sayısı	
Okul türü	İlkokul () Ortaokul () Lise ()

ÖZGEÇMİŞ

1991 yılında Adıyaman ilinin Çelikhan İlçesinde doğdum. İlk ve orta öğrenimimi burada tamamladım. 2009 yılında Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep Eğitim Fakültesi, sınıf öğretmenliği bölümüne başladım ve 2014 yılında mezun oldum. 2016 yılının şubat ayında öğretmen olarak atandım. 6 ay yetiştirilme sürecinden geçtikten sonra aynı yılın eylül ayında Şanlıurfa ilinin Akçakale ilçesinde sınıf öğretmeni olarak göreve başladım. Aynı zamanda Gaziantep Eğitim Fakültesi'nde Eğitim Programları ve Öğretim bilim dalında yüksek lisans yapmaya başladım. Şu an halen Akçakale ilçesinde Okul müdür yardımcısı olarak çalışmaktayım. Evli ve bir çocuk babasıyım.

VITAE

I was born in Çelikhan, Adıyaman province in 1991. I completed my primary and secondary education here. In 2009 I started Gaziantep University, Gaziantep Faculty of Education, Department of Class Teacher Education and graduated in 2014. In February 2016 I was appointed as a teacher. After 6 months of cultivation, in September of the same year I started to work as a class teacher in Akçakale district of Şanlıurfa province. At the same time, I started to study in the Department of Educational Programs and Teaching in Gaziantep Faculty of Education. I am currently working as the deputy school principal in Akçakale. I'm married and have a child.